

ԱՌԻՆ

ԱՄԱՍԳԻՐ

ԿՐՕՆԱԿԱՆ-ԳՐԱԿԱՆ-ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

ՊԱՇՏՈՆԱԿԱՆ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆ ԵՐՈՒՍԱՆԵՄԻ ՀԱՅ ՊԱՏԻՆՐԳՈՒԹԵԱՆ

ՓԱԿՈՒՄՆ ՅՈՐԵԼԻՆԱԿԱՆ ՏԱՐԻՈՅ

ԺԵ. ԴԱՐԱԴԱՐՁԻ ՆԱՀՏԱԿՈՒԹԵԱՆ ՍՐԲՈՅ ՎԱՐԻԱՆԱՆՅ ՋՕՐԱՎԱՐԱՅՆ ՄԵՐՈՅ

ՀԱՋԱՐ ԵՐԵՍՈՒՆ ԵՒ ՎԵՅ ՎԿԱՅԻՅՆ

ՆՈՐ ՇՐՋԱՆ-ԻՋ. ՏԱՐԻ

1952

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

Արտալին Կոչ՝ գաղթաւարնի մեր բոլոր արեւակիցներուն.	Երես 1
Անդրանիկ Կոնդակ՝ Ամեն. Տ. Գարեգին Արքեպս. Խաչատուրեանի.	5
ԿՐՕՆԱԿԱՆ	
— Բաժակարբու առաքեալները.	ՊԱՐԳԵՒ ՎՐԴ. ՎՐԹԱՆԷՍԵԱՆ 13
— Աղօթքը.	ԳՐ. Ա. ՍԱՐԱՅԵԱՆ 15
ԲԱՆԱՍՏԵՂԾԱԿԱՆ	
— Աբարաթին.	ԷՂԻՎԱՐԴ 20
— Երբ պատահեց խոցե...	Մ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ 25
ԳՐԱԿԱՆ	
— Մայր սուրբ բարեխօսեալ...	Յ. ՎՐԴ. ՄՈՒՇԵԱՆ 26
ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ	
— Խաչատուր - Ասադուր.	ԹԵՂՈՎ. ՀԱՅԿ ՊԵՐՊԵՐԵԱՆ 29
ԿՐՕՆԱ-ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ	
— Աւսումնասիրութիւն մը Մաղաքիայի Դրփին շուրջ.	ԱՆՈՒՇԱԽԱՆ ԱԲՂ. ԶՂԶԱՆԵԱՆ 31
ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ	
— Դիրք եւ յարաբերութիւն Հայ եկեղեցւոյ.	ՇՈՒԱՐՇ ՎՐԴ. ՍԱՀԱԿԵԱՆ 35
Թանկարժեք գորգ մը նուէր Ս. Աբուռոյս.	38
Ժամանակացոյց՝ Ս. Վարդանանց դիւցազնամարտի 1500-ամեակի փակման հանդիսութեանց.	39
Հաշուեկէիւ նպաստից.	40-41
Ս. ՅԱԿՈԲԻ ՆԵՐՍԵՆ	
— Հեռագիրներ.	42
— Եկեղեցական - Բեմական.	43
— Պատշոնական.	47
ՏԵՐՈՒՆԻ	
— Հանգիստ՝ Գեր. Տ. Ռուբեն Ս. Արքեպս. Գրամբեանի.	48

ՍԻՈՆԻ Տարեկան բաժնեգինն է՝ բոլոր երկիրներու համար՝ Անգլ. Շիլին 15

Redaction of the Armenian Monthly SION

Armenian Patriarchate,

P. O. B. 4001

Old City - Jerusalem

Via Amman (Jordan)

—≡ Ս Ի Ո Ն ≡—

ԻԶ. ՏԱՐԻ — ՆՈՐ ՇՐՋԱՆ

1952

≡ ՅՈՒՆՈՒՆԱՐ-ՓԵՏՐՈՒՆԱՐ ≡

ԹԻԻ 1-2

ՍՐՏԱԳԻՆ ԿՈԶ

ԳԱՂԹԱՇԻԱՐՀԻ ՄԵՐ ԲՈԼՈՐ ԱՐԵՆԱԿԻՑՆԵՐՈՒՆ

Ժողովուրդ Հայոց

Աղէտի հինգերորդ տարին է որ կը սկսի Ս. Աթոռոյ և անոր հովանիին ապաստանած Պաղեստինի մերազն ժողովուրդին համար: Հակառակ տարուէ տարի շատցող բարի ակնկալութիւններուն և յոյսերուն՝ կացութիւնը կը շարունակէ մնալ անփոփոխ և մեր տնտեսական պայմանները աւելի քան ծանր ու դժնդակ: Մեր ժողովուրդի մէկ հոծ մասը դեռ կը մնայ վանքի պարիսպներէն ներս, մեծաւ մասամբ անզոր՝ և շուարած, նիւթական ու բարոյական օժանդակութեան կարօտ:

Ս. Աթոռոյ կողմէն ի զործ դրուած բոլոր ճիգերը, Իսրայէլի կառավարութեան մօտ, չլրցին ապահովել մեզի վերադարձուած մեր կալուածներու հաշւոյն ամսական շօշափելի և որոշ գումար մը: Անցնող երեք տարիներու ընթացքին մեր բազմաթիւ դիմումներուն իբր արդիւնք մեզի տրուած է միայն 2500 տինար, որ հազիւ մեր մէկ ամսուան ծախքը կ'ապահովէ: Հետեւաբար տնտեսական մեր կարիքը կը շարունակուի նոյն թափով, շուարումի մատնելով Ս. Աթոռոյ վարչութիւնը:

Երախտապարտ ենք անշուշտ սփիւռքի մեր հարազատներուն, որոնք հայու վայել կեցուածքով ցարդ դիմաւորեցին ամենուրեք մեր կարիքը, և պարապ չվերադարձուցին մեր իրենց կարկառուած ձեռքը:

— Երախտադիտութիւն ի սրտէ Հ. Բ. Ը. Միութեան, ազգին կարօտութիւններուն միշտ հաղորդ և օժանդակ այդ Հաստատութեան, որուն ամենահաս և սփոփարար ձեռքին շատ բան կը պարտի Ս. Յակոբեանց Ուխտը և անոր կամարներուն ապաւինած պաղեստինահայութիւնը:

Երախտադիտութիւն Ամերիկայի մեր բոլոր թեմերուն, որոնք ինչպէս միշտ, այս անգամ ևս մեր պէտքը դիմաւորելու կերպին և անոր հասնելու լիաբուն փոյթին մէջ մնացին անդերադանցելի:

Երախտագիտութիւն Եզիպտոսի մեր պատուական արեւակիցներուն, Պաղատաի, Պարսկաստանի, Սիւրիոյ, Լիբանանի, Ֆրանսայի, Անգլիոյ և Կիպրոսի մեր զաղութներուն, որոնք անտարբեր չմնացին մեր ազազակող պէտքերուն առջև և բերին իրենց կարելի օժանդակութիւնը:

Երախտագիտութիւն անմոռաց յանուն Ս. Աթոռոյ անցեալ ու ներկայ ուխտանուէր սերունդներուն անոնց մանաւանդ՝ որոնք մասնակի նուիրատուութիւններով և սրտաբուխ կտակներով կը ջանան մշտնջենաւորել կրօնական ու ազգային այս Հապտատութեան կեանքը, ի փառս Աստուծոյ և ի մխիթարութիւն և յօգուտ ապագայ սերունդներուն:

Անցնող չորս տարիները ուրախ ու սփոփարար տարիներ չեղան Ս. Աթոռոյ և Պաղեստինի մերայն ժողովուրդին համար: Սակայն մենք հաղորդ մեր ժողովուրդի ցաւին ու կարիքներուն, ըրինք մեր կարելին թեթևացնելու համար անոնց ֆիզիքական ու հոգեկան ցաւերը: Չկրցինք սրբել ամբողջովին արցունքը որբի թարթիչներէն, չկրցինք արգիլել աղէտը վաղահաս մահերուն, չկրցինք լիովին զոհացնել մեզի երկարած ձեռքերը, բայց ապրեցանք մեր երեսի ջուրովը, երբեմն մխիթարուած երբեմն տխուր, համաձայն մեզի պարտադրուած դժնդակ պայմաններուն և մեր հոգին կրծող ցաւերուն:

Ժողովուրդ Հայոց, մեր ճակատագիրը կը ստիպէ մեզի, նորէն այս նոր Տարւոյ սեմին, կրկնել ու երեքնել մեր խնդրանքը արտասահմանի մեր աւելի բախտաւոր արեւակիցներուն, շարունակելու համար իրենց բարիքի գործը, ի նպաստ այս նուիրական Հաստատութեան և անոր հովանիին ներքեւ ապաստան գտած ժողովուրդին, որպէսզի ան ի վիճակի ըլլայ ժամանակուան մը համար ևս կազմակերպելու իր նիւթական և բարոյական գոյութիւնը, մինչև որ բացուին Աստուծոյ ողորմութեան դռները և Ս. Երկիրը գտնէ իր բնականոն կեանքը:

— Մեզի ծանօթ են մեր ժողովուրդին զոհողութեան չափն ու կշիռը այս կարգի աղէտներուն դիմաց: Վստահութիւն ունինք որ յետ այսու ևս սփիւռքի մեր հարազատները չեն թողուր զմեզ անօթութեան ու մերկութեան ողբաձայն լիքին տակ ու ենթակայ տնտեսական ճնշող հարկադրանքին: Գիտցէք թէ արուեստական մահերը և աղէտները չեն կրնար սպաննել ժողովուրդները, եթէ անոնց չպակար զոհողութեան ոգին և իրարու նեցուկ լինելու բարեյօժարութիւնը:

Պաղեստինի աղէտը չորս տարիներէ ի վեր զրկած է նաև տակաւին մինչև երէկ ինքնաբաւ և հարուստ Երուսաղէմի Ս. Աթոռը իր նիւթական միջոցներէն, որ իբրև նուիրական մէկ ճիւղը Հայաստանեայց Եկեղեցւոյ և առաջին պատուանդանը մեր Տիրոջ հոգևոր իշխանութեան սրբազան այս քաղաքին մէջ, դարերով իրեն քաշած է հոգիները ջերմեռանդ հաւատացեալներու: Արիւնով և արցունքով ուռած ու փրփրած դարերու ընթացքին Հայ Եկեղեցւոյ Սաղիմական այս Աթոռը մնացած է հաստատուն և անսասան, չնորհիւ Հայ Եկեղեցւոյ տիրանուէր և ուխտապահ զաւակներուն, որոնք իբրև պահակներ Աթոռը շրջապատող Ս. Տեղեաց, և անոնց մէջ մեր ունեցած ազգային իրաւանց, ըրեր են իրենց լաւագոյնը, միշտ վառ պանելով հոգիներու աշտանակին վրայ Աստուծոյ պաշտամունքին լոյսը:

Ահա թէ ինչու Հայ ժողովուրդին սիրտը զիտցած է միշտ բարախել այս նուիրական Աթոռին համար երբ վտանդի տակ է եղած ան: Զոհողութեան

164-98

19363ա

այս ողին գերազոյն առաքինութիւնն է եղած երջանկայիշատակ մեր նախնեաց, և անոր շնորհիւ է որ մենք կրցած ենք ապրիլ մեր դարերը: Թերթեցէք մեր բոլոր եկեղեցիներու և ազգային ու կրթական հաստատութիւններու յիշատակարանները, և դուք պիտի տեսնէք թէ անոնք բոլորը զոյաւորուած են հայ շերմեռանդ ու ազգանուէր այրիներու լումաներով:

Հայ հաւատացեալներու լումաներով վառ մնացած է դարերով մեր եկեղեցւոյ կանթեղը, մեր ազգային հաստատութիւններու լոյսն ու ուժը: Կենդանական աշխարհի մէջ վիրաւորուող կենդանին կը լզէ իր վէրքը, զայն բուժելու համար, և կամ լարելով իր բոլոր դիմադրական ուժերը կը ջանայ վտանգէ գերծ պահել իր մարմինն վրայ պատճառուած վէրքը: Նոյնն է պարագան ընկերային և ազգային կեանքին մէջ. առանց վերոյիշեալ սկզբունքին չեն դիմակալուիր վտանգները և չեն բուժուիր աղէտները: Յուերժ օրհնութիւն յիշատակին առնոց՝ որոնք դարերով այնքան իմաստութեամբ և կորովով անօրինած ու ըրած են ամէն ինչ որպէսզի այս Հաստատութիւնն ու Աթոռը կարենայ դիմել միշտ դէպի աւելի լաւագոյնը:

Սակայն կեանքը իր դժուարութիւնները ունի, այսօր լցուած է նորէն այս Հաստատութեան նեղութեան ու չարչարանաց բաժակը, դժբախտութիւնը իր բոլոր ձեւերով իջած նստած է Ս. Աթոռոյ և իր պարիսպներուն ապաւինած մերազն ժողովուրդին վրայ, ու հրաշք է որ ան կը շարունակէ տակաւին ապրիլ ու պահպանել իր արժէքները: Այդ հրաշքին աղբիւրը մէկ կողմէն այս Հաստատութիւնն է, և միւս կողմէն Հայ ժողովուրդը: Առաքինութիւններ՝ որոնք մահէն ու նեղութիւններէն չվախցող և նոյն ատեն իր կեանքին և իրաւունքներուն կառչած ժողովուրդի մը հողին բարացուցականը կը կազմեն:

Յանուն Ս. Յակոբեանց զինուորեալ Միաբանութեան և կարելի միջոցներէ զրկուած վանքաբնակ մերազն ժողովուրդին, նորէն քեզի է որ կը դիմենք, ժողովուրդ Հայոց, քու եկեղեցասէր և ժողովրդանուէր զգացումներուն որ բանաս որբին ու անկարին յաւէտ կարեկից քու սիրտը, կատարելու համար կրօնական ու ազգային նուիրական պարտականութիւնդ:

Տուէ՛ք և թող Տէրը վարձահատոյց ըլլայ ձեզի: Տուէ՛ք, այս կերպ կատարելու համար ձեր պարտականութիւնը երուսաղէմի Ս. Յակոբեանց Աթոռին նկատմամբ, այս անգամ՝ ևս պատեհութիւն տալու համար իրեն, շօշափելի չափով մը վայելել կարենալու համար իր գաւակներէն իրեն ընձեռուած մխիթարութեան արդիւնքը, ի մօտի ունենալով Աւետարանի երբեք չհինցող պատգամը. — թէ զաւաթ մը պաղ շուրն անգամ անվարձ չի մնար:

Եթէ մոռացայց զքեզ երուսաղէմ, ըսած է Սաղմոսերգուն, և դարերէ ի վեր նոյն զգացումով նայիր են բազմաթիւ ազգեր ու սերունդներ այս սրբազան քաղաքին: Հայութեան զգացումը Հայ երուսաղէմին նկատմամբ եղած է աւելի քան սրտազրաւ: Մեր նախնիք տասնըեօթ դարեր քրիստոնէական խորունկ զգացումով նայիր են Սիոնի այս բարձունքին, ուր իր հաւատքին և արեան զինը եղող սրբութիւններ դարերով մնացեր են կանգուն ու յաւերժաթիւ: Վստահ ենք թէ հայուն փորձուած ու տոկուն տոհմասիրութիւնը, թոյլ պիտի չտայ որ աննպաստ ու տրտում այս օրերը որ և է չափով կարենան վտանգել սերունդներու արեան զինը հանդիսացող այս սուրբ ժառանգութիւնը:

Որ և է ժամանակէ աւելի ներկայիս համար արժէք պիտի ունենայ ձեր տուածը այս Հաստատութեան և իր գութին ապաւինած մեր ժողովուրդին համար: Ատենն է որ բովանդակ արտասահմանի Հայութիւնը սիրտ սրտի մօտեցուցած և ձեռք ձեռքի խառնելով, ընէ իր կարելին, փրկելու համար այս Աթոռն ու ժողովուրդը:

Գիտցէք թէ իւրաքանչիւր ձեր լուման, յաճախ զինը վայելքի մը, կը հարիւրապատկուի իր արժէքին մէջ, երբ կը փրկէ մանուկ մը, կը յուսադրէ ծեր մը, կը հագուեցնէ մերկութիւն մը, և ետ կը կանչէ գերեզմանէն ձեր հարազատներէն մին:

Դիչեր կան ձեր մէջ որ չհասկնան թէ ի՞նչ ըսել է տունին մէջ օրերով հաց չունենալը, և լացող երեխային կաթին տեղ արցունք տալը, և չունենալ անհրաժեշտ դեղը մահիճին մէջ՝ զալարուող հիւանդին համար: Գուք բոլորդ որ զաւակներն էք ցելի մը՝ որուն համար նորութիւններ չեն այս կարգի աղէտները, զիտէք նոյնպէս թէ պզտիկ օժանդակութիւն մը ինչ միլիթարութեան աղբիւրներ կրնայ կազմել անոնց համար՝ որոնք անհրաժեշտ պէտք ունին անոր, փրկելու համար զիրենք անստոյգ մահերէ:

Հայու նուիրական պարաքը թող ըլլայ գաղջ և անտարբեր չմնալ ձեր հարազատներու աղաչանքին և պէտքին առջև, և յանուն այս ժողովուրդի մեծագոյն առաքինութեան, որուն շնորհիւ ան կրցած է պահել ինքզինքը դարերով, յանուն մեր սրտառուչ անցեալին և ապագայ երազին, որոնք միշտ վեր են բռներ զմեզ խաւարէն ու կորուստէն, յանուն ապրելու և ապրեցնելու մեր զօրեղ բնազդին, որուն դէմ մեր վրայ ինկող հարուածները փոխանակ զայն չքացնելու, աւելի պայծառ զիտակցութեան են վերածեր զմեզ, մի՛ խնայէք ձեր կարելին, բախտէն զարնուած ձեր արենակիցներուն, որպէսզի չի խռովի մեր ազգային խղճմտանքը: Աստուած որ զթած հայրն է որբոց և կարօտելոց պիտի կշտամբէ զմեզ անտարակոյս, եթէ մենք պահենք մեր սիրտերը անզգած և քարացած, մեր ձեռքերը ունայն և կարկամ՝ մեր հարազատներու կարիքներուն դէմ:

Բացէք ձեր սիրտերը աներկմիտ և առատ, որպէսզի ձեր տուածին կարիքը խորապէս զգացող ձեր հարազատները վայելէն ձեր սէրն ու խնամքը և յաւերժական օրհներգուն ըլլան ձեր անուան ու յիշատակին:

Երանի ողորմածաց, զի նոքա ողորմութիւն զտցեն:

Մասնաւոր հանդիմով կ'արտայայենք մեր պաշտօնաբերքին մէջ, Կ. Պոլսոյ Պատրիարք Ամեն. Տ. Գարեգին Ս. Արքեպիսկ. Խաչատուրեանի անդրանիկ Կոնգակը, իր բացառիկ բովանդակութեանը եւ ընտիր թելադրութիւններուն համար, իբրեւ զոհար հրահանգութիւններ «Սրոն», ի կրօնասէր ընթերցողներուն:

ԳԱՐԵԳԻՆ ԵԱՌԱՅ ՅԻՍՈՒՍԻ ՔՐԻՍՏՈՍԻ ՈՂՈՐԾՈՒԹԵԱՄԲԸ ՀՕՐ ԱՍՏՈՒԾՈՅ ՇԼՈՐՀՕՔՆ ՍՈՒՐԲ ՀՈԳԻՈՅՆ ԵՒ ԸՆՏՐՈՒԹԵԱՄԲԸ ԱԶԳԱՍԱՐՔԱՊՈՍԿՈՒՊՈՍ ԻՍԹԱՆԳՈՒԼԱՅ ԵՒ ՊԱՏՐԻԱՐԻ ՀԱՅՈՑ ԹԻՐԻՔԻՈՅ:

ԱՄԵՆԱՅՆ ԳՈՐԾԱԿՑՈՅ ՄԵՐՈՅ՝ ՀՈԳԵՒՈՐԱԿԱՆԱՅ, ԵԿԵՂԵՑԱԿԱՆ, ԿՐԹԱԿԱՆ ԵՒ ԱՅԼ ՊԱՇՏՕՆԷԻՑ, ԹԱՂԱԿԱՆ ԽՈՐՀՐԴՈՅ, ՀՈԳԱՐԱՐՁՈՒԹԵԱՆՅ ԵՒ ԽՆԱՄԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆՅ, ԴՊՐԱՅ ԴԱՍՈՒՅ ԵՒ ԵՐԳՉԱԽՄԵՐՅ, ՈՒՍԱՆՈՂՈՒԹԵԱՆՅ ԵՒ ՍԱՆՈՒՅ ՄԻՈՒԹԵԱՆՅ, ՄՏԱՒՈՐԱԿԱՆԱՅ ԵՒ ՄԱՄԼՈՅ ՍՊԱՍԱՒՈՐԱՅ, ՎԱՃԱՌԱԿԱՆԱՅ ԵՒ ԱՐՀԵՍՏԱՒՈՐԱՅ՝ ՄՇԱԿԱՅ ԵՒ ԱՇԽԱՏԱՒՈՐԱՅ ԵՒ ՀԱՄԱՅՆ ԺՈՂՈՎՐԴԵԱՆ ՄԵՐՈՒՄ՝ ՈՐ ՅԻՍԹԱՆԳՈՒԼ ԵՒ Ի ԳԱՒԱՌՍ, ԱՐԱՆՅ ԵՒ ԿԱՆԱՆՅ, ԵՄԵՐՈՅ, ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՅ ԵՒ ՊԱՏԱՆԵԿԱՅ ՇԼՈՐՀՔ, ՍԷՐ ԵՒ ԽԱՂԱՂՈՒԹԻՒՆ, ԲԱԶՄԱՍՅԻՆ Ի ՓՐԿԶԷ ՄԵՐՄԷ ՅԻՍՈՒՍԷ ՔՐԻՍՏՈՍԷ. ԱՄԷՆ:

Ստանձնելով պատրիարքական պատասխանատու պաշտօնը, որ Քրիստոսաւանդ «Բաղդ» լուծ» մ'է, պարտք կը զգանք քանի մը աւետարանաշունչ խօսքեր ուղղել ձեզ բոլորիդ, մեր պատուական եւ սիրելի ժողովուրդին, սոյն անդրանիկ եւ սրտազիր կոնդակովս:

Հոգեւոր զաւակներն էք դուք Հայաստանեայց Առաքելական Ս. Եկեղեցւոյ, վերածնած ըլլալով անոր աւազանի արգանդէն եւ սնած անոր անարատ կաթով, որ է՝ քրիստոնէական-աւետարանական յաւիտենական սկզբունքներով: Լուսազարդուած էք Ս. Հոգւոյն շնորհները խորհրդանշող եւ Ս. Գրիգոր Լուսաւորչի Աջովը սրբագործուած Միւռնիի դրոշմով: Այդ կաթը անխաթար պահել եւ այս դրոշմը անեղծ՝ առաջին եւ անգանցառելի պարտականութիւնն է ամենուս: Վասնզի այն կաթը կը կազմէ կեանքի հիմնական կանոնները, որոնք կը պահանջեն ՍԷՐ, ԽԱՂԱՂՈՒԹԻՒՆ, ՃՇՄԱՐՏՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ԱՐԴԱՐՈՒԹԻՒՆ: Այլը՝ որ ստեղծագործող, մաքրագործող, միարար ու փրկարար զօրութիւնն է: Խաղաղութիւնը՝ որ շինարար աշխատանք հնարաւորող հոգեվիճակն է: Ճշմարտութիւնը՝ որ մոլորանքէ զերծ պահող իմացական լոյսն է: Եւ Արդարութիւնը՝ որ հաւասարակշռութեան մետն ու ներդաշնակութեան ոգին է: Իսկ դրոշմը անտեսանելի վկայութիւնն է այն շնորհալի կեանքին՝ զոր կոչուած է ապրիլ իսկական քրիստոնեան:

Հայաստանեայց Ս. Եկեղեցին, որուն լուսաբեւոյն է Ս. Էջմիածինը, Միածնի իջումով փառաւորուած եւ Ս. Թադէոս-Բարթողիմէոս նախալուսաւորիչներու եւ Ս. Գրիգոր երկրորդ Լուսաւորչի անուններով նուիրագործուած Մայր Աթոռը, — կը բովանդակէ իր մէջ այդ բոլորը՝ անսպառ աղբերացումով: Ամէն հայ աչք, իր կրօնական-հոգեկան ներշնչումներուն համար, հոն պէտք է յառի եւ ամէն սիրտ անոր յարի անբաժանօրէն, առանց մազաչափ իսկ թերանալու այն պարտականութեանց մէջ՝ որոնք հայրենակցական եւ քաղաքացիական են եւ կը կապեն զմեզ ամբողջն այս երկրին:

Այս բոլորն ունին բարոյական բարձր արժէք եւ խոր նշանակութիւն, զի կը հետապնդեն իսկական նպատակը մարդկային կոչումին, որ է՝ ԿԱՏԱՐԵԼՈՒԹԻՒՆ: Յիշեցէ՛ք Տիրոջ մեծ ու թելադրական պատգամը. «Եղբրուք դուք կատարեալ, որպէս եւ Հայրն

մեր երկնաւոր կաւարեալ է» (Մտթ. ե. 48): Ոչինչ կ'արգիլէ մեզ՝ ծգտելու այդ կատարելութեան: Այս ծգտումն իսկ կամ հոգեկան տրամադրութիւնը, հաւատքով ու կամքով զինուած, կը դնէ մեզ ուղիղ ու լուսաւոր ճամբուն մէջ՝ որ կ'աւաջնորդէ այդ նպատակին:

Կատարելութեան ճամբան, թէեւ «նեղ» ու դժուարանցանելի, բայց շատ պարզ է եւ հաճելի: Ան կը սկսի անհատէն: Սիրտ, միտք, հոգի եւ մարմին կը բանան այդ ճամբան:

ՄԻՐՏԸ, սկիզբն ու վախճանը կեանքին՝ մեր մոլորակին վրայ, կը կատարէ իր դերը, լեցուած նեկտարովը սիրոյն, որ կը վտարէ մախանքն ու ատելութիւնը՝ իրենց բոլոր տխուր հետեւանքներով: Սրտին քաղցրահամ պտուղներն են՝ գութ, կարեկցութիւն, արգահատանք, գոռով, որոնք ընկերային չարիքները կը ջնջեն՝ վերականգնող զղջում եւ հոգեւոր վերանորոգում յառաջ բերելով: Ասոնք կը կազդուրեն կեանքը եւ կը բարձրացնեն անոր մակարդակը: Անկումներու հանդէպ վեր բռնող ձեռքն ունի սէրը: Խային բարձունքէն ներող նայուածք մ'է այն անոնց վրայ՝ որոնք «ոչ գիտէն զինչ գործեն»: Զէթի եւ զինիի բալասանն ունի այն՝ վերաւորներուն խոցերը պատելու եւ դարմանելու: Սրտի խորութեան մէջ է Աստուծոյ ներկայութիւնն ու բարձրութիւնը: Աստուածային արցունք մը եւ ժպիտ մը կը բխին այդ խորութենէն սրտին՝ որ հրաշագործ է:

ՄԻՏՔԸ ալ ունի իր դերը՝ զոր կը կատարէ ճշմարտութեան ջանքով լուսաւորուած: Ան՝ հակակշռողն է սրտին, որ առանց այս լոյսին՝ կրնայ սայթաքիլ: Մտքի լոյսն ալ բխումն է Աստուծմէ՝ որ Լոյսն է տիեզերական: Միտքն ունի իր երազները, իր տեսիլները, իր խոյանքներն ու խանդավառութիւնները, որոնք կեանքի կը վերածուին բարիին, գեղեցիկին ու ճշմարիտին ներշնչումներէն իրենց թափն ու թռիչքն առած: Իմաստութիւն եւ զիտութիւն՝ անկէ կը քաղեն իրենց լոյսը: Իմաստութիւնը՝ որ «կը շինէ իր տունը» եւ զիտութիւնը՝ որ ունի համեստութեան զիտակցութիւնը: Ստեղծագործ է այն եւ ճարտարապետ: Միտքն ալ՝ սրտին միացած՝ կ'ունենայ ճրագը խղճին եւ կը գտնէ արդարութիւնը: Կը դառնայ անաչառ ղեկավարը խղճմտանքին:

ՀՈԳԻՆ եւս կը կատարէ իր դերը, պահպանելով՝ նախ իր մէջ՝ խաղաղութիւնը: Այս կերպով կը սանձահարուն ընցավառ ու խռովարար կիրքերը Զարին: Հոգին ալ օժտուած է իւրայատուկ աչքով: Ներհայեցութեան լոյսն է այն՝ որով կը դիտէ ինքզինքը եւ կը ճանչնայ իր անձը: Աղիտաւոր է կուրութիւնն այս աչքին: Ան անընդունակ կը դարձնէ հոգին՝ ոչ միայն ինքզինք տեսնելու եւ ճանչնալու, այլ նաեւ ուրիշներու մէջ գտնելու եւ գնահատելու ինչ որ գոյութիւն ունի իրապէս: Խաւարած աչքը՝ խաւար կը տեսնէ ամէն կողմ: Իսկ պայծառ աչքը՝ լոյսին կը նայի եւ անո՛վ կը հրճուի: Ան կ'ունենայ նաեւ, մտքին հետ լծակցաբար, ծարաւն արդարութեան՝ որ կը ջնջէ անհարթութիւններն ու բարոյական բիծերը անհատական եւ հաւաքական կեանքին: Կը ստեղծէ ներդաշնակութիւնն ու հաւասարակշռութիւնը: Քնարական ընթրութեամբ մը կ'օժտէ նկարագիրը՝ քաղցրութիւն ծորելով եւ շնորհք սփռելով իր շուրջը: Մեղը եւ միւռոն կաթելով: Ու կ'ամօքէ ամէն դառնութիւն: Այսպիսի հոգի մը կ'աղբատանայ մոլորանքներէ եւ կը հարստանայ առաքինութեամբ:

Երբ այս երեքը — Սիրտ, Միտք եւ Հոգի — կը կատարեն այսպէս իրենց դերերն անթերի, ՄԱՐՄԻՆՆ ալ, անոնց գործակցութեամբ, կը կատարէ իրը՝ համաձայն աստուածային օրէնքներուն: Կը պահէ իր առողջութիւնը եւ իր գործունէութեան բնականոնութիւնը: Զիղ, երակ, արիւն, միս, ոսկոր, եւայլն, որոնցմէ կը բխին յոռի կիրքերը, — կը մտնեն իրենց բուն հունին մէջ եւ կը ծառային հաւատարմօրէն ու անշեղ իրենց կոչումին:

Առաքինական այս քառեակ յատկանիշերով — Սիրով, Խաղաղութեամբ, Ճշմարտութեամբ եւ Արդարութեամբ — կեանքը կը դառնայ քաղցրօրէն ճնորհալի՝ բառին բազ-

մաքուվանդակ իմաստով: Բագում են, արդարեւ, շնորհները՝ որոնցմով Աստուած օժտած է իր գլուխ-գործոցը՝ ՄԱՐԴԸ: Ըստ որում հողէ՛ զանգուած մըն է նա, բայց աստուածային շունչով ու հուրով ոգեղինացած, — անոր ենթահողին մէջ ի՞նչ հրաշալի կարողութիւններ կան՝ որոնցմով լոյս աշխարհ կուգայ նա: Նրանի՞ թէ՛ գիտնան ասի ծնողներ՝ հայր եւ մայր: Դիտնայ մանաւանդ մայրը:

Ի զուր չէ՛ կոչուած մայրը՝ «ԿԵԱՆՔ»: Աղբիւրը կենդանութեան, իր մանկակիրի, մանկատածի եւ մանկավարժի երրեակ կոչումներով: Էացնող, սնուցանող ու դաստիարակող միանգամայն: Ձեւակերպողը մանուկի կերպընկալ հոգիին, առաւել քան մարմինին՝ զոր բնութիւնը կը կազմէ, ոչ առանց մասնակցութեանը մարդուն: Ձի ծնողաց պատասխանատուութիւնը կը սկսի նոյնիսկ ծնունդէն ալ առաջ: Այդ շրջանին իսկ հիմը կը դրուի անհատականութեան եւ նկարագրին: Հո՞ն են թաքնուած լաւին եւ յոռիին նախատրամադրութիւնները: Վաղուան աշխարհ գալիքը իր հետ պիտի բերէ նմանութիւններ՝ սիրտը, միտքը, հոգին ու մարմինը կազմողին կամ կազմողներուն: Ծնողներ պարտին գիտնալ գայս: Օրհնութիւն պիտի տան աշխարհին թէ՛ անէծք: Եւ ասոնք պիտի անդրադառնան իրենց կեանքին ու յիշատակին վրայ:

Պատահական խօսք չէ, թէ՛ «Կրթութիւնը կը սկսի օրօրոցէն»: Անխօս մանուկը հրաշալի ընդօրինակող մըն է: Զինք հայելի մը՝ որուն մէջ կը ցոլանայ անջնջելի կերպով ծնողաց պատկերը իր որոշ գիծերով: Դորովով իր ծոցածինի վրայ հակող եւ կաթը ջամբող մօր իւրաքանչիւր շարժումներ, ժպտող կամ խոժոռող դէմքը, երգին բազմաստիճան թրթռացումները, եւայլն, իրենց շեշտերն ու ալիքները կը քանդակեն մանկիկին հոգւոյն մէջ: Սաստը կը ցնցէ, երգը կը յափշտակէ գայն: Բնատուր յատկութիւններ ունի մայրը. բայց պիտի ունենայ նաեւ արուեստագէտի մը բնազդն ու շնորհը: Զուարթ ու լուրջ՝ զուգընթաց պիտի ըլլան իր մայր-դաստիարակի դերին մէջ: Զի զուարթութիւնը՝ հոգւոյն պայծառութիւնն ու մաքրութիւնն է, իսկ լրջութիւնը՝ կոչումին գիտակցութիւնը: Ասոնց ներգործութեամբ մանուկին կրթութիւնը կ'ապահովէ նպատակին յաջողութիւնը:

Մայրե՛ր, թեթեւօրէն մի՛ նայիք այն տան՝ զոր շինել կը ցանկաք: Զայն վերածել հրեշտակաբնակ դրախտի կամ դեւերէ՛ յաճախուած դժոխքի՝ ձեր ձեռքն է առաւելապէս: Հայրե՛ր, ձեռնէ՛ եւս կախում ունի ձեր զաւակները դարձնել զուարթուններ կամ մռայլ հոգիներ: Մայրե՛ր եւ հայրե՛ր, հաւասարապէս պարտիք գիտնալ թէ՛ դուք էք հիմնադիրները մարդկային ընկերութեան: Մանուկն է հիմը եւ դուք ճարտարապետներ էք, պարտիք ըլլալ: Իմաստութեամբ կրթեցէ՛ք ձեր զաւակները, եւ առաջը պիտի առնէք ընկերային բազմապիսի չարիքներու: Պատասխանատու էք ընկերութեան: Զորս-հինգ տարիներ իր կոչման գիտակից մօր մը ծոցին մէջ եւ առողջ մթնոլորտով ջերմացած տան մը յարկին տակ՝ կարճ ժամանակ մը չէ՛ դնելու հիմը լուրջ կրթութեան: Եւ ապա յանձնելու՝ այսպէս պատրաստուած մանուկը ուրիշ ծնողքի մը հոգածութեան:

Այդ ծնողքը դաստիարակ-ուսուցիչներն են: Տան կից ուրիշ տան մը մէջ՝ որ վարժարանն է: Նոյն պարտականութիւններն ու պատասխանատուութիւնը նաեւ ասո՞նցը: Եւ յաճախ աւելի դժուարին քան ծնողներունը: Այո՛, երբ կը պակսի իմաստութիւնն այն փոխ-յարաբերութեան՝ որ պէտք է մշակուի տան եւ վարժարանին միջեւ: Ի՞նչ կարող է շինել, արդարեւ, դաստիարակ մը, երբ ծնողքը կը քանդէ: Եւ այս քանդումը կ'ըլլայ անխուսափելի, երբ բնութիւն եւ արուեստ տեղ չունին մէկ կամ միւս տան մէջ:

Ուսուցիչնե՛ր, չխորհիք թէ՛ թեթեւ է ձեր պատասխանատուութիւնը: Եթէ ծնողքներ, գիտութեամբ կամ անգիտութեամբ, կը թերանան իրենց պարտականութեան մէջ, ձեզի կ'իյնայ այդ պակասը լրացնել: Եւ այս՝ ոչ միայն դպրոցէն ներս, այլ նաեւ անկից դուրս: Դուք շփման մէջ պիտի ըլլաք միշտ ծնողաց հետ՝ յաճախակի այցելու-

թիւններով, կշռուած խորհրդակցութիւններով եւ իմաստուն թելադրութիւններով: Ասիկա մանաւանդ այն պարագաներուն, երբ անուղղայ կարծուած աշակերտ մ'ունիք ձեր առջեւ: «Անառակ»ը շիտակ պիտակ մը չէ՝ զոր կ'ուզուի փակցնել «չարանցի» կամ «չար» աշակերտի մը վարմունքին: Բայց այդպիսի նշան մը ցոյց տուող տղուն հանդէպ հարկ է ունենալ համբերատար եւ կարեկցող ոգի եւ ներշնչել անոր բարի խորհուրդներ եւ ինքնալստահութիւն՝ կարենալ ուղղուելու: Ուսուցիչ մը պարտի ունենալ ոչ միայն մանկավարժական պատրաստութիւն, այլ նաեւ դաստիարակչական ինքնածին յատկութիւն: Իր խօսքը պէտք է ունենայ ոչ թէ բացասական սաստ, այլ դրական շեշտ: Ոչ թէ արգելքը չարին, այլ յորդորը բարին: Տարակոյս չկայ, թէ վարժարանին նպատակն է, ամէն բանէ առաջ, շինել նկարագիրը, յղկել հոգին, գտել զգացումները, սրբազրել զաղափարները եւ զնել տղուն առջեւ տիպարը՝ առանց խեղդելու անկախութիւնն անոր անհատականութեան: Եւ այդ տիպարը, ծնողքէն յետոյ, ինք պարտի ըլլալ:

Մանուկը մեր ապագան է: Ընկերութեան եւ Հայրենիքին ապագան: Ուրեմն, ծրնողաց հետ, եւ երբեմն, դժբախտաբար, առանց անոնց, դաստիարակներն են դարձնողները այդ ապագային: Հո՛ս է ծանր կշիռը ասոնց պատասխանատուութեան: Տուն եւ Հայրենիք, երկու ոսկեղէն սիւներ են՝ որոնք բարձր պիտի բռնեն բարոյական վարկը որ եւ է ազգի: Իսկ բարոյական հասկացողութենէ՝ զուրկ ծնողներ եւ ուսուցիչներ ոչինչով կարող են ծառայել այդ երկու նուիրական գաղափարներուն: Ուսումը չէ՝ առաջին նպատակը վարժարանին: Ոչ թէ հմտութեամբ ճշխացած միտքն է որ տուն կը շինէ եւ հայրենիքը կը բարձրացնէ, այլ նկատագիրը, ներքին մարդուն ոգեկան հարստութիւնը: Ի զուր րսած չէ՝ առաքեալը. «Գիտութիւն հպարտացուցանէ, այլ սէր շինէ» (Ա. Կոր. Ը. 1): Հպարտութիւնը, արդարեւ, հոգէախտ մըն է՝ որմէ հարկ է զգուշանալ, զի անոր երեւակայական բարձունքին առջեւ դէպի անդունդ իրական գահավէժը կայ: Պէտք է խորամտացնել սէրը՝ որ եւ շինարար է, եւ փրկարար: Խոնարհութեան մէջ՝ բարձրութիւնն է այն: Թելադրական է կարդալ նոյն առաքեալին Սիւրջ Տաղը (Ա. Կոր. ԺԳ. 1-10): Այսպիսի սէրէ մը պարտին առաջնորդուիլ ծնողներ եւ ուսուցիչներ հաւասարապէս: Այսպիսի սէրով մշակուած ու դաստիարակուած սերունդներ միայն կարող են փրկել մարդկութիւնը՝ բերելով խաղաղութիւնն ու արդարութիւնը: Այսպիսի անսասանելի հիմի մը վրայ հնար է կառուցանել նոր ու իրական բաղաբակրթութիւն մը:

Նկեղեցիէն, տունէն եւ վարժարանէն յետոյ՝ պէտք է իջնենք նաեւ հրապարակ, ուր կը տեսնենք ընկերային զանազան վիճակներ եւ երեւոյթներ: Կը գտնենք հոն մշակութանուորէն եւ աշխատաւորական դասակարգէն սկսած մինչեւ վաճառականն ու գործարանատէրը, արհեստաւորէն մինչեւ արուեստագէտը:

Ի՞նչ պարտի ըլլալ չափանիշը ասոնց բոլորին կենցաղակերպին եւ գործելու եղանակին: Ո՞րակից եկած են ասոնք: Ինչո՞ւ այն ակնյայտնի տարբերութիւնը՝ որ կայ այս ամենուն միջեւ: Եւ մինչեւ անգամ հակակրօնութիւնն ու հակամարտութիւնը: Վերէն ու վարէն նայիլները: Եւ արհամարհանքն ալ: Այս բոլորին աղբիւրը դժուար չէ գտնել տան եւ վարժարանին մէջ: Ի՞նչ սպառազինութեամբ դուրս կուգան անկից՝ իրերայաջորդ սերունդներ:

Կեանքը տնտեսել, տունը մատակարարել, — առաջին մտահոգութիւնն է, որով մարդիկ կ'ընտրեն իրենց ասպարէզը, համաձայն իրենց կոչումին, նախասիրութեան եւ պատրաստութեան: Ոչ որ կարող է մեղադրել զանոնք: Միայն, ասիկա ոչ թէ նպատակ մը, այլ միջոց մը պէտք է ըլլայ հասնելու նպատակին, որ է՝ ֆիզիկապէս ապրելով, հոգեպէս կառաւելագործուիլ, խաղաղ ու երջանիկ կենցաղ մը ապահովելու համար ընթացիկ, ընկերութեան եւ Հայրենիքին:

Այս նպատակը իրագործելու միակ միջոցը ուղղամտութիւնն է եւ հրաժարումը

նիւթի խօս պաշտամունքէն: Մեկ չափ եւ մեկ կեօն, — այս պիտի ըլլայ նշանաբանը իւրաքանչիւր ասպարէզի մարդու: Ձխարդախել երբեք այդ չափը եւ չօնել այդ կշիռը, — անխախտ սկզբունքներ պիտի ըլլայ ամէն անոնց՝ որոնք գիտեն, եւ պիտի գիտնան, թէ ընկերային բարւոք յարաբերութեան հիմը՝ արդարութիւնն է, որ կը ներշնչէ վստահութիւն: Անաշառ ու անկաշառ ամէն բանի եւ ամէն ձեռնարկի մէջ՝ զաղտնիքն ու բանալին է ամէն յաջողութեան: Բացարձակապէս սխալ է կարծել, թէ գործնական կեանքի մէջ յաջողութեան պայմաններ են նաեւ սուսն ու կեղծիքը: Չկայ պայմանական արդարութիւն եւ պայմանական նեմարութիւն, հետեւաբար եւ արդարանալի անիրաւութիւն: «Այո՛-ն՝ այո՛ եւ ո՛չ-ն՝ ո՛չ», այս է լծակը ընկերային բարոյականի բարձրացման: «Աւելին քան զայն՝ ի չարէն է» (Մտթ. Ե. 15): Այս չարիքներուն ակը ազահութիւնն ու կծծիութիւնն են: Աւելին անյազ ցանկութիւնը: Եւ սակայն «ոչ երբ ի միեւրից ընչից ուրուք իցեն կեանք նորա» (Ղուկ. ԺԲ. 15): Հարստութեան առաւելագոյն կուտակումը բան մը չ'աւելցնէր կեանքին վրայ: Ոչ ալ արժանիքին վրայ: Ասով չէ կարելի փրկանաւորել «անծը», եւ ոչ ալ զուգակշռել անծը աշխարհի հետ (Մտթ. ԺԶ. 26): Բախսը, որուն կ'ապաւինին անճրկած կամ շփացած մարդիկ, առասպել մըն է: Կեանքին ժպիտը նախասիրութիւններ չունի: Այդ ժպիտը կրնայ ծաղկիլ ամենուն համար անխտիր: Դո՛ւն պարտիս կերտել քու կեանքդ, վիճակդ:

Այս մտածումները պիտի ըլլան առաջնորդ գործարանատէրերուն, որպէսզի իրենց փոխ-յարաբերութիւնը նախ գործաւորներուն եւ ապա գնողներուն հետ հիմնուած ըլլայ արդարութեան զաղափարին վրայ: Նոյնը կ'ըսենք ամէն տեսակ առեւտրականներուն, որոնք կապ ունին առօրեայ յաճախողներու հետ: Տալու եւ առնելու կերպն ու համեմատութիւնը պէտք է ապահովեն երկու կողմերու շահը հաւասարապէս, առանց մէկին կամ միւսին վնաս կամ զրկանք պատճառելու: Նոյն սկզբունքը կիրարկել մանրավաճառին, արհեստաւորին եւ ամէն տեսակի առեւտուրով զբաղողներուն, որպէսզի ընկերային կեանքը պահէ իր ներդաշնակութիւնը եւ տեղի չտայ արդար դժգոհութիւններու եւ անբաղձալի ելոյթներու: Բացառութիւն չեն կազմեր արուեստագէտները իրենց զանազան ճիւղերով՝ գեղեցիկէն մինչեւ ազատները: Կան գեղարուեստի սպասարկողներ, որոնք թէեւ զերծ են ընդհանրապէս վաճառականական նիւթապաշտիկ հաշիւներէ, բայց ոչ բոլորովին փորձութիւններէ եւ գայթակղութիւններէ՝ որոնք կարող են խաթարել հոգին:

Չենք զլանար ի սպառ պատուաւորութիւնը որ եւ է հրապարակի մարդոց, որոնք յաճախ ակամայ կ'նիւթարկուին ժամանակի հարկադրանքներուն, անկարող ըլլալով տէր ըլլալ ժամանակին: Բարոյական այս արիւթիւնը, տկարութիւնն ճանչցուած «այս աշխարհէն», պիտի կրնար ազատագրել մարդկութիւնը նիւթի բռնաւորութենէն եւ հեռու պահել զայն բազմաթիւ աղէտներէ: Արհամարհուած կամ անտեսուած այս առաքինութիւնը հնարաւոր պիտի դարձնէր ստեղծել ընկերային տարբեր ու երջանկաբեր գոյավիճակ մը ազգերուն մէջ եւ աւելի ուղիղ ու ներդաշնակ փոխյարաբերութիւն մը ազգերու միջեւ: Մեր երկրագունտը չի է եւ անպակաս ամէն կարելիութիւններով՝ գոհացնելու համար բոլորը եւ չգրկելու ոչ ոք:

Մենք խօսք ունինք սրտագին նաեւ մեր Մամուլին: Ճրագ մ'ալ ինքն է, լուսաւորելու այն ճամբան՝ ուսկից պարտի քալել ամէն ոք: Իւզը նուազ եւ պատրոյզը անբաւական ճրագին լոյսը պիտի ըլլայ աղօտ եւ պիտի խաւարի իսկ: Հասարակ լուրերը, յաճախ գիտակցօրէն թէ անգիտակցաբար խեղաթիւրուած եւ զլխիվայր շրջուած, կը պարպեն լոյսը ճրագին եւ բերելով խաւարը՝ կը թողուն որ անոր նայողներ խարխափեն անորոշութեան մէջ եւ մոլորին: Քննութիւնն ու քննադատութիւնը, որոնք Մամուլին կոչումէն ըխած առանձնաշնորհներ պարտին ըլլալ, կը կորսնցնեն իրենց արժէքն ու իրաւունքը, ինչպէս նաեւ ազդեցութիւնն ի բարին եւ ի ճշմարիտը, երբ չեն ներշնչուած թափանցուած բուն իրողութիւններէն, այլ առաջնորդուած են երեւակայութիւններէ,

կանխակալ կարծիքներէ, սեւեռամտածումներէ եւ մերթ ալ անխոստովանելի նկատումներէ: Ասոնք ոչ միայն չեն շիններ, այլ եւ կը քանդեն: Կը տեսնուին գրիչներ, որոնք չեն խղճահարիր սուտն իսկ կաղապարել փորձելէ ամենօրեայ վարկաբեկումներու մէջ այս կամ այն հասցէին, հասարակական կեանքը վրդովելով եւ ընկերային չարիքներու լայն դուռ բանալով: Ահաւոր է Մամուլի պատասխանատուութիւնը, երբ գրիչը կը սանձարձակէ՝ մոլեգին հովի մը նման յարձակելու այս ու այն կողմ եւ բարոյական աւերներ գործելու:

Մենք ցաւով կը դիտենք այս տխուր երեւոյթը գրեթէ ամէն շրջաններու մէջ եւ մեր սիրտը կ'արիւնտոյ: Թէեւ «խթանի դէմ արացելու» բոլոր փորձերը ի վերջոյ կը գտնեն իրենց արդար վախճանը, բայց կը խոցեն պահ մը դիտողներուն եւ տեսնողներուն խղճմտանքը իր մաքրութեան մէջ:

Մամուլը, որ կոչուած է մատակարարելու լոյս եւ հոգեկան սնունդ, պարտի զիտակելի եւ անաչառ, անշահախնդիր եւ անկողմնակալ դատողութեամբ ծառայել այդ ազնուական կոչումին: Միտք, լեզու, գրիչ՝ այդ կոչումէն պարտին քաղել իրենց ներշնչումները, առաջինը՝ իր հասունութեամբ, երկրորդը՝ իր մաքրութեամբ եւ երրորդը՝ իր պատկառազգու լըջութեամբ: Երգիծանքն անգամ ունի իր շնորհը, որ իր ջերմիկ շունչը կ'առնէ բարիին կամեցողութենէն եւ ճշմարիտին նախանձախնդրութենէն, ըզգուշանալով միանգամայն ծիծաղելիութիւններէ: Արդարեւ, ի՞նչ տգեղ եւ ողորմելի է այն երգիծանքը, երբ պարպուած է ոգիէ եւ բովանդակութենէ:

Կոչ կ'ընենք, սրտցաւօրէն, մեր Մամուլի ծառայողներուն, որ ունենան պահանջելի զգուշարորութիւն՝ չարձակելու սանձը քանդիչ Չարին, որպէսզի Բարին կատարէ իր շինարար ու շնորհաբեր դերը՝ ըղծալի խաղաղութեան մէջ: Մեր ժողովուրդը ա՛յդ բանին պէտք ունի:

Նոյն ատեն կը յորդորենք մեր սիրելի ժողովուրդն ալ ըլլալ արթուն՝ ընտրելու միշտ խաղաղութեան եւ շինութեան ապահով ճամբան, որ Աւետարանի լոյսով ցոյց կը տրուի իրեն, չազդուելով խափանարար իրադարձութիւններէն, եւ կարեկից իսկ ըլլալով անտոց հեղինակներուն հանդէպ: Աւետարանի լոյսը՝ ճշմարտութեան լոյսն է, Աստուծոյ լոյսն է: Աստուածն իսկ է: Առաջնորդուիլ հարկ է ա՛յդ լոյսով: «Մի՛ ո՛ք գծե՛ք խաբեացի բանիւք սնուովք, զի վասն այսորիկ իսկ գայ բարկութիւն Աստուծոյ ի վերայ որդւոցն անհաւանութեան: Մի՛ այսուհետեւ լինիք բաժանորդք նոցա...: Իբրեւ զօրդիս լուսոյ զնացե՛ք: Զի պսուղ լուսոյ բարութեամբ է եւ արգարութեամբ եւ նժամարութեամբ» (Եփես. Ե. 6-9): Առաքելային խօսքերն են ասոնք՝ զորս կը յիշեցնեմ մեր եկեղեցւոյ բոլոր զաւակներուն անխտիր. բոլոր անոնց՝ որոնք իբրեւ «լոյսի որդիներ», լոյսի զենքն են հազած (Ա. Թեսաղ. Ե. 5 եւ Հռովմ. ԺԳ. 12):

Կ'ուզեմ խօսիլ նաեւ մեր հոգեւորականութեան մասին: Այս խօսքերը զխաւորաբար փոխ առնուած պիտի ըլլան առաքելէն:

«Իեղեցիկ զինուորութիւն» մըն է հոգեւորութիւնը՝ Չարին եւ Խաւարին դէմ մղուող պատերազմին մէջ (Ա. Տիմ. Ա. 18): Ուստի հոգեւոր զինուորը, ամէն բանէ առաջ, պարտի հազած ըլլալ «զսպառազինութիւնն Աստուծոյ». այսինքն, զօտեպնդուած ըլլալ ճշմարտութեամբ, զրահաւորուած՝ արդարութեամբ, պատրաստուած՝ խաղաղութիւնն աւետարանելու, վահանաւորուած՝ հաւատքով, զրած՝ սաղաւարտը որ կ'ապահովէ փրկութիւնը եւ առած Հոգւոյն սուրը՝ որ կենդանի խօսքն է Աստուծոյ (Եփես. Զ. 11-17): Բայց նախ քան պատերազմի մտնելը, անհրաժեշտ է «առնել զաղօթս, խնդրուածս, պալաւանս, զոմութիւնս վասն ամենայն մարդկան, վասն քաղաքացւոց եւ իշխանաց, զի խաղաղութեամբ եւ հանդարտութեամբ վարեցուի զկեանս մեր՝ ամենայն

աստուածապաշտութեամբ եւ սրբութեամբ» (Ա. Տիմ. Բ. 1-12). օրինակ հանդիսանալ հաւատացեալներուն՝ խօսքով, վարքութեամբով, սիրով, հաւատքով ու սրբութեամբ (նոյն Գ. 12). ըլլալ ամբասիր, զգաստ, զուսպ, պարկեշտ. հիւրասէր, մխիթարիչ եւ ուսուցիչ. ո՛չ զինեմով, կռուարար եւ արծաթասէր, այլ հանդարտաբարոյ (Ա. Տիմ. Գ. 3): Իսկ ամուսնացեալ քահանան պարտի ըլլալ նաեւ « իր տունը լաւ կառավարելու եւ իր զաւակները հնազանդութեան եւ կասաւեալ պարկեշտութեան մէջ պահելու կարող» (նոյն Գ. 2-4):

Ամուսնացեալ քահանայութիւնը պարզ ծիսակատարութիւն մը չէ, ոչ ալ ապրուստ ապահովելու միջոց: Ան կոչում մըն է սրբազան, ոչ թէ սովորական արհեստ մը: «Յուրովայնէ բնօրէն» մը միայն կրնայ համարձակիլ մօտենալու այդ բարձր պաշտօնին, որպէսզի պատասխանատուութեան լման գիտակցութեամբ յաջողի կատարել իր վրայ դրուած պարտականութիւնները: Զեռնադրութեան Մաշտոցին մէջ, հոգեւորականութեան ընդհանրապէս եւ քահանայութեան մասնաւորապէս վերաբերեալ ինչ թելադրական ու շինիչ պատուէրներ կան, որոնք խորապէս քանդակուած պէտք է ըլլան ու միան ձեռնադրեալներուն սրտին մէջ եւ կեանքի վերածուիին անոնց գործունէութեան մէջ: «Մեծ ասիկան» կոչուած է հոն կուսակրօն թէ ամուսնացեալ քահանայութիւնը: Եւ ի՞նչպէս կը դատարկանայ, աւա՞ղ, այդ մեծութիւնը, երբ չիջնէր անոր մէջ շնորհաբաշխ Հոգին: Մեծ է, արդարեւ, այս աստիճանը, զի շնորհալի է. բայց փոքր է աստիճանաւորը, երբ զուրկ է աստիճանին շնորհներէն: Կոչումը Աստուծմէ է. կոչումը «բնօրէն» մըն է՝ Աստուծմէ յանձնարարուած, «բնծայուած»: Իսկ իրական ընտրեալ մը չէ այն՝ որ ինքզինքը կը յանձնարարէ, կ'ընծայէ, առանց «ի վերուս» եւ «ի ներուս» կոչումն ունենալու (Բ. Կոր. Ժ. 18): Եւ այսպիսին կը դառնայ գայրակղութեան փառ մը հաւատացեալներուն մէջ՝ որոնց հովուութիւնը կը ստանձնէ ձեռնադրութեամբ եւ օծումով: Ճշմարիտ քահանան պիտի զգայ, թէ Տիրոջ հոգին իր վրայ է, որով օծուած ալ է եւ ուղարկուած՝ աւետարանչի, հոգեւոր բժիշկի, ազատարարի եւ լուսասուրբի դեր կատարելու: Այսպէս է եղած մեր «Հաւատքի Զօրագլուխը» աստուածային Քահանայապետը՝ Յիսուս (Ղուկ. Գ. 18-19): Լուրջ եւ ահաւոր է, ուրեմն, իր պատասխանատուութիւնը, երբ զանց ընելով այս պարտականութիւնները, իր սիրտը կը ծանրացնէ «հոգով աւխարհակալութեամբ»: Կ'ամաչեմ աւելցնել, առաքելալին հետ «շուայութեամբ եւ արեւելութեամբ»:

Իսկ կուսակրօնութիւնն ալ անձնական փառքի խայծը տուող ասպարէզ մը չէ, այլ անձնութեամբի, անձնունայնացումի կոչում մըն է, որ կը պահանջէ զգաստ ու մաքուր կենցաղավարութիւն եւ վերեւ յիշուած առաքինական բոլոր շնորհները: «Հայր», «սուրբ», «վարդապետ», «սրբազան», լոկ պիտակ բառեր պիտի չըլլան, այլ արդարացուցիչ մակդիրներ՝ կատարուած պաշտօնին եւ ապրուած կեանքին:

«Աստուածապաշտութիւնը մեծ շանաւանդ մըն է» (Ա. Տիմ. Զ. 6), երբ ան իր հետ կը բերէ, ոչ թէ նիւթական օգուտ կամ փառք ձեռք ձգած, այլ հոգիներ շահած ըլլալու ներքին գոհունակութիւնը: «Ապականած միտքեր» եւ «ճշմարտութենէ օտարացածներ»՝ առաջինին, իսկ մաքրասիրտներ եւ ճշմարտութեան յարողներ՝ երկրորդին են հետամուտ: Կրօնի պաշտօնեան պիտի գիտնայ ունենալ բոլորանուէր պաշտամունքը Աստուծոյ եւ աստուածայինի, որպէսզի կարենայ ապահովել մեծ շահը թանկագին վաճառքին, «պատուական մարգարիտ»ին: Եւ ասիկա, ոչ միայն իրեն, այլ նաեւ իրեններուն, իր «ծուխ»երուն համար: Արդարեւ, ծխատէր քահանաները բազում կոչեցեալներէն սակաւ ընտրեալները, իրեն «տան երէց»ներ, «տէր հայրեր», ծանր շուքով եւ շնորհալի զուարթամտութեամբ, պարտին տանիլ իրենց ծխատուններէն ներս ա՛յդ վաճառքը, ա՛յդ մարգարիտը, որպէսզի դարձնեն զանոնք մէկ մէկ օթեւաններ Աստուծոյ Տան, «Երկնքի արքայութեան», այս երկրի վրայ: Յաւիտենականին առաջնորդող ժամանակաւոր կայաններ:

Դպրաց դասերը եւ երգչախումբներ, դուբ ալ, որ ձեր երիտասարդական հոգեկան թարմ ոյժերը նուիրած էք Աստուծոյ փառքին եւ եկեղեցւոյ պայծառութեան, ունիք ձեր ազնուական դերը, անձնական մաքուր կենցաղավարութեամբ, միացեալ եւ համերաշխ գործակցութեամբ եւ ներքին ապրումներով կենդանի ու ներդաշնակ երաժշտականութեամբ, որպէս «հոգւով լեցուած»ներ եւ «սրտազին խօսողներ» Աստուծոյ եւ ժողովուրդին հետ, հրեշտակային դասերու կամ խումբերու նման, — վսեմին ու կրօնազգած խորհուրդին ներշնչողները հանդիսանալու հաւատացեալներուն: Նաեւ, ընկերական հաւաքոյթներու միջոցին, պատշաճօրէն ոգեւորիչներն ու գուարթացուցիչները՝ ժողովրդային շնորհալի երգեցողութիւններով:

ՀՈՎՈՒԱԿԱՆ միամտութեան թող չի վերագրուին մեր այս սրտազին խօսքերը: Աւետարանը, զոր կը քարոզենք հաւատքով, կուտայ մեզի մտատիպարը, իսեալը կեանքին. բայց նաեւ շօշափելի ապացոյցը, թէ այդ մտատիպարը ընդունակ է դառնալու գործ եւ կեանք: Այդ գաղափարականը կ'աւարելուրիւնն է, որուն պարտի ձգտիլ ամէն անհատ եւ հաւաքականութիւն: Ոչինչ կայ անկարելի, թէ եւ կան դժուարութիւններ՝ որոնք անպարտելի չեն երբեք: Կայ ոյժը կամքին՝ ներկուռ, անվհատ, հաւատաւոր, որ ինքն ալ լծակն է ամէն յաջողութեան: Միակ արգելքն այս բոլորին՝ նիւթապատերիւնն է: Նաեւ մեքենականացումը կեանքին: Հոգիէն ի սպառ դաւաճեցած կեանքը: Տեսակ մը անբանականացում:

Ահա՛ աշխարհի պատկերը: Ի՞նչ կը տեսնենք հոն...: Չենք ուրանար ճիգերը՝ որոնք կը կատարուին բարձրերէն եւ վարերէն: Ուստի եւ չենք ալ յուսահատիր ապագայի մասին: Ասոր համար իսկ պարտք կը նկատենք այդ ճիգերուն դարձնել բոլոր նայուածքները՝ զօրացնելու եւ խտացնելու համար զանոնք անհատական եւ հաւաքական ջանքերով եւ զոհողութիւններով: Պատրաստել այդ անհատները եւ կազմել այդ հաւաքականութիւնները ամէն հնարաւոր, լուրջ, զգուշաւոր եւ ուղղամիտ միջոցներով՝ շինելու եւ ստեղծագործելու, եւ ոչ թէ քանդելու եւ ոչնչագործելու համար:

Այսպիսի ճիգեր եւ զոհողութիւններ կը տեսնենք նաեւ մեր երկրին մէջ, եւ կը մաղթենք սրտանց, որ անոնք առատօրէն պտղաբերուին Հայրենիքի զարգացման եւ հայրենակիցներու բարօրութեան համար:

Աղօթեցէ՛ք, որ ամենահամեստ չափով մենք ալ, բոլորիդ անկեղծ ու բարենախանձ գործակցութեամբ, կարենանք լուծայ մը աւելցնել մեր կոչումին ու պաշտօնին համապատասխան պարտականութեան զանձանակին մէջ:

«Շնորհ Տեառն մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի եւ սերն Աստուծոյ եւ Հաղորդութիւն Հոգւոյն Սրբոյ», «Եւ սերն իմ ընդ ամենեսին ձեզ ի Քրիստոս Յիսուս»: Ամեն:

ԳԱՐԵԳԻՆ ԱՐՔԵՊԻՍԿՈՊՈՍ

Պատրիարք Հայոց Թիւրքիոյ

Գրեցաւ անդրանիկ Կոնյակս
ի 20-ն Մայիսի 1951 ամի Շնորհաց
եւ ի տամարիս ՌՆ — ՌՆԱ
ի Պատրիարքարանիս Հայոց Իսթանպուլայ

ԿՐԹՆԱԿԱՆ

ԲԱԺԱԿԱՐԲՈՒ ԱՌԱՔԵԱԼՆԵՐԸ

«Աստ զի նսցին սոքա երկու որդիքս իմ, մի ընդ աշմե քուսմե եւ մի ընդ անեկե, յարխալութեան քում» (Մատթ. Ի. 21):

Մեր Տիրոջ Ս. Ծննդեան տօնը կը կանխեն Աւագ Տօները, թուով 7 սուրբեր 4 խումբերու բաժնուած: Աւագ Տօներու, չորրորդ և վերջին սուրբերը կը կազմեն, Զեքեդեան Յակորոս և Յովհաննէս Առաքեալները, Փրկչին ազգականները կամ մօրաքրոջորդիները: Յակորոս Գալիլիացի ձկնորս մըն էր, ըստ ոմանց Բեթսայիդա քաղաքէն, բայց Կափառնայում քաղաքին մէջ կը բնակէր: Հօրը անունն էր Զեքեդէս, ան ալ ձկնորս մը, իսկ մօրը անունը Սողոմէ: Ոմանք Յովհաննէս Աւետարանին յիշատակութենէն կը կարծեն, թէ Սողոմէն Յիսուսի մօրաքոյրն էր (Յովհ. ԺԹ. 25), իսկ ուրիշ մեկնաբաններ Սողոմէն, իբրեւ Տիրամօր մօրաքրոջ աղջիկը կ'ընդունին: Յակորոսէն միշտ անբաժան կը յիշուի իր եղբայրը Յովհաննէս: Յովհաննէսին՝ շաբունակ Յակորոսէն յետոյ յիշատակութենէն կարելի է մականբերել թէ՛ ան տարիքով փոքր էր անկէ: Զեքեդէս և իր երկու որդիները Գալիլիոյ ծովակին մէջ ձկնորսութեամբ կը պարապէին: Անոնք հարուստ և զիրքի տէր էին, ինչպէս կարելի է հետեցնել, իրենց վարձկան գործաւոր ունենալէն (Մարկ. Ա. 20): Հետաքրքրական է դիտել թէ, Յովհաննէս Կալիսափ քահանայապետին հետ նախապէս ծանօթութիւն ունեցած էր (Յովհ. ԺԸ. 15-16): Բաց աստի, յիշուած է նաև թէ Զեքեդեան եղբայրները և Սիմոն-Պետրոս իրարու որսակից էին Գալիլիոյ ծովուն մէջ: Օր մը, այս երկու եղբայրները երբ իրենց հօրը հետ ուռականը կը պատրաստէին Տիրեքական ծովուն վրայ, նաւակի մը մէջ, Յիսուս անկէ կ'անցնէր, ըստ իրենց ճեկայք զկնի իմ և արարից զձեզ լինել որսորդս մարդկան» (Մարկ. Ա. 17), անոնք ձգեցին իրենց նաւն ու հայրը և ձկնորսի ուռական-

ները, գացին Յիսուսի ետէն, իսպառանկէ չբաժնուելու համար: Յակորոս և Յովհաննէս եղբայրները նախամեծար զիրք ունէին երկոտասան Առաքեալներուն կարգին և կը գտնուէին առաջին քառեակին մէջ, որ երկու զոյգ եղբայրներէ կը բաղկանային, Պետրոս և Անդրէաս, Յակորոս և Յովհաննէս:

Անոնք նախասահմանուած էին Փրկչին երկու բաժակարբու Առաքեալներն ըլլալու, իրենց յօժարակամութեամբ և փափաքով: Մեր Տիրոջ կողմէն «Բաներեզէս», «Որդիք Որոտման» կոչուեցան, նկարագրի և գործունէութեան ուժգնութիւն մը ցոյց տուած ըլլալուն համար, իրենք էին խնդրողը, որ Տէրը Սամարացոց զիւղի մը վրայ կրակ իջեցնելով պատժէր զանոնք, որոնք իրենց հանգէպ թշնամական և անհիւրընկալ ընդունելութիւն մը ցոյց տուած էին, որ կը յայտնէ թէ՛ երկու եղբայրները որքան նախանձախնդիր էին իրենց Վարդապետին պատուոյն և փառքին (Դուկ. Թ. 51-56): Ապա ուրիշ առթիւ իրենց մօր Սողոմէին միջնորդութեամբ կը խնդրէին Յիսուսէն որ իր աջ և ձախ կողմերը բազմեցնէր զիրենք իր փառքին մէջ և իրենք յանդուգն ուժգնութեամբ և յօժարակամ սրտով կը յայտնէին, թէ պատրաստակամ էին խմելու բաժակը (Մարկ. Ժ. 35-45): Անոնք, ինչպէս նաև Պետրոս Առաքեալը, մեր Տիրոջ Յիսուսի մտերիմ, խորհրդակից երեք սիրելազոյն Առաքեալներն էին և Անոր հետ միասին ներկայ գտնուեցան Յայրօսի աղջկան յարութեան, Թաքոր լեռան վրայ կատարուած Պայծառակերպութեան և Գեթսեմանի մէջ տեղի ունեցած տագնապին (Մարկ. Դ. 35-43. Մատթ. Ժ. 1-3. Մարկ. Թ. 1-12. Դուկ. Թ. 28-36. Մարկ. ԺԴ. 32-34): Հին աւանդութեան մը համաձայն, Յակորոս Զեքեթեան Մեծն (Le Majeur) Յակորոս կոչուած է, զանազանուելու համար Փոքր Յակորոսէն, մակդիր մը սակայն որ Աւետարաններուն մէջ չէ յիշուած:

Յիսուսի Համբարձումէն և Հոգեգալուստէն վերջը, տասնով տարիներ անցած էին արդէն, քրիստոնէական եկեղեցին իր հալածանքի օրերուն մէջ կ'ապրէր:

Հերովդէս Ագրիպպոս Ա. Մեծն Հերովդէս Ա. ի թողը, որ Հոովմի Կողովա կայսեր կողմէն, իբրեւ թագաւոր բովանդակ

Պաղեստինի 42 թուականին Երուսաղէմ եկաւ, Հրեաները զայն մեծ ընդունելութեամբ մեծարեցին քանի որ իրենց հետ կ'ուզէր հաշտ կերպով ապրիլ: Հերոդէս Ագրիպպաս, արդէն Հրեաներու համակրութիւնը շահած էր, կը պատուէր անոնց հոգեոր պաշտամունքները, յաճախ անոնց Տաճարը այցելութեան կ'երթար: Հրեաներուն աւելի հաճելի ըլլալու համար, սկսաւ քրիստոնեաները չարչարել ու նեղել: Յակորոս Առաքեալը բանտարկեց և սրով սպաննել տուաւ զայն 44 թուականին. «Եւ սպան զՅակորոս, զհըբայր Յովհաննու, սրով» (Գործք. ԺԲ. 2): Ագրիպպաս տեսնելով որ, այս բանը հաճելի էր Հրեաներուն, Պետրոս Առաքեալն ալ ձերբակալելով բանտարկեց:

Քրիստոնեաները Յակորոսի արինամած գլուխը Յակորոս Տեառնեղբայր Առաքեալին տունը բերին: Տիրամայրը, որ զեռկենդանի էր, սուրբին արինամածաթաղ գլուխը իր ձեռքովը Յակորոս Տեառնեղբայր Առաքեալին տանը մէջ ամփոփեց, ճառքնախօսներուն համաձայն, կը պատմուի թէ, Տիրոջ հրեշտակը, առաքեալին գլուխը բերաւ Յակորոս Տեառնեղբայր Առաքեալին տունը, ու զայն Աստուածամօր Կոյսին առջև դրաւ, որ յետոյ Ս. Կոյսը իր ձեռքովը ամփոփեց այդ տանը մէջ:

Յակորոս Առաքեալ, Սիոնի Հայոց հոյակապ և ազգապարծան վանքին պաշտպան և հովանաւոր սուրբերէն մին է: Սըրբոց Յակորեանց Մայր Տաճարը, որ Յակորոս Զերեզեան և Յակորոս Տեառնեղբայր Առաքեալներուն անուններուն նուիրուած և կառուցուած է, իր հիւսիսային մասին մէջ գեղեցիկ մատուռ մը կը պարունակէ որ ծանօթ է Ս. Գլխաղիւր (Գլխու Գերեզման) անունով: Հոս թաղուած է նախաժողով և Բաժակարբու Առաքեալին պատուական գլուխը: Հստ վաղեմի աւանդութեան, Երուսաղէմի մէջ կառուցուած քրիստոնէական առաջին սրբավայրերէն մին եղած է այս մատուռը և Սըրբոց Յակորեանց Մայր Տաճարին հնագոյն մասերէն մին է:

Յակորոս և Յովհաննէս Առաքեալները, մեր Տիրոջը մատրութենէն օգտուելով, ուղեցին որ Տէրը, իրենց իշխանութիւն տայ նստելու իր աջ և ձախ կողմերը իր Թագաւորութեանը մէջ: Այս երկու առաքելոց

կեանքին մէջ, երեք կարեւոր հանգրուաններ կը տեսնենք: Առաջին, իրենց փառքի հասնելու բուն փափաքը, Երկրորդ, իրենց տգիտութեան չափակշիւ փառքի հասնելու համար: Երրորդ, իրենց հաւատարմութիւնը և խոստումը անվարան խմելու համար բաժակը որ դառն պիտի ըլլար իրենց համար զէպի մահ առաջնորդելով զիրենք: Մարդիկ ընդհանրապէս չեն գիտեր թէ՛ ինչ կ'ուզեն: Այո՛, շատ որոշ է, որ իրենք կ'ուզէին Յիսուս - Քրիստոսի հետ ըլլալ, իր փառքին և իր Թագաւորութեան մէջ, իրենց այս փափաքը մարդկային էր և եւ պերելի ոչ մէկ բան կար իրենց արարքին մէջ, մեծ ըլլալ, մեծութեան ցանկալ, փառքին հասնիլ, այս բոլորը անմեղ փափաքներ են: Երբեք կը թուի թէ Յիսուս Քրիստոս իրեն ուղղուած հարցումներուն ուղղակի պատասխան չի տար. օրինակի համար, երբ առաքեալները կը վիճին իրարու հետ՝ գիտնալու համար թէ ո՞վ է իրենցմէ ամենէն մեծը, մեր Տէրը մանուկ մը ցոյց կուտայ ու կ'ըսէ անոնց. «Ամէն ասեմ ձեզ, եթէ ոչ դարձիք և եղիշիք իրրեւ զմանկտի, ոչ մտանիցէք յարքայութիւն երկնից» (Մատթ. ԺԸ. 3-4): Մեր Տէրը փառք և իշխանութիւն պահանջող առաքեալներուն ըսաւ. «Ոչ գիտէք ինչ խնդրէք, կարէ՞ք ըմպել զբաժակն զոր ես ըմպելոց եմ, կամ զմկրտութիւնն զոր ես մկրտելոցն եմ»: Այս երկու առաքեալները անվարան ըսին «կարեմք» կրնանք ընել...:

Սակայն մեր Տէրը ըսաւ իրենց. Ով որ մեծ ըլլալ կ'ուզէ, պէտք է ծառայ ըլլայ, պատրաստակամ ըլլայ այլոց ծառայելու, ասոր մէջ կը կայանայ մարդոց մեծութիւնը և փառքը:

Բաժակարբու առաքեալներէն մին՝ ըստ իրենց խոստմանը, ամենէն առաջ ճաշակեց դառնութեան բաժակը, իսկ միւս եղբայրը Յովհաննէս Առաքեալ, բաժակին դառնութեան թոյնը շրթունքներուն՝ Տիրոջ փառքին ծառայեցուց իր մարդջ կեանքը:

Յիսուսի Բաժակարբու Առաքեալները ըմպեցին դառնութեան բաժակը, Անկէ, առին իրենց խաչը և հետեւեցան Անոր և ունեցան իրենց բուն տեղը Աստուծոյ Թագաւորութեանը մէջ: Երկու առաքեալներն ալ, քրիստոնէութեան մէջ փառաւոր և փառաւորեալ զէմքեր եղան:

ՊԱՐԳԵԻ ՎՐԴ. ՎՐԹԱՆԷՍԵԱՆ

Ա. Ղ. ՕԹՔԸ

ԵՒ ԱՆՈՐ ԱՋԴԵՑՈՒԹԻՒՆԸ
ՍԵՐ ԱՊՐԱՍ ԿԵԱՆՔԻՆ ՎՐԱՅ

Ա.

Աղօթքը կրօնական կեանքի անբաժան մէկ մասն է: Ամէն ազգ ու կրօնք ունեցած է իր աղօթքն ու աղօթելու ձևերը:

Հրեայ բարեպաշտ մարդիկ հին ատեն սովոր էին օրը երեք անգամ աղօթել օրող-եալ ժամերուն մէջ, ըստ արևելեան ժողովուրդներու հին ժամացոյցի, առտուն ժամը 3-ին, կեսօր ժամը 6-ին, և իրիկունը ժամը 9-ին: Ինչպէս կ'ըսէ սաղմոսերգուն, «Իրիկունը, առտուն ու կեսօր պիտի բողոքեմ ու պիտի հառաչեմ, և անկա պիտի լսէ իմ ձայնս» (Սաղ. Ծն. 17): «Եւ երբ Դանիէլ իմացաւ թէ հրովարտակը ստորագրուեցաւ, իր տունը գնաց և իր սենեակին մէջ, որուն պատուհանները գէպի երուսաղէմ բացուած էին, օրը երեք անգամ ծուկի վրայ գալով աղօթք կ'ընէր, և իր Աստուծոյն գոհութիւն կը մատուցանէր, իր առաջնուն սովորութեան պէս» (Դան. 2. 10):

Մահմետականներ սովորութիւն ունին աղօթելու օրը ինը անգամ, և կ'աղօթեն Մէքքէի կողմը դարձած: Աղօթքէն առաջ կը լուացուին սովորաբար, և աղօթքի պահուն կ'արտասանեն ընդհանրապէս իրենց նախապէս գոց ըրած կարգ մը բառերը:

Մենք հայերս հին ատեն, նամանաւանդ վանքերու մէջ, օրը եօթը անգամ հասարակաց աղօթքի պաշտամունքներ կ'ունենայինք, Ի մէջ զիւրի, Առաւօտեան, Արևագալի, Ծաշու, Երեկոյեան, Խաղաղական և Հանգստեան անուններու ներքեւ: Յետոյ այս եօթը պաշտամունքները քաղաքներու մէջ երկուքի վերածուելով, առտուն և իրիկուն, եկեղեցիներ ժողովուրդը հասարակաց աղօթքի կը հրաւիրէին կոչնակներու ձայնով: Երբեմն հանգստեան պաշտամունքը տուններու մէջ ալ կը կատարուէր իրիկունները անկողին երթալէ առաջ: Իսկ Մեծ Պահոց չըջանին, Ծաշու ժամերգութիւններ ևս տեղի կ'ունենային եկեղեցի-

ներուն մէջ տեղ տեղ: Այժմ Ամերիկայի Միացեալ Նահանգաց մէջ հասարակաց աղօթքի պաշտամունքը ընդհանրապէս կիրակի առտունները միայն կը կատարուի պատարագի հետ կցուած, բացառելով տօնի և մասնաւոր օրերու պաշտամունքները:

Հրեաներ կ'աղօթէին հին ատեն երբեմն օտքի վրայ բազկատարած, երբեմն ծնկալոյք, երբեմն մինչև գետին ծռելով (երկր-պագելով), և երբեմն ալ գլխիկոր (Գ. Թադ. Ը. 22, Ծննդ. Ի. 26, Ղուկ. Ի. 41, Մատթ. Ի. 39): Եւ աղօթքի հետ միաժամանակ կը խնկարկէին, ծոմ կը պահէին, մօխիւրի վրայ կը նստէին, կուրծքերնին կը ծեծէին և Սուրբ Գրքէն ընթերցումներ կը կատարէին: Աղօթքի պաշտամունքը կը կատարուէր երբեմն գրուած աղօթքները արտասանելով, երբեմն սրտաբուխ արտայայտութեամբ, երբեմն խոկալով, և երբեմն ալ ժամերով Աստուծոյ առջև լուռ կենալով: Հրեաներ իրենց ծէսերն ու արարողութիւնները և պաշտամունքները առանց աղօթքի չէին կատարեր: Աղօթքը անհրաժեշտ էր հոգևոր ամէն պաշտամունքին համար:

Աղօթքը Ս. Գրոց մէջ կը յիշուի առաջին անգամ՝ երբոր Մէթը որդի մը ունեցաւ, և անունը Ենոփս դրաւ: Ըստ Ս. Գրոց, «Այն ատեն սկսուեցաւ Տէրօջը անունը կանչել» (Ծննդ. Գ. 26): Աղօթքին հոգևոր կեանքի համար ընդհանուր պէտք մը ըլլալը կը յիշուի Սաղմոսի մէջ, ուր Դաւիթ կ'ըսէ, «Ո՛վ աղօթքը լսող, քեզի պիտի դայ ամէն մարմին» (Սաղ. Կն. 2): Իսկ Եսայի մարգարէ կը չէտէ այս պէտքը ըսելով, «Իմ տունս բոլոր ազգերուն համար աղօթքի տուն պիտի կոչուի» (Ես. ԾՁ. 7):

Դաւիթ իր Սաղմոսներուն մէջ կ'ըսէ, «Ո՛վ Տէր, իմ աղօթքս քու առջևդ թող ելլէ» (Սաղ. ԶԸ. 2): Ամէն աղօթք Աստուծոյ առջև չելլեր: Այն աղօթքները միայն կ'ելլեն որոնք սրտաբուխ են: Կոռնոլիոսի աղօթքը սրտաբուխ էր, և Աստուծոյ առջև կրցաւ ելլել (Գործ. Ժ. 4): Սուրբերուն աղօթքը Աստուծոյ առջև շատ թանկագին է, և խնկամաններով լեցուն խուկի ծուխի պէս իր առջեւ կը բարձրանայ (Յայն. Ե. 8, Ը. 3): Աղօթք մը Աստուծոյ առջև չելլեր, երբոր անհնազանդութիւն կայ, անտարբերութիւն կայ, և անիրաւութիւն կայ աղօթողի սրտին մէջ (Սաղ. ԿԶ. 18): Երբեմն ալ

աղօթք մը չի լսուիր Աստուծոյ կամքին հետ չի համաձայնելուն համար:

Ազգեցիկ աղօթքին պայմաններն են, զգլուսմ (Բ. Մնաց. է. 14), ճշմարտութիւն (Յովն. Գ. 24), արդարութիւն (Յակ. Ե. 16), հնազանդութիւն (Ա. Յովն. Գ. 22), և հաւատք: Յակոբոս առաքեալ կ'ըսէ, «Հաւատքով եղած աղօթքը կը բժշկէ հիւանդը» (Յակ. Ե. 15):

Ս. Գրոցմէջ պատասխանուած աղօթքներն են, Մովսէսի աղօթքը (Ելից Ժ. 24-25), Աննայի աղօթքը (Ա. Թագ. Ա. 27), Սողոմոնի աղօթքը (Գ. Թագ. Թ. 3), Եղիայի աղօթքը (Գ. Թագ. Ժ. 37-38), Եղեկիայի աղօթքը (Գ. Թագ. Ժ. 19-20), Զաքարիայի աղօթքը (Ղուկ. Ա. 13), առաջին եկեղեցւոյ աղօթքը (Գործք. Գ. 31) և այլն:

Մենք հայերս աղօթելու ատեն արեւելք կը դառնանք: Նախաքրիստոնէական ժամանակներէ սկսեալ մեր նախահայրերուն համար նուիրական սովորութիւն մը եղած է այսպէս ընել: Հաւանաբար ասիկա արգիւնքն է հին օրերու մէջ մեր նախահայրք արեւապաշտութեան: Մահմետականներ աղօթելու ատեն Մէքքէի կողմը (հարաւ) կը դառնան, անոր համար որ Մէքքէն իրենց սուրբ քաղաքն է, և իրենց կրօնքին կեդրոնը և մարգարէին ծննդավայրը: Իսկ չըրեաներ հին ատեն Երուսաղէմի դառնալով կ'աղօթէին (Գալ. Զ. 10):

Երուսաղէմի Տաճարը շինուելէ առաջ հրեաներուն համար հասարակաց աղօթքի վայր մըն էր նախ վկայութեան խորանը, յետոյ Տաճարը և ապա սինագոգը: Այս երեքին մէջ սակայն Տաճարն էր Աստուծոյ փառաց ու ներկայութեան վայրը: Հրեայի մը համար հետեւաբար աւելի նախընտրելի էր Տաճարին մէջ աղօթել, եթէ Երուսաղէմի մէջ կը գտնուէր, իսկ եթէ դուրսն էր, գէթ պէտք էր Երուսաղէմ դառնալով աղօթէր, աչքերը Տաճարին վրայ յառած:

Երբոր Տաճարը շինուեցաւ, և Աստուծոյ Տապանակ Ուխտին Տաճար կը բերէին իրեն համար պատրաստուած յատուկ տեղը դնելու, Սողոմոն այս առթիւ աղօթք մը մատուց բազկատարած (Գ. Թագ. Ը. 22), և իր աղօթքին մէջ ըսաւ. «Եթէ ասոնք (հըրեայք) այս քու ընտրած քաղաքիդ, և քու անուանդ համար այս իմ շինած տաճար կողմը նայելով Տերոյդ աղօթք ընեն, երկինքէն ա-

նոնց աղօթքը և խնդրուածքը լսես, և անոնց իրաւունք ընես» (Գ. Թագ. Ը. 44-45):

Սողոմոնի աղօթքին այս խօսքերուն կռթնած, հրեաներ Երուսաղէմի կողմը կը դառնային աղօթելու ատեն՝ իրենց աչքերը Տաճարին վրայ յառած: Տարիներու ընթացքին ասիկա իրենց համար աւանդական ու նուիրական սովորութիւն մը եղաւ: Կը հաւատային թէ աղօթք մը Աստուծոյ կողմէ լսելի կը դառնար այն ատեն միայն երբ աղօթողը, եթէ Երուսաղէմ է, Տաճարին մէջ մատուցանէր զայն, իսկ եթէ ուրիշ վայրերու մէջ է, Երուսաղէմ դառնալով աղօթէր, ի մտի ունենալով Տաճարին մէջ Աստուծոյ ներկայութիւնը: Սամարացիներ, որոնք լման հրեայ չէին՝ կը պնդէին սակայն թէ աղօթելու համար լաւագոյն վայրը Գաւրաղին լեռն է (Յովն. Գ. 20): Քանզի Գաւրաղին լեռը իրենց համար նուիրական տեղ մըն էր, և սրբավայր կը նկատուէր:

Իսկ Յիսուսի տեսակէտով, աղօթքը լսելի ընելու համար պայման չէր, այս և կամ այն կողմը դառնալ, այս և կամ այն վայրի մէջ մատուցանել զայն, այլ կարեւորը հոգիով և ճշմարտութեամբ աղօթելն էր: Ահա՛ իր իսկ բառերը՝ զորս արտասանեց Սամարացի կնոջ հետ խօսակցութեան պահուն:

«Կին դո՛ւ, հաւատա՛ ինծի որ ժամանակ պիտի գայ, երբ ո՛չ այս լեռան վրայ, և ո՛չ Երուսաղէմի մէջ երկրպագութիւն պիտի ընէք ձօրը: Դուք անոր երկրպագութիւն կ'ընէք զոր չէք ճանչնար, մենք անոր երկրպագութիւն կ'ընենք զոր կը ճանչնանք, վասնզի փրկութիւնը հրեաներէն է: Բայց ժամանակ պիտի գայ, և արդէն եկած ալ է, երբ ճշմարիտ երկրպագութիւն ընողները երկրպագութիւն պիտի ընեն ձօրը՝ հոգիով և ճշմարտութեամբ, վասնզի Հայրն ալ այսպիսի երկրպագութիւն ընողներ կ'ուզէ: Աստուած հոգի է, և անոր երկրպագութիւն ընողներն ալ պէտք է հոգիով և ճշմարտութեամբ երկրպագութիւն ընեն» (Յովն. Գ. 21-24):

Յիսուս իր այս արտայայտութեամբ աղօթքի մասին ժողովուրդին մէջ տիրող ըմբռնումներն ու տեսակէտները հիմնովին յեղաշրջեց, և նոր իմաստ մը տուաւ անոնց: Յիսուսի ըրած այս արտայայտութիւնը կրօնից պատմութեան մէջ նոր էջ

մը բացաւ, և բարեփոխեց բարեպաշտ մարդոց աղօթքի մասին նախապէս ունեցած գաղափարները, և որով նոր հայեցակէտ մը տուաւ աշխարհի: Այժմ շատ ի գէպ է հարցնել թէ ի՞նչ է աղօթքը քրիստոնէական տեսակէտէ:

Բ.

Ա. Ի՞նչ է Աղօթքը

1. Աղօթքին ներքին իմաստը ըմբռնելու համար կ'արժէ նախ հարցնել թէ ի՞նչ բաներ աղօթք չեն:

(ա) Բան մը գոց ընել և թուժակօրէն արտասանել աղօթք չէ, այլ ձեւակերպութիւն մը պարզապէս: Զեւակերպութիւն կ'անուանենք այս տեսակ աղօթքը, ո՛չ որովհետեւ գոց կ'արտասանուի, ա՛յլ անոր համար որ կ'արտասանուի թուժակօրէն և մեքենաբար: Նոյնը կրնայ ըսուիլ ոչ գրաւոր աղօթքներուն համար, եթէ սրտաբուխ չեն, և հոգիով ու ճշմարտութեամբ չեն արտասանուիր: Նոյնիսկ Տէրունական աղօթքը, կը դադրի աղօթք ըլլալէ, եթէ արտասանուի մեքենաբար և եսականօրէն: Աղօթքի մը գոց արտասանուիլը և կամ աղօթագրքէ մը կարդացուիլը պախարակելի չէ, այլ պախարակելի եղող բանը առանց հոգիի թուժակօրէն արտասանուիլն է:

(բ) Նոյնպէս հրապարակի վրայ, ճամբաներուն անկիւնները, մարդոց բարեպաշտ երեւնալու համար աղօթողի մը ձևեր առնել, աղօթել չէ, այլ ցուցամոլութիւն է սոսկ: Յիսուս կ'ըսէ. «Երբ աղօթք կ'ընես, կեղծաւորներու նման չըլլաս, որոնք կը սիրեն ժողովարաններու մէջ ու հրապարակներու անկիւնները կայնելով աղօթք ընել, որպէսզի մարդոց երեւան, ճշմարիտ կ'ըսեմ ձեզի անոնք իրենց վարձքը առած կ'ըլլան: Իսկ դուն երբ աղօթք կ'ընես, մտի՛ր քու ներքին սենեակդ, և դուռը գոցէ և աղօթք ըրէ, քու հօրդ որ գաղտուկ տեղ կը գտնուի, և քու հայրդ որ գաղտուկ կը տեսնէ քեզի, յայտնապէս հատուցում պիտի ընէ» (Մատթ. 23: 5-6):

(գ) Մէկու մը իր ըրած բարեպաշտական արարքները Աստուծոյ առջև պատմելը աղօթք չէ, այլ ինքնագովութիւն է միայն: «Երկու մարդիկ Տաճարը աղօթելու ելան,

մէկը փարիսեցի և միւսը մաքսաւոր, փարիսեցին կայներ էր և առանձինն այսպէս աղօթք կ'ընէր, Ո՛վ Աստուած, շնորհակալ եմ քեզմէ, որ ուրիշ մարդոց պէս չեմ, յափշտակող, անիրաւ, շնացող, և կամ այս մաքսաւորին պէս: Հապա շաքաթը երկու անգամ ծոմ կը պահեմ, ու բոլոր ստացուածքիս տասանորդը կուտամ: Իսկ մաքսաւորը հեռուն կայներ էր և չէր ուղեր աչքն ալ երկինք վերցնել, հապա իր կուրծքը ծեծելով կ'ըսէր, Աստուած ողորմէ ինձի մեղաւորիս»: Յիսուս երբոր ասիկա պատմեց իբր եղբակացու թիւն ըսաւ, «Ձեզի կ'ըսեմ ասիկա (մաքսաւորը) այն միւսէն աւելի արդարացած իր տունը իջաւ» (Ղուկ. 10-14): Ուրեմն փարիսեցիին աղօթքը բոլորովին ապարդիւն մնաց, և ձախողութեան մատնուեցաւ:

(դ) Դարձեալ, առանց հոգիի, մտքէն շինուած բառերը իրարու ետեւէն շարել, և Աստուծոյ առջև խօսք շառցնել աղօթք չէ, այլ շաղակրատութիւն, և կամ ցախախօսութիւն: Յիսուս կ'ըսէ, «Վայ ձեզի կեղծաւոր դպիրներ և փարիսեցիներ որ որքեւայրիներուն տունները կ'լւարացնէք, և մարդոց երեւնալու համար աղօթքը կ'երկընցնէք, անոր համար տեւիլ դատապարտութիւն պիտի ընդունիք» (Մատթ. 23: 14) Ուրիշ տեղ մը կ'ըսէ, «Ու երբ աղօթք կ'ընէք, հեթանոսներու նման շատախօս մի ըլլաք, վասնզի կը կարծեն թէ իրենց շատ խօսելուն համար պիտի լսուին» (Մատթ. 23: 7):

Իսկ Ժողովողի գրքին հեղինակը կ'ըսէ, «Բերնովդ մի աճապարեք, և քու սիրտդ Աստուծոյ առջև խօսք հանելու չարտորայ, քանզի Աստուած երկինքն է, ու դուն երկրի վրայ ես, անոր համար քու խօսքերդ քիչ թող ըլլան» (Ժողով. 5: 2):

Ա. Գրոց մէջ կարճ աղօթքի նմոյշներ են, եղիայի աղօթքը Կարմեղոս լերան վրայ (Դ. Թագ. ԺԲ. 36-37), Եզեկիայի աղօթքը իր հիւանդութեան պահուն (Ես. 1Բ. 2-3), մաքսաւորին աղօթքը Տաճարին մէջ (Ղուկ. ԺԲ. 13), Յիսուսի աղօթքը խաչին վրայ (Ղուկ. ԻԳ. 34), Ստեփանոսի աղօթքը քարկոծման պահուն (Գործք. Է. 59) և այլն:

Ըստ Ժան Պընեանի, «Աղօթքի մէջ աւելի լու է ունենալ սիրտ մը առանց խօսքերու, քան թէ խօսքեր առանց սրտի»: Բայց միւս կողմէն պէտք է մոռնանք թէ,

ինչպէս Փարքըրը կը շեշտէ, «Արտանց մատուցուած աղօթքը երկար չէ: Մէկ նախադասութիւնէ բաղկացած աղօթքը ճշմարտութիւն է եթէ անկեղծ չէ, իսկ ամբողջ օրուան մը հաղորդակցութիւնը կարճ պիտի զայն եթէ թագաւորը կը տեսնեմ դէմ առ դէմ»:

Եւ ահա՛ եթէ մէկը այս իմաստով Աստուծոյ հետ կը խօսի ամբողջ օր, իրեն այդ հաղորդակցութիւնը և կամ աղօթքը կարճ իսկ է: Բայց երբոր աղօթքին բառերը արտասանուին միայն չըթուենքէն, ամենէն կարճ աղօթքը կրկին Աստուծոյ առջև շատխօսութիւն է, շաղկաբատութիւն մը: Պէտք է հեռու կենալ այդ տեսակ շաղկաբատութիւնէ և կեղծաւորութիւնէ ամէն գնով:

2. Եթէ ասոնք աղօթք չեն, ուրեմն ի՞նչ է աղօթքը:

Շատ մը քրիստոնեայ հեղինակներ աղօթքը սահմանած են այլևայլ տեսակէտներով, բայց Գր. Նարեկացիին տուած սահմանումը ամենէն լաւն է: Ըստ Նարեկացիի, աղօթքն է, «Ի խորոց սրտի խօսք ընդ Աստուծոյ»: Աւելի պարզ բառերով, աղօթքը Աստուծոյ հետ պարզ խօսակցութիւն է:

Երեք տեսակ խօսակցութիւն կայ սակայն, դիւանագիտական, ընկերական և բարեկամական:

Դիւանագիտական խօսակցութիւնը հիմնուած է շահու վրայ, նամանաւանդ քաղաքական ակնկալութիւններու և հեռաւոր նկատումներու վրայ: Ասիկա խօսակցութիւններու ամենէն պաշտօնականն է: Այս տեսակ խօսակցութիւնը կ'ունենայ նախապատրաստուած, չափուած ու կշռուած բառեր: Երկու դիւանագէտներ երբոր կը խօսին, ամէն մէկ բառը շատ զգուշութեամբ կ'արտասանեն, իրարու հետ վերապահութեամբ կը վարուին, և քիչ կը խօսին: Հետեալոր դիւանագիտական լեզուն ծածկամիտ է, կարճ ու զուսպ: Շատախօսութիւն, ազատ արտայայտութիւն, անվերապահ խօսքեր՝ դիւանագիտական յարաբերութեանց մէջ բոլորովին օտար բաներ են: Երբ Անգլիոյ գեսպանը Ռուսիոյ գեսպանին հետ տեսակցութիւն ունենայ խնդրոյ մը շուրջ, սրտէ սիրտ ու ազատ խօսքեր չեն փոխանակեր իրարու հետ, անվերապահ չեն

արտայայտուիր իրարու հանդէպ, այլ կ'արտասանեն միայն այն խօսքերը՝ որոնք իրենց պետութեան շահերուն համապատասխան են: Աղօթքը սակայն այս տեսակ խօսակցութիւն մը չէ, և չի կրնար ըլլալ:

Ընկերական խօսակցութիւնը դիւանագիտական խօսակցութիւնէ մի քիչ տարբեր է: Ընկերական խօսակցութեան մէջ երկու ընկերներ, և կամ ազգականներ երբոր իրարու հանդիպին, և կամ զիրար այցելեն, օրուան անցուդարձերու շուրջ, և կամ այլ խնդիրներու նկատմամբ գաղափարի փոխանակութիւններ կ'ունենան: Դիւանագիտական խօսակցութեան նման թէև բառերը նախապէս չափուած ու կշռուած չեն այս տեսակ խօսակցութեանց մէջ, բայց և այնպէս երկու կողմն ալ կրկին ջանք կը թափեն որ իրարու զգացումները վիրաւորող որեւէ արտայայտութիւն չընեն, իրարու տհաճութիւն պատճառող բառերու գործածութիւնը անանկ ձեռով մը կառավարեն որ անիկա ստեղծէ իրենց շուրջ ընկերական գեղեցիկ մթնոլորտ, և իրենց տայ միաժամանակ հաճելի ժամանց: Եթէ դիւանագիտական խօսակցութիւնը պաշտօնական նշկատեմք՝ ասիկա պէտք է համարենք կէս պաշտօնական խօսակցութիւն: Բայց և այնպէս աղօթքը այս տեսակ խօսակցութիւն ալ չէ:

Խօսակցութեան երրորդ ձեւը բարեկամական է: Բարեկամական խօսակցութիւնը զուտ մտերմական է և անվերապահ, պաշտօնական և կամ կէս պաշտօնական ձևերէ բոլորովին անկախ: Զոր օրինակ, երբոր երկու սրտակից բարեկամներ տեղ մը նշատին և իրարու հետ խօսին որեւէ ձևակերպութիւնները յարգելու չեն ստիպուիր, այլ կ'արտայայտուին իրարու հանդէպ սերտաբուխ ու անկաշկանդ: Որքան խօսին իրարու հետ, այնքան աւելի հաճոյք կը զգան իրարու ներկայութենէն, և ժամանակին անցնիլն իսկ չեն զգար: Որքան իրենց ցաւերն ու ուրախութիւնները իրարու պատմեն՝ այնքան մխիթարութիւն ու տեսակ մը անդորրութիւն կը զգան: Աղօթքը ահա՛ այս տեսակ մտերմիկ խօսակցութիւն մըն է Աստուծոյ և քրիստոնեայ հաւատացեալի միջև:

Սուրբն Գրիգոր Նարեկացիին երբոր նա-

բեկին մէջ իր աղօթքները կը սկսի «Ի խո-
ronq ursից խօսի Աստուծոյ» ըսելով,
ճիշդ այս իրականութիւնն է որ կը մատ-
նանշէ: Աղօթքի մէջ ոչ միայն հաւատացե-
ալը Աստուծոյ կը խօսի, հապա միւս կող-
մէն Աստուած ալ իրրեւ հայր հաւատացեա-
լին կը խօսի: Եւ այսպէս աղօթքի միջոցաւ
երկու հոգիներ կը շփուին իրարու հետ,
անվերապահօրէն և անկաշկանդ:

Մեր մէջ Գր. Նարեկացին, իրր տիպար
աղօթող, այս իմաստով կը խօսէր Աստու-
ծոյ հետ իր սրտի խորերէն, և կը ստանար
հոգեկան հպում անոր ներկայութենէն: Գրիստոնեայ
հաւատացեալի մը համար
ուստի ամենաերջանիկ պահերն են իր կեան-
քին մէջ այն վայրկեանները, ուր անիկա
այս ձևով կ'աղօթէ իր Աստուծոյն ինքնա-
բուխ ու անկաշկանդ, թափելով իր սրտի
բոլոր բաղձանքներն անոր առջև, և փո-
խադարձաբար կը ստանայ անկէ ներշնչում,
հոգեւոր ոյժ, սրտի գոհունակութիւն, և հո-
գեկան խորունկ յագեցում: Հոգեւոր վերա-
ցումի այս վայրկեանները իսկապէս ներ-
շնչումի պահեր են, և ամենաերջանիկ
վայրկեաններ՝ ջերմեռանդ ու ճշմարտ ա-
ղօթողի մը համար:

Աղօթքը այս ըմբռնումով անտանելի
բեռ մը, և կամ ծանր պարտականութիւն
մը չէ հաւատացեալի մը համար, այլ պար-
տականութենէ աւելի բարձր բան մը, հա-
ճոյք մը՝ կամ առանձնաշնորհում մը: Բա-
րեկամ մը երբ իր սրտակից բարեկամի մը
հետ կը խօսի, ոչ թէ ձանձրոյթ, այլ հա-
ճոյք կը զգայ անոր ներկայութենէն: Հայր
մը իր զաւակին հետ, և կամ զաւակ մը իր
հօրը հետ որքան երկար խօսին ու յարա-
բերին՝ այնքան այդ վայրկեանները բերկ-
րանքի վայրկեաններ կը դառնան: Նարե-
կացիին համար աղօթքը Աստուծոյ հետ այս
իմաստով խօսակցութիւն ու մտերմիկ յա-
րաբերութիւն մըն էր պարզապէս:

Այն մարդիկ որոնք աղօթել չեն սիրեր,
և կամ աղօթքէն ձանձրոյթ կը զգան, ա-
նոնք Աստուծոյ հետ հաշտ չեն, և հետեա-
բար կը խուսափին անոր ներկայութենէն:
Ըստ ճան Պընեանի, «Աղօթքը մարդը կը
դադրեցնէ մեղք գործելէ, իսկ մեղքը կը դադ-
րեցնէ անհատը աղօթելէ»: Ուստի եթէ մէկը
աղօթելէ դադրած է, որոշ է թէ մեղք մը

մէջտեղ մտած ըլլալով յառաջ բերած է
այդ փոփոխութիւնը:

Աղօթել անբնական բան մը չէ մարդու
մը համար, այլ բնական, գործնական ու
բանաւոր վիճակ մը: Մէկը՝ որ կ'ուզէ
կեանքը բնականոն ապրիլ առանց մեղքի,
աղօթքը իրեն համար անհրաժեշտութիւն
մըն է: Աստուած մեր արարիչն է, իսկ
մարդու հոգին ուրիշ բան չէ բայց եթէ
Աստուծոյ հոգիին մէկ կայծը: Աղօթել ան-
այս երկու հոգիներու իրարու հպումն է:
Ոչ Աստուած մարդու, և ոչ ալ մարդ Աս-
տուծոյ օտար է: Այս երկու հոգիներ իրա-
րու ազգական են, մէկը արարիչ, միւսը
արարած: Հետեաբար աղօթքը ոչ միայն
բանաւոր է ու բնական, այլ նաեւ անհրա-
ժեշտ կարիք մը քրիստոնեայ հաւատաց-
եալի մը համար՝ որ կ'ուզէ հոգեւոր կեանքի
բարձր ոլորտները սաւառնիլ: Մարդու հո-
գիին խորերը պապակ մը կայ առ Աստուած,
այս պապակը աղօթքի միջոցաւ է որ կը
զանէ իր լման գոհացումը:

Սաղմոսերգուն կ'ըսէ, «Ինչպէս եղջե-
րուն ջուրի վտակներուն կը փափաքի, այն-
պէս ալ իմ անձս քեզի կը փափաքի ո՛վ
Աստուած»: Ասիկա մարդկային հոգիին հա-
ռաչն է, և կամ խորունկ իղձը առ Աս-
տուած, և որը ցոյց կուտայ թէ մարդ չի
կրնար բնականոն ապրիլ առանց Աստուծոյ,
և առանց անոր հետ հաղորդակցելու:
Բնականոն կեանքի մը համար ուստի ան-
հրաժեշտութիւն մըն է Աստուծոյ հետ ապ-
րիլ, անոր հետ խօսիլ, և անով սնանիլ ու
անկէ առաջնորդուիլ:

ԳՐ. Ա. ՍԱՐԱՅԱՆ

Յրէզնո, Գալիֆորնիա

(Մնացեալը յաջորդիւ)

Ս. ԲԱՐԱՍԻՆ

Երկինքներու դուռներուն՝
Հպարտութեամբ մ'ապանով,
Յաւերժութիւն մը ինչպէս
Կը կոթողութիւն միայնակ,
Դրած գլուխդ ակեռ
Ոսկի շեմին աստղերու :

Դուն քաղերայ նահապետ
Մեր աշխարհին ու ցեղին,
Դէզին վրայ ծնւադիր
Բազմահոլով դարերուն,
Էջն առաջին հրաշալոյս
Մագաղաթին վրայ մութ
Այս աշխարհի պատմութեան,
Քու ըստերէդ ըսկսող :

Արշալոյսը նակասիդ
Կը դնէ քաղն իր ոսկի,
Ու կապոյտն իր աչքերով
Կը խոնարհի միշտ եղի.
Խոժոռ պահնորդ բարձրացած
Սանդուղներէն վեր երկնի
Ի՞նչ կը խօսիս Աստուծոյ :

Կը յիշես՝ դուն մեծ պահնորդ,
Հանգչիլն անուշտ տապանին
Քու գագաթիդ անմասոյց,
Պալաս մ'ինչպէս քափառկոտ
Մարդոց զարմին ընտելալ,
Այն օրերուն ահաւոր :
Յետոյ արեւ ու կապոյտ,
Երբ երկնքին մէջ խաղաղ
Իր վերադարձը կ'ընէր
Աւետաբեր աղանին,
Կսուցին՝ ոտքը կանաչ :

*

Այն օրերուն, ինչպէս կ'ըսէ
 Հէֆեսոն անսոս եւ անանուն.
 Շաղն երկնքին, լոյսն արեւուն,
 Որ կը տեղար զերթ աղամանդ
 Ու մարգարիտ մեր սուրբ հողին,
 Դեռ կը պահէր բարմութիւնն իր
 Աստուածային:

Այն օրերուն, ամէն ինչ իր օրէնքներուն
 Ու բնազդին կը հետեւէր.
 Արծիւն ազատ վար չէր իջներ
 Բարձունքներէն,
 Ոչ ալ առիծ անտառէն դուրս
 Կը խիզախէր.
 Չկար իշխան ու հրպատակ,
 Ու չկար վիշտ,
 Չեղբ անգետն էին խառնած
 Մարդն ու Աստուած:

**

Եկան դարեր սեւ ու կարմիր,
 Ու խամրեցին գեղեցկութեան ամէն ժպիտ:
 Շրթներն առին համը մոխրին
 Աստուծոյ անուշ բարիքներէն,
 Մարդոց ոտներն հողին վրայ,
 Ծաղիկներու բաժակին տեղ,
 Կոխոտեցին սիրտեր կարմիր,
 Գանկեր անբաղ:

Այն օրերուն, ինչպէս կ'ըսէ
 Զրոյցն աղուոր անցեալներուն,
 Փէշերուն փոլ Արարատին,
 Աստուածային հօտէն զատուած
 Յեղ մ'անկաւեղանդ,
 Լարեց շարքն իր վրաններուն
 Արեւոյսի շողերուն մէջ,
 Անտառ մ'ինչպէս նոնիներու:

Ժամանակի անհորիզոն
 Ուղիներուն վրայ երկար,

Յեղն այդ հրպարս,
Գեղմին երկաթ ու դալկադէմ,
Բացած հոգին արեւներուն
Իր ապագայ, իբր ապաւէն,
Անուշեց կան իր խարխլած
Երկինքներու ոսկի կաթէն.
Ժողովուրդներն երբ գրացի
Ձէին գիտէր թէ ո՞ր գինին
Կամ հացն ընտրեն իբրեւ թուակ
Կենդանաւար իրենց մահուան:

Յետոյ արցունք թարթիչներուն՝
Քամուած վշտի ողկոյզներէն,
Յեղն այդ սրտով,
Անցաւ սուրէն ու արիւնէն,
Թարմացնելու համար գուցէ
Իր հաւաստին վարդը կապոյտ,
Որուն վրայ ա՛ն կը դողար
Թիթեռն աղուռ երկինքներուն:

Օրեր, օրեր արիւններու,
Իբրեւ անձրեւ եւ իբրեւ ցօղ
Իջնող հոդին:
Ձաւկրներուդ աչներուն դէմ
Բայց կը մնար միշտ կենդանի,
Պատկերդ անուշ, լեռ հայրենի,
Մեր գերութեան ու դրժոխին
Վերեն կախուած զերթ այգելոյս:

Քանի՞ անգամ մեր ձեռներուն՝
Փշուեցաւ պողպատը սուր,
Մահն ափին մէջ մըշակներուն.
Մայրերն ի զուր ըսպասեցին
Քաղցր աչներով,
Երդիքներուն տակ հայրենի
Ձաւկրներուն իրենց անդարձ:

Բարձրագոյններն անոնց մէջէն,
Աղջամուղջին մէջ նաւելէն,
Անդոհն իրենց վերածեցին աղամանդի,
Բոցերով սուրբ, եղբական:
Որոնց հոգին նրբասաղանդ,

Տերեւներու սօսափիւնէն
Քաղեց համբոյր,
Եւ թռչունի աւաչին մէջ
Լսեց պատգամն աւետարեւ
Գալիֆներուն:

Որոնք տեսան խորն մշուշին
Երազն անմեռ,
Դժոխքներու կննիւներէն իսկ անխորոմ,
Նիարդ նիարդ շինուած հողէն,
Անտառներէն ու ջուրերէն,
Երկիւմներէն մեր աստղաւէն,
Որ ջաներու ծիրանիով
Կը բարձրանար,
Ոսկի ծովէն արեւներու,
Հրաւեն հրգօր հոգիներուն:

Շուփիդ մէջէն կողկողագին,
Ո՛վ մեծ վկան անցեալներու,
Անցան բոլոր,
Շարանն ինչպէս ցնորներու,
Իրենց մահով տառապանքի
Անհուն ուղին լուսաւորող:
Մահաստանին իբրեւ կոթող
Կը մնաս դուն,
Հողէն բրխած իբրեւ բողոք,
Իբրեւ խորհուրդ մը անանուն,
Որ կը նայի յաւերժութեան
Աչքովն անմեռ սերունդներու:

Քեզմէ հեռու, լեռ հայրենի,
Պատկերդ սակայն,
Ըղձանքներով հազարքեղեան,
Տարիներով հոգիիս դէմ
Կը հոծանար,
Իբրեւ ցեղի մը դարաւոր
Ճիգը հզօր,
Իբրեւ սարսուռը երազին
Եղեմներուն մեր ոսկեօղ:

Ու օր մը երբ զերթ ուխտաւոր,
 Հոգիս քած հազարներու
 Այն անպարփակ,
 Զոյգ ձեռներով սիրսս բռնած,
 Համակ կարօս, համակ երազ,
 Ոսփող եկայ հպարտօրէն,
 Ինձ կը բուէր թէ կը տեսնեմ
 Մին մեր երկրի հսկաներէն
 Առասպելեան,
 Ծունկի եկած դաշին վրայ
 Արարտեան,
 Գլուխն անգայտ միջոցն ի վեր
 Բարձունքներու,
 Որ զայրոյթին մէջն իր կրակ,
 Կապոյտներուն կողմն էր խրեւ
 Նեւն իր ժահրոս:

Յետոյ պարտուած իր հիգին մէջ
 Քար է կտրեւ.
 Ու հիմա լուռ,
 Անդրաշխարհեան խոկումներով
 Կըսպասէ միշտ դեռ անվրնաս,
 Երկինքներու ներողութեան
 Ու հրաշին,
 Նման ցեղին իր դարաւոր,
 Որ իր հակիսին թագ մը ինչպէս
 Կը կրէ դեռ,
 Վկայութիւնն անցեալներուն
 Բոսորագեղ:

Երկինքներուն դէմ խորհակուած
 Իր աղեղին թելն է Արաքս,
 Իսկ նեւն այսօր ֆանի՛ դարէ,
 Հըզօր թափով, կ'որոնեն դեռ
 Որդիներն իր,
 Երկրէ երկիր ու լեռնէ լեռ,
 Անոր ուժով շինելու նոր
 Նեւ ու աղեղ,
 Պայքարին մէջ վաղուան անեղ:

ԵՂԻՎԱՐԴ

ԵՐԲ ՊԱՏՐԱՆՔԸ ԽՈՑԷ...

Երբ պատրանքը հոգիս խոցէ,
 Քու յիշատակը պիտի գայ,
 Ըստփանքի խօսքեր հծծէ,
 Կամ ինծի հետ լուռ հեկեկայ,
 Երբ պատրանքը հոգիս խոցէ:

Երբոր սիրքս ամայանայ,
 Քու յիշատակը պիտի գայ
 Հին էջերը նորէն բանայ
 Պայծառ կեանքին մեր հեռակայ,
 Երբոր սիրքս ամայանայ:

Երբոր մութը իջնէ հոգւոյս՝
 Քու յիշատակը պիտի գայ,
 Բերէ իրեն հաճանչ մը լոյս,
 Որ խաւարէն ան չըտոսկայ,
 Երբոր մութը իջնէ հոգւոյս:

Երբ վերջին յոյսը զիս լքէ,
 Քու յիշատակը պիտի գայ
 Եւ քնեօրէն հոգիս զըրկէ
 Մահուան սարսափն որ ան չըզգայ,
 Երբ վերջին յոյսը զիս լքէ:

Մ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ

Օգոստոս 1949
 Լոնսոն

ԴՐԱԿԱՆ

ՄԱՅՐ ՍՈՒՐԲ

ԲԱՐԵԽՕՍԵԱ...

— Մայր, չէ՞ որ ըսիր թէ մեր Յիսուան ալ կը ծնի Բեթղեհէմի մէջ, ուրեմն ինչո՞ւ կը զլանան մեզի տօնելու այդ օրը իր ծննդավայրին մէջ . . . :

Յակոբիկն էր, միակ զաւակը Արաքսին, որ կազանդի տրտում օրերէն վերջ հարց կ'ուղղէր իր մօրը, անուշ երազներէն դեռ նոր սթափած :

Տարիներով մայրը զինք օրրած էր այն յոյսով թէ օր մը պիտի տօնեն Ս. Ծնունդը, հեռացած հօրը հետ ողջագուրուելով և այդ ուրախութեան մէջ մոռնալով ամէն ցաւ ու տրտմութիւն :

Պատերազմը, Սուրբ Երկրի՝ պատերազմը, տարիներով բաժնած էր զիրենք հայրական գուրգուրանքէ և զրկած կարգ մը վայելքներէ : Չորս տարիներ շարունակ անոնք տառապանքի մրուրն էին քամած ցյատակ՝ իրենց սրտի նժարին մէջ կշռելով համբերութեան ծանրոցները :

Յակոբիկ իրաւունք ունէր հարցնելու :

Մայրը չէր կրնար անտարբեր Ֆալ այդ անմեղ շրթներէն բխած հարցումին դէմ : Պատուհանէն՝ մշուշոտ ծալքերու ընդմէջէն մաղուող երազայոյս ու հեռաւոր քաղցրութիւններ յիշեցնող բաղձացուած արեւգակը, գերմարդկային տեսիլներու մեղամաղձոտ քմայքով մը սարսեց Արաքսի էութիւնը, ստիպելով պատասխան մը գրտնել իրեն յանդիմանութիւն իբրեւ ուղղուած հարցումին :

— Մաման սուտ կը խօսի՞, Տղաս : Պիտի տօնենք, հարկա՛ւ :

Ծիւղ էր : Մաման սուտ չէր խօսեր : Համոզուեցաւ մանչուկը թէ այս տարի պիտի կարենայ տօնել Քրիստոսի ծնունդը իր հայրենիքին մէջ ու ճանչնալ զայն՝ որուն հայր պիտի ըսէր : Ուրախութիւնը կշիռքի զարնել դժուար էր Յակոբիկին : Տարիներու զրկանքէ վերջ ինք ալ պիտի հասնէր իր մուրազին :

Արաքսին զաւակին հրճուանքէն զսպանակուած, չի զլացաւ իր կարելին, թախանձելու համար իշխանութեանց մօտ, արտօնութիւն ձեռք բերելու, ու յաջողեցաւ անցնել իր անունն ալ այն ցանկին մէջ որ քիչերու կը շնորհուի իրապէս բախտաւորութիւն մըն էր այս, որովհետեւ դարերը փոխուած էին, ու եկած էր կրկին այն շրջանը, երբ քրիստոնեայ ազգերու դժբախտ կարգադրութեան հետեւանքով, զարծեալ « Վասն անիւն . . . » կը դատապարտուէին շարժիլ քրիստոնեաները :

Խաղաղութեան Աւետարեթի մօտաւոր տօնը, խռովութեան և անհաստատ վիճակի մէջ տօնել, այնքան ալ մեծ խանդավառութիւն մը չէր ներշնչեր Արաքսին : Մարդկային խղճի թմրածութիւնը, ու Քրիստոսադաւաններուն սառն կեցուածքը հանգէպ սրբազան այն հողամասին՝ որ քրիստոնեայ աշխարհին կեդրոնը ըլլալու ճակատագրուած էր, յուզում կը պատճառէր իրեն համար մեծ մտահոգութիւն էր կատարուած անտարբեր տառամային ակնատես ըլլալը, ըլլալով ճշմարիտ Աստուածապալա ազգի մը զաւակ : Զաւակ՝ որ եթէ չէր ունեցած իր նախահարց արժանիքը, գէթ տարբեր արժէք մը ունեցած էր յարատեւ պահելու համար անոնց ձգած վարկն ու համբաւը, որուն փայլէն ինք ևս ցոլքեր ունէր իր հոգիին մէջ :

Այս մտածումներէ տարուած երբ իւրեքման առաւօտը աւետող արշալոյսը կը ճեղքուէր, դուռին տրուած քանի մը հարուածներ փարատելով իր մզձաւանջը անկողինէն դուրս նետել տուին ընդունելու համար տարածած հիւրը : Դրացին էր : Ան ալ իրեն պէս ուխտի պատրաստուող մը, որ եկած էր յայտնելու մեկնումի ժամը և հաւաքավայրը դէպի հոն՝ ուր երբեմն աստղ մը փայլեցաւ, աւետելով Խաղաղութեան Ծնունդը :

Յակոբիկ հայրը տեսնելու մարմաջէն տարուած, մօրը պէս ինքն ալ չէր քնացած ամբողջ գիշերը :

Քառորդ մը բաւական եղաւ պատրաստելու համար այն փոքրիկ ծրարը, որ նուէր պիտի ըլլար հայրենի աւանդութիւններով ապրող այդ ընտանիքէն տարուած իբրեւ ստաշխ մանկացող Յիսուսին :

Զմեռնային պաղ շունչով թրծուած

անձրևի մը հետ, մայր ու տղայ փութացին ժամադրավայրը, ուր իրենց կը սպասէր անհամբերներու խումբը: Գրաւեցին իրենց յատկացուած տեղը՝ ու առաւօտեան լուռ մթնշաղին մէջ Շնորհալի տաղասացին աղօթքը իրենց փքոցուռոյց կուրծքերու խորերէն՝ սկսան թրթռացնել, սղոցելով մթնոլորտին անդորրը, յառաջիկայ վտանգներուն առջև ապահով ըլլալու հաւատքը սրտերու մէջ վարչամական: Այդպէս էր վարժուած Հայր դարեր առաջ ու կը գործադրէր ամէն անգամ որ գուրս կը դնէր ոտքը իր բնակավայրէն:

Գասար, կարօտակէզ հայրը Յակոբիկի, ժամանակէն շատ առաջ, Սրբազան Քաղաքը երկուքի բաժնող սահմանը ավելի առած ու անկիւն մը ծուարած կը սպասէր այն խորհրդաւոր պահուն, յորում փառատած պիտի գտնէր իր տրտմութիւններն ու մղձաւանջները: Զգալիօրէն կը նշմարուէին անոր հայկական աչքերէն զիրար հրելով ու ցուրտէն շիկացած այտերուն հրուանդանը հերկելով վար սահող կայլակները արցունքին: Պահակ զինուորը ի տես այս տխուր պատկերին, թերեւ ինքն ալ հայր զաւակներու, զսպելու համար ներքին յուզումը, ատամներուն մէջ կը ճոճէր ցուրտէն կարմրած շրթունքները:

Ձիւնաբեր օրերու ջերմութիւնը յիշեցնող քաղցր արեւը մերթ Եւրթ կուգար պատանքելու իր վերարկուին մէջ դադաղուած մարմինը յուսոյ համակ մարմնացում այդ խորհրդանշին, փոփոխակի տրամագրութիւններ զծելով անոր դիմագծին վրայ: Ապաստողներու շարանը կը բաղմապատկուէր պահակներու մտահոգութիւն պատճառելու չափ: Բոլորն ալ իրար կոթնած կը սպասէին երջանիկ յայտնութեան մը, երբ յանկարծ աղմուկը ծայր տուաւ անգի յի սահմանէն:

— Ահա կուգան . . . իրենք են . . . :

Քսաներորդ դարու մոգերու փաղանգն էր իրապէս որ կը խուժէր վայրկիան առաջ երթալ երկրպագելու մանկացեալ Արքային ու խնդրելու տարիներով ամփոփուած փափաքները՝ անկէ: Բոլորին ալ աչքերուն մէջ կարօտի հարցումը կը փայլէր այն տարակոյսով թէ արդեօք պիտի կարենա՞ն յագեցնել իրենց ծարաւը որ ընդոծին էր ու աւելի հարազատ քան նախորդները:

Տարօրէն անուշ այս տեսարանը ազնւ-

ւական ցեղի զինուորական ներկայացուցիչի հոգւոյն ալ ազդած էր, ու եթէ չամբնար իր արցունքը պիտի խառնէր, ողբալու համար իր կարգին, թերեւ, զգացումի այն պակասը՝ որ գերեզմանուած էր ազգերու մէջ, խաղաղութիւն հետապնդողներու սրտին խորը:

Դատաստանի օրը յիշեցնող պահն էր որ կը գծուէր այդ պահուն սահմանագլուխի փշաթելերուն տակ: Իւրաքանչիւրը գտած էր իր փնտռածը ու չէր հաւատար իր աչքերուն ու կուզէր Թովմասի զգայարանքներով մօտենալ՝ համոզուելու համար կատարուած իրականութեան:

Յակոբիկ գտած էր իր հայրը ու պլլուած վզին: Հօրը շրթներէն բխած ջերմ համբույրներուն մէջ կը կարդար մանչուկը խաղաղութեան քերթուածը ու կը հաւատար թէ իրապէս հասած է անոր և կըցած ընել զայն իրը: Այդ համոզումով անոնք բաժնուեցան՝ նստելու համար զիրենք գէպի խաղաղութեան Արքային ծննդավայրը առաջնորդող ինքնաշարժը:

Օձապոյոյտ ճամբու ահագեցիկ տեսարանը ոչինչով կը վրդովէր զիրենք, քանի որ բարի էր իրենց նպատակը ու գիտէին թէ հաւատքը փրկութեան լուսափայտը եղած է բոլոր անոնց, որոնք փնտռած են խաղաղութեան ռահվիրային գծած ուղին:

Զանգակներու անուշ ղօղանջին տակ, անգամ մը ևս լեցուեցաւ անոնց հոգիները պապենական հին բայց նիւթացած աւանդութիւններով, ու անոնք մեծ երկիւղածութեամբ իշան կանթեղներու պլլոցէն արտահոսող գուլաներու և անմեղ հոգիներու մրմունջով տաքցած Մսուրը, գնելու համար ծուկն ու աղօթք իրեն ընծայ մանկացելոցն:

Ան բայց հնութիւնը յայտ առնող չըրջազգեստով մամիկ մը, ամուր փաթթած աւանդական եազման գլուխէն մինչև կըզակին ծայրը և մսուրին ճաճանչադարդ սրբավայրին վրայ նետած զայն, սպիտուցած աչքերուն մէջէն լոյծ մարգարիտները թափելով կ'աղերսէր, սիրտը շրթներուն,

— Մայր սուրբ բարեխօսեա . . . որպէս զի մեր օրերու մանուկները ուռճանան քու միածնիդ շունչին տակ ու ըլլան փառքը ոչ միայն ազգին այլև դարուն: Մնան թարմ, աւելի ծիծաղկոտ ու զօրաւոր հաւատքով:

Յաւն ու տառապանքը, որոնք անբաժան մասնիկը եղան մեր ցեղին, հեռանան անոնց վրայէն անվերադարձ բաժանումով մը: Ըրէ որ զգան ինքնաճանաչման այն անդիմադրելի գերաճումը, որ մեծ աւետիսը պատճառեց համայն աշխարհին:

Անոր քով, երիտասարդ հարս մը, մագերուն ոսկի շատրուանը ուսերն ի վար տարածած, աչքերուն կապոյտ երկինքը վարազուրոյ շղարշին հոռէն թարթիչներուն սև սլաքները մով ջուրին մէջ մխըրճած կ'աղերսէ անդադրում, տեսլահարի մը հոգեգրաւ երեւոյթն զգեցած ու երկինքները ընդգրկելու չափ լայն բացած շղարշապատ բազուկները:

— Մայր սուրբ բարեխօսեա... որպէս զի ինչպէս որ մարմնանալով թանձրացուց քու որդին, իմանալի խորհուրդը ու մարդոց մէջ իջնելով խորեց զանոնք և նորոգեց, թօթափելով հինը, այնպէս ալ այսօր թող խոնարհի հիւժած ու ուժացած հոգիներու մէջ ընելով զանոնք ըմբռնողներ իր վարդապետութիւնը, յարգողներ, սիրողներ և իրենց մէջ կրողներ զինք միայն: Զգաստութեան շիճուկը ներարկէ, որպէսզի անոնք ըմբռնեն կեանքին իմաստը ու յարգելով համամարդկային իրաւունքները վերահաստատեն առաքինի և երջանիկ կեանքի ներդաշնակութիւնը, որ հիմնովին խախտած է ու եղծուած աշխարհի վրայէն:

Անոնց քովն է ահա Արաքսին, իր ուղղածիդ հասակին վրայ կոթնցուցած թընճկոտ ծանրութիւնը գլխին ու Յակոբիկի վրայ տարածած դողդոջուն ձեւքերը: Զգալի թեթեւութիւն մը կը թեւածէ անոր խնկապարար դէմքին վրայ, երկնային էակի մը կերպարանքը տալով, Համակ ականջ կտրած կ'ունկնդրէ դպիրներու հոգեգրաւ երգը իր կոպերուն անկեան մէջ հանգրձնելով խուրձը արցունքներուն ու հոգիին խորէն արտահոսող շրթներուն հասնող վերջին ինքնաբոլս մրմունջը խառնելով աղօթասաց քահանային:

— Մայր սուրբ բարեխօսեա... որպէս զի յերկրի խաղաղութիւն տաղերգոյ հրեշտակներու անկեղծ իղձը, շարժէ գութը մարդկութեան ճակատագիրը կառավարող հոգիներուն, ցոյց տալով անոնց լաւագոյն ուղին, առաջնորդող դէպի այն ափունքները, ուր տենչացին հասնիլ շատեր, կա-

րօտի իղձը իրենց սրտերուն: Թող խնայուի հաղարաւոր երիտասարդներու կեանքը իրենց մայրերուն, որոնք արցունքներով կ'անցնեն իրենց օրերը փոխանակ Միածինիդ փառքը տաղերգելու: Ծակատներու վրայ թափուող արեան հեղեղներուն հետ մրցող այդ արցունքները, թող իբրև ծիրանի գօտի պսակազարդեն, անգամ մը ևս, դարերու մեղքէն վերջ, անհունութիւնը երկնի, անոր հոսանքին մէջէն արտահոսելով նոր օրերու աւետիսը, խաղաղութիւն յերկրին և ի մարդիկ հանուրիւնը, որուն աւելի քան պէտքն ունի նախ, որսորդներէ և Հերովդէաներէ անգութ մեր օրերու մարդկութիւնը: Թող արթննայ անոնց մէջ կեանքին գիտակցութիւնը այնքան յստակ՝ որքան եղաւ օր մը ձկնորսներէ հաւաքուած առաքեալներուն մէջ: Թող դարձուին գութութեան մէջ հեծեծող հոգիները, իրենց կարօտով ճենճերող սիրելիներուն: Թող թշնամութիւնները սիրոյ ժապաւէնով հանգուցուին, ու ինք իբրև խաղաղութեան դրօշակ՝ ծածանելով անոնց վրայ, իր զեկովը կառավարէ բոլորը, որպէսզի մարդկութիւնը հասնի այն նպատակին, զոր ինք քարոզեց և ուսոյց:

— Մայր սուրբ բարեխօսեա...

Դպիրներն էին որ այս անգամ հաւատացեալներու հոգին թնդացնելու չափ կ'աղերսէին, անոնք ալ լեցուած օրուան խորհուրդին քաղցրութիւնովը, մտնելէ առաջ սուրբ պատարագի:

Յ. ՎՐԴ. ՄՈՒՇԵՍՆ

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

ԽԱԶԱՏՈՒՐ - ԱՍԱԴՈՐ

(ASATOR)^(*)

Պ. Ժողէֆ Լուան սքանչելի մենագրութիւն մը նուիրած է Անտիոքի դուքս Ստաւրակիոսի («Սաւէն տրուած», Stavrakios կամ Christodote), որ հաւատարմօրէն ծագայեց Ռոմանոս Տիոտէնի (1068-1072)։ Սաւատուր շատ մեծ անձնաւորութիւն մըն էր և շատ անգամ, յաշտ իր ժամանակակիցներուն, բարեկամ թէ թշնամի, աւելի մեծ նկատուած է քան իր կայսրը։ Սեղծուգեանները լաւ կը ճանչնային զինքը, վասնզի քիչ մնաց որ յաջողէր կտրել նահանջի գիծը այն Թրքական բանակին, որ 1069ին Իկոնիոնը աւարի տուած էր։ Ծանօթ է որ այս նպատակով զիրք բռնեց Մոպսուեստայի մէջ (Կիլիկիա), ուրկէ կը սպառնար թշնամիին, որ բանակած էր Baltolibadinի մէջ։ (Հաւանականաբար այսօրուան Զուքուր-Օվան)։ Բայց թուրքերը իրենց աւարը լքելով յաջողեցան փախչիլ Ամանոսի կիրճերէն և Հալէպ հասնիլ։ Այս փորձանքէն ազատելէ ետք, սեղծուգեան աւարառուները անշուշտ պարծենցած են թէ յաջողած էին խարել թիւզանդացւոց մեծ զօրավար Սաւատուրը։

Երկու տարի վերջ, թուրքերը տեսան որ, այն քաղաքային պատերազմին ընթացքին, որ թիւզանդացւոց համար շատ աւելի ծանրակշիռ և իրական աղէտ մը եղաւ քան Մանձկերտի պարտութիւնը, որուն հետեւանքն էին այս ներքին պառակտումները, քրիստոնեայ զօրավար մը ո՛չ միայն «կը դիմանար» արեւելեան փոքր-Ասիոյ մէջ, այլ և կրնար ուղած անձը բարձրացնել կայսերական դահուն վրայ։ Սաւատուր քանի մը անգամ փրկեց Ռոմանոս Տիոտէնը։ Երբ այս վերջինը ազատ արձակուեցաւ սուլթանին կողմէ, Հայր անոր տրամագրութեան տակ բանակներ դրաւ, որպէսզի կարենայ պայքարիլ Միքայէլէ. Տուկիծի դէմ։

Ամասիոյ պարտութենէն ետք, տարաբախտ Ռոմանոս ապաստանեցաւ Tyropoion ամրոցը։ Սաւատուր է որ նորէն անոր օգնութեան փութաց։ Եւ նոյնիսկ պատմագիրներ կան, որ Հայր կը ներկայացնեն իրրեւ թիւզանդական Ney մը կամ de Bourmont մը, որ երբ երես երեսի կուգայ իր նախկին վեհապետին հետ, որուն դէմ կուռելու զըրկըւած է, պարտութեան կը մատնուի անոր համար տաժած իր սէրէն և երախտագրտութենէն։

Սաւատուր յաջորդ ձմեռը Ռոմանոս Տիոտէնի հետ Կիլիկիոյ մէջ անցուց։ Հոն կը սպասէր այն օգնական զօրքին՝ զոր իր դաշնակից սուլթանը խոստացած էր։ Պատերազմին այս վերջին շրջանին, «Ռոմանոսեաններուն բուն պետը կը թուի ըլլալ ո՛չ թէ նոյնինքն Ռոմանոս, այլ Սաւատուր։ Վճռական ճակատամարտը տեղի ունեցաւ Տարսոնի մօտ, Անդրոնիկ Տուկիծի (որուն կ'օգնէր Փրանկ Կրիսպին) և Սաւատուրի բանակներուն միջև։ Անտիոքի դուքսը ձիէն ինկաւ և գերի բռնուեցաւ Անդրոնիկի կողմէ, որ կ'երեւայ թէ մեծարանքով վարուեցաւ անոր հետ և զայն ազատ արձակեց։ Այս պարտութենէն ետք, Ռոմանոս Տիոտէն, պաշարուելով Ատանայի մէջ, չկրցաւ դիմագրութիւնը երկար ատեն շարունակել։ Իր յուսահատ ղինուորները դաւաճանեցին իրեն, զինքը յանձնեցին Տուկիծիներուն, որ, ինչպէս յայտնի է, անդթօրէն կուրցուցին անոր աչքերը։ Խեղճ Տիոտէն այս ահաւոր պատիժէն վերջ երկար չապրեցաւ։

Հայ քրոնիկագիրները, հետաքրքրական բայց ոչ զարմանալի երեոյթ (վասնզի շատ հազուադէպ է որ յիշեն այն Հայերը՝ որ յունադաւան եղած են) չեն յիշատակեր այս երեւելի Հայը, որ իրականութեան մէջ փոխ-կայսր մը կամ գեր-կայսր մըն էր։ Եւ արդէն Սաւատուր պատմութենէն կ'անհետանայ իր տիրոջ և պաշտպանեալին հետ միասին։ Որովհետեւ բնաւ չէ ապացուցուած, որ Սաւատուրը պէտք է նոյնացնել Պետի հետ որ 1068ին [ուղղել՝ 1065ին Հ. Պ.] Անտիոքի դուքսն էր, ըստ Մատթէոս Ուռհայեցոյ։ Բայց, ասոր փոխարէն, ցոյց պիտի տանք որ մահմետականները բնաւ չեն մոռցած Սաւատուրը, ինչ որ բնական է։ Վասնզի, ինչպէս որ տեսանք, Սաւատուր, ինչպէս Ռոմանոս ալ, թուրքերուն

(*) Հրատարակուած Annuaire de l'Institut de Philologie et d'Histoire Orientales Բ. հատորին (Mélanges Bidez) մէջ (1934), էջ 459-463), Héros épiques méconnus վերնագրով յօդուածի մը մէջ։

դաշնակիցը, բարեկամը եղաւ։ Սեյյիտ Պաթթալ թրքական վէպին մէջ, սերած արարական սկզբնատիպէ մը, որուն մէջ պահուած է Մալաթիոյ զիւցազնազէպը (Թ. դար), իրարու ետեւէ յիշուած են բիւզանդական կայսրեր, ամէնքն ալ առաւել կամ նուազ հլու վաստակներ իսլամութեան։ Բացորոշ է որ Բիւզանդական կայսրերը այս ձեռով իսլամութեան նուիրուած և նոյն իսկ (ընդհանրապէս մահուան մօտ) իսլամացած ցոյց տալու զազափարը զիւցազներգակներուն ներշնչած են Մանձկերտէն ետք պատահած դէպքերը։ Թ. դարուն պատմական շրջանակին մէջ մուծուած են պատմութիւններ, որ կը յիշեցնեն ԺԱ. դարուն վախճանը և ԺԲ. դարուն առաջին տարիները։ Արդ, իսլամութեան վասալ այս երեք կայսրերն են՝ կարգով — Կոստանդինէ մը իր «որդի Հերակլի» (չփոթութիւն մը Կոստանդին Տուկիծի հետ) — Ասագոր (5րդ դերք Սեյյիտ Պաթթալի), Թագֆուր (Takfur) (6րդ դերք), Գանաթոս (Kanathus) (7րդ դերք)։ Այս երեք անուններուն մէջ Թագֆուր ամենէն երկիմաստն է։ Որովհետեւ Թագֆուր, որ Նիկեփոր և հայերէն «Թագաւոր» բառերուն մէկ «խառնուրդ»ը կը թուի ըլլալ, թրքական արարելէնի մէջ շատ սովորական մէկ անունն է Բիւզանդիոնի կայսր և անոր պաշտօնատարներուն։ Կարելի է ենթադրել որ այս Թագֆուրը Նիկեփոր Մելիսենուսը կամ Նիկեփոր Բոտանիատն ըլլայ։ Բայց ասոր հակառակ, Գանաթոս անունը յստակ կը թուի. ապահովաբար Բոտանիատն է, որ Գանաթոսի նման, իր քաղաքական կեանքը սկսած է իրր ճշմարիտ թրքական վասալ մը։ Եթէ հետագային Գանաթոս «կ'ըմբոստանայ» և իսլամութեան ահաւոր թշնամի մը կը դառնայ, պատճառ ըլլալով Մալաթիոյ վերջնական ազէտին, Ֆրանկ Ուճի օգնութեամբ, պատճառն այն է, որ Բոտանիատէն անմիջապէս ետք, զօրավար Ալեքսիս Կոմնէն (Comnène) (որ կրնայ իր նախորդին հետ չփոթուած ըլլալ), գահ կը բարձրանայ և խաչակիրներուն օգնութեամբ վճռական հարուածներ կուտայ իսլամութեան։

Սելճուգեանները, որ կը կարծէին վերջնականապէս վասալութեան վերածած ըլլալ Բիւզանդիոնի «Թագֆուր»ները և Գանաթոսները, ապշած ըլլալու են երբ, իրենց

առասպելական յաղթանակներէն և նրաճումներէն քանի մը տարի ետք, այնքան հզօր յարձակումներու ենթարկուեցան մինչև Եփրատի վրայ, Կարելի է ըսել, թէ այս ապշութիւնը «կը կարգացուի» Սեյյիտ Պաթթալի վերջին էջերուն մէջ — և եթէ Մելիտինէ հետագային կը վերագրաւորի և հապճեպով կը վերաշինուի, ակնարկութիւն մըն է (բայց միայն վէպին վերջը) քաղաքին վերագրաւման Գանիշմէնտեաններուն կողմէ, որոնք արդէն իրենց ծագումը մինչև Սեյյիտ Պաթթալ կը հանէին։ Այս բացայայտ իրողութեանց հակառակ, կարելի էր տակաւին առարկել մեր վարկածին դէմ, թէ Kanathusին մէջ չեն գտնուիր Botaniatesին բոլոր բաղաձայնները, և հարցնել մեզի, թէ ինչպէս պիտի բացատրէինք խորհրդաւոր Asatorը, որ յիշուած է իբրև նախարար Թագֆուրի և Գանաթոսի։ Մինչև հիմա Asatorին համար ունէ բացատրութիւն չէ առաջարկուած։ Եւ սակայն այս անունը երեք անուններէն ամենէն յստակն է։ Asator բացայայտօրէն Kh/atchatour-ն է, որ կայսր մը նկատուած է, և տեսնաք թէ ո՞րքան իրաւամբ կրնար կայսր մը նկատուիլ։

Սաչատուր, որ Թուրքերէն խաբուած էր Կիլիկիոյ մէջ և վերջէն անոնց հետ բարեկամացած և դաշնակցած էր, իրաւամբ արժանի էր Գանիշմէնտեաններուն զիւցազնազէպին մէջ շատ զովասական յիշատակութեան մը։ Արդարեւ, Ասատոր անագորոյն զիւցազներգակին կողմէ իբր համակրելի դէմք մը ներկայացուած է։ Եթէ, անհաւատ (կեալուր) ըլլալուն համար, կը մոռնայ կատարեալ հնազանդութեան խոստումները՝ զորս ըրած է գահ բարձրացած ատեն, եթէ կ'ըմբոստանայ մահմետականներուն դէմ՝ որոնք զինքը քանիցս կը ջախջախեն, թէ և անոր կ'օգնէ էմիր Օգայի զաւակը՝ Մալաթիոյ Գանալոնը, բայց խաղաղօրէն կը մեռնի իր անկողինին մէջ յուսով։ Ասատորին կը բերէ իր զաւակը՝ Թագֆուրը։ «Բայց Ասատոր շատ հիւանդ էր, և իր հրամանին վրայ հրամանատարները, որոնք հոն կը գտնուէին, ընդ առաջ գացին Սեյյիտի, ողջունեցին զայն, ինչպէս և Թագֆուրը և զանոնք երկուքն ալ առաջնորդեցին կայսր քով։ Իսկ Ասատոր կը մրտախէր անկողինին մէջ։ Սեյյիտ մօտեցաւ, սնարին

քով նստաւ և բսաւ. «Իշխանդ իմ, ի՞նչ պէս ես: Զաւակդ քեզի բերի»: Ասադոր աչքերը բացաւ և գոչեց. «Ո՞ր է զաւակս: Կ'ուզեմ զինքը տեսնել ու յետոյ խալամութիւն ընդունիլ»: Թագֆուր հօրը քով փութաց և անոր ոտքերն ինկաւ: Զաւակին դէմքը տեսնելուն պէս՝ մատը բարձրացուց և մահմետական եղաւ: «Թագֆուր յետոյ մանրամասնօրէն կը պատմէ Սեյիտի սրբազործութիւններն ու քաջասրտութիւնը: Կայրը եօթը օր ալ ապրելէ ետք կը մեռնի. Սեյիտ իր ձեռքովը կը թաղէ զայն: Եօթը օր Սեյիտ Ասադորի մահը կուլայ: Ութը օրը անոր տեղ կայր կը գնէ Թագֆուրը: Յետոյ, բանականօրէն հրամանատարները կուգան և իրենց ծառայութեան հարկը կը մատուցանեն»:

Պատմական տեսակէտով ոչինչ կարելի է քաղել այս հրաշապատումներէն, որոնցմով լեցուն են Սեյիտ Պաթթալի հինգերորդ և միւս զիրքերը: Բայց Ասադորի կայսերական ասպարէզին սկիզբն ու վախճանը, իր զինակցութիւնը մահմետականներուն հետ, հարկը՝ զոր խոտացած էր վճարել, և մանաւանդ իր անունը, թոյլ կուտան մեզի ըսել, թէ Սալատուր և Ասադոր նոյն անձն են: Եւ այս նոյնացման շնորհիւ, «յետ-Մանդկերտեան» կայսրերուն յաջորդութիւնը, այն ազատութիւններով՝ զորս պէտք է ներելի նկատել պատմական վէպի մը համար, և որ կը գտնուի Սեյիտ Պաթթալի վերջին մասին մէջ, թուականի մը նշանակութիւնը ունի այս զարմանալի վէպին խմբագրութեանը ժամանակը ճշգրիտ տեսակէտով:

Յաւելուածական ծանօթութիւն. 1. Պ. Մարիուս Գանաւ կը գրէ թէ «Ասադոր» յիշուած է Տաթ-ուլ-Հիմմայի մէջ ալ, որ արարական նախատիպարն է Սեյիտ Պաթթալի: Ասադոր, Տաթ-ուլ-Հիմմայի մէջ «Տուքասներուն թագաւորն» է, և այս շփոթութիւնը կը հաստատէ մեր նոյնացումը, վասնզի Ասադոր եթէ Doukas-Տուկիծ մը չէ, doukas-գուքս մըն է, Անտիոքի գուքսը(*):

HENRI GREGOIRE

Թրգմ.

Բարիկ

ՀԱՅԿ ՊԵՐՊԵՐԵԱՆ

ԿՐՕՆԱ-ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

ՈՒՍՈՒՄՆԱՍԻՐՈՒԹԻՒՆ ՄԸ

ՄԱՂԱՔԻԱՅԻ ԳՐԲԻՆ ՇՈՒՐՁ

12) Ան որ, այսպէս կը գործէ, թող ենովան հեռացնէ Յակորի վրաններէն, ան որ կը հսկէ և կը պատասխանէ, և ան որ ընծայ կը մատուցանէ բանակներու ենովան լին:

Խնդրոյ առարկայ եղող անհատը, իր պարագաներով, պիտի պատժուի: ער וענה «և իր որդին, և իր որդւոյն որդին»: Վուլ. ունի magistrum et discipulum. իսկ LXX էա՛ւ Կալ տաբւա՛ն, նոյնպէս Զօհ. մինչև նկուն լիցի:

13) Եւ այս նորէն կ'ընէք: Ենովայի խորանը արցունքով կը ծածկէք, լալով և հեծեծանքով, որովհետեւ ան կը մերժէ հակիլ գէպի ընծան, և ընդունիլ հաճիլ ընծայ մը ձեր ձեռքէն:

Աղապատանք և զղջում, զուգընթացաբար մեղքերու ճահիճին մէջ, միսրճուող ապականութեան մը հետ, չին ընծայի երբեք երաշխիքը դրական արդիւնքի մը: וזאת שנית תעשו LXX ունի Կալ տա՛ւ, Զ էմիսսս, Էթօլէտէ, այսինքն שנית կը թարգմանուի Զ էմիսսս, ինչ որ կ'ենթադրէ երբ. יִשְׁנֹאוּ כֹּסֶת LXX Էքալօպտէ՛, այսինքն Խո՛ւտ որ աւելի ուղիղ կը թուի: Ակ. Սի. Թէ. կը վերարտադրեն Երաշխական բնագիրը: Ակ. Կալ տֹւտֹ Դեւթերօն Էթօլէտէ. Սի. Կալ տֹւտֹ Դեւթերօն Էթօլէտէ. Թէ. Կալ տֹւտֹ Դեւթերօն Էթօլէտէ: Խո՛ւտ յետոյ, Ղպ. և Զօհր. «ձեր» ունին: Եւ երկրորդ, Արաբ. Եթ, Ասոր. Է. Եւ, Աքքատ. sanu: Խո՛ւտ ծածկել, Ասոր. Է. Արաբ. Կ հագնիլ: Դմէա արցունք, Արաբ. Կ. Խո՛ւտ, Արաբ. Կ. Աքքատ. baku:

14) Եւ կ'ընէք: Ինչօ՞ւ. — որովհետեւ ենովան վկայից քու և երիտասարդութեանդ կնոջ միջև, որուն դէմ դուն նենգեցիր, թէև ան եղաւ կենակիցդ և ուխտիդ կինը: Ամուսնական կեանքի խախտում հիմը՝ որ անմիջականօրէն կ'առաջնորդէ բազմա-

(*) Byzantion հանդէսին (XVI, 2, էջ 529), փրօֆ. Ա. Կրեկուար կը գրէ թէ Ասադորի նոյնացումը Խալատուրի հետ ամենուն կողմէ ընդունուած է: — Հ. Պ.:

կնութեան նողկալի դրութեան, զխաւոր ազգակը կը հանդիսանայ Եհովայի աններդաւմութեան: חֲבֵר բարեկամութիւն, ընկերութիւն, կենակից חֲבֵר բայէն կ'ածանցուի, որ կը նշանակէ, միանալ, յարիւ, Արամբէրէն חֲבֵר, Եթովպ. habara: על կը պակսի Ղպ. մէջ:

15) Եւ միթէ ան մէկ հատ չըբա՛ւ, որ միս և կեանք ունի, և ի՞նչ ըրաւ այս մէկը. — Կը փնտռէր աստուածային սերունդ մը. զգոյշ եղէք ձեր կեանքին վրայ, և երկտասարդութեանդ կնոջ դէմ մի նենգեր:

ולא փուլ. nonne այսինքն הלא նոյնապէս Ասոր. ܘܠܐ ܐܚܕ G^B և Holma-Parsonի ձեռագիրներէն 48, 253 ունին και οὐ καλόν. G^N և Holma-Parson 86, και οὐ καλόν իսկ G^A և Holma-Parson 22, 26, 36, 42, 49, 51, 62, 91, 95, 97, 130, 147, 185, 228, 233, 240 ունին οὐ καλός նոյնպէս Զօհր. Ղպ. Եթովպ. Ասոր. և Արաբ. ܘܠܐ ܐܚܕ, Ասորերէնը ունի ܘܠܐ ܐܚܕ «չկա՞ր արդեօք մէկ հոգի»: שאר կը նկատենք խեղաթիւրուած שאר (չըբի) միս: 7 փոխադրել յորէն առաջ, ומה האחד Ասոր. բնագիրը չունի: LXX και εἶπατε Զօհր. և ասացէք, աւելորդ է: ורע אלהים LXX σπέρμα ζῆτει ὁ θεός. Աս. ܘܠܐ ܐܚܕ ܐܚܕ ܐܚܕ. Quærit nisi semen Dei: ובאשת נעורייך Ասոր. ունի ܘܠܐ ܐܚܕ ܐܚܕ ܐܚܕ «Եւ մարդը իր երկտասարդութեան կնոջմով»: ܘܠܐ ܐܚܕ LXX ἐγκαταλίπης փուլի, despiciere, այսինքն תבגד կը կարդան, որդեգրած ենք այս վերջին ընթերցումը:

16) Որովհետեւ ան որ կ'ատէ և կ'արձակէ կ'ըսէ Եհովա, Իսրայէլի Աստուածը, կը ծածկէ իր զգեստը անիրաւութեամբ, կ'ըսէ Բանականութեւ Եհովան: Զգոյշ եղէք ձեր կեանքին վրայ, և մի նենգէք:

חלש LXX ἄλλὰ ἐὼν μισήσας ἐξαισοστέλης. այսինքն եզակի երկրորդ դէմք կը թարգմանէ եբրայական բնագրի երկու բայերը: Ասոր. զանց կ'առնէ զանոնք, փուլի. նոյնպէս երկրորդ դէմք եզակի կը գործածէ cum odio habueris dimitte. փոխանակ խלש կը նախընտրենք խלש շիւէախ' կատարեալ' կարդալ: Արաբ. ܠܫܝܬ, կ'աւելցնէ «զայն», նոյնպէս Թարգումը: וכן LXX και καλύψει. փուլ. operiet autem, Զօհր. ծածկեցէ, իսկ Ասոր. ժխտական

ձեւի տակ ունի ܠܠܬܠܬܐ «պիտի չի ծածկէ»: ܠܠܬܠܬܐ LXX τὰ ἐνθυμήματα σου նոյնպէս Զօհր. զխորհուրդս քո. ܠܠܬܠܬܐ զգեստ, ܠܠܬܠܬܐ «հագնիլ» բայարմատէն նոյնպէս Արաբ. ܠܠܬܠܬܐ, Ասոր. ܠܠܬܠܬܐ, Եթովպ. labesa, Աբքա. labasu, կարգ մը մեկնիչներ, այս բառը փոխաբերաբար մեկնած են իրրեւ «կին» ակնարկելով Դուրանին մէջ, զգեստ բառին տրուած փոխաբերական իմաստին իրրեւ կին. Գլ. 1, 187. — ناسك من لباس لك واتم لباس لهن (ձեր կիները): «Անոնք ձեր զգեստն են, և զուք իրենցինը»: Եւ սակայն եբրայական գրականութիւնը Հին Ուխտի, չէ տուած օրինական նմանօրինակ գործածութեան մը. արդարեւ, իր հագուստը բռնութեամբ ծածկել, մութ աստիճան մըն է: ܠܠܬܠܬܐ ܠܠܬܠܬܐ, անիրաւութիւն, ճնշում:

17) Կը յոգնեցնէք Եհովան ձեր խոսքերով, և կ'ըսէք, ի՞նչպէս զինքը կը յոգնեցնենք: — Երբ կ'ըսէք թէ, ան որ չարիք կ'ընէ, լաւ է Եհովայի աչքերուն! և անոնցմով ան կը հրճուի. կամ, ո՞ւր է արդարութեան Աստուածը:

Տրտունջները հասած են իրենց լրումին. կրօնական երկրայանքը արձակած է իր ճիւղաւորութիւնները ժողովուրդի ամենէն մութ խաւերէն ներս. հեռեւալ կերպով կը տրամաբանուի. անփոյթ է Եհովան, չարը կը վարձատրուի, իսկ բարին կը զրկուի. Եհովայէն ակնկալուած նիւթական բարգաւաճումը յուսախաբութեան է մատնուած, արդ, դիպուածն է իրերը և երեւոյթները զեկաւարդ կոյր ազգակը. ծայրայեղ յոռեատեսութիւն ܠܠܬܠܬܐ LXX ὁ παροξύνοντες. Զօհր. Որ բարկացուցանէք, Եգիպտոսի որ կը նշանակէ յոգնիլ, հիւժիւ, չարաչար աշխատիլ, Արաբ. ܠܠܬܠܬܐ, ܠܠܬܠܬܐ, Աբքա. tabu, որուն Սուամերէնէն նախատիպն է Dug:

Գ Լ Ո Ւ Խ Գ.

1) Ահաւաստիկ, կը զրկեմ պատգամաբերս և պիտի յարդարէ ճամբան իմ գիւմաց: Եւ յանկարծ պիտի գայ իր տաճարը Տէրը, զոր դուք կը փնտռէք: Եւ ուխտի հրեշտակը զոր դուք կը բաղձաք, ահաւաստիկ կուգայ ան, կ'ըսէ բանականութեւ Եհովան: Ուխտի պատգամաբերը, նոյն ինքն Ե-

հովան է. իր ահագնադժոխք գալուստով,
պիտի փարատե՛ տիրող թխրամացութիւն-
ները, կանխուած իր նախակարապետով.
որ պիտի պատրաստե՛ ուղին ապագայ իրա-
կանութեան: **וְהָ** Արար. **אֵל, הֵן, מְלֹאכֵי**
հրեշտակս կամ պատգամարեւո, այս բառն
է, զոր խմբագրիչ կամ հրատարակիչ մը,
նոյնացուցած է մարգարէութեան հեղինա-
կին հետ: **הַיֵּכָל** տաճար, Արար. **הֵיכָל, אֵל-**
սոր. **מַחֲלֵה, בִּשְׁתֻּלָּה:** haekale. ոչ-սեմական,
այլ սումերական է այս բառին ծագումը,
սումերերէն **é**, տուն կը նշանակէ, իսկ gal,
մեծ, ուրեմն **é-gal** կը նշանակէ մեծ տուն,
տաճար, որ աքքրատեղէնով կը սեմականայ
ekallu ձեւին տակ:

2) Եւ ո՞վ պիտի կրնայ տոկալ իր գա-
լըստեան օրը, և ո՞վ պիտի կրնայ մնալ երբ
ան երեւի. որովհետեւ ան պիտի ըլլայ ձու-
լիչի կրակին՝ և լուսացարարներու բողոսին
պէս:

Երկու սկզբունքներ, պիտի հետապնդէ Տիրոջ ատենանը — վճիռ և գտում։ Փոր-
ձութեան բովերէն անցնելով, պիտի յայտ-
նարեբեն անոնք, ինչ որ կայ իրենց մէ-
ջսմ, ազնուական, տեսական, աստուածա-
գրութիւնն **הוא כי վերջ**, LXX կ'աւելցնէ
εἰσπορεύεται. **מצר** LXX **χωνευτερίου նոյնպէս**
Զօհ. Հալողի: **עמד** Ա.քթա. emedu, **ראה**
Ա.բար. رأى. **أش** Ասոր. اشد. Ա.քթա. isatu.
hesate **ברית** LXX **ποια**, Ակ. βραχίς
Ասորա-վեցիլեան **ܠܝܢ**, բուսական աղ, ա-
ղային կամ alkaline տեսակի զանազան
տունկերու մոխիրէն գոյացած. Ա.բար.
قلى، إشنان، أشنان, Salsola Kali Linn. **հիները**
կը գործածէին զայն իւղով միասին, մաք-
րելու համար զգետնները ոճառի փոխա-
րէն, երեւմ. II, 22, նաեւ մետաղները
զտելու Մաղ. III, 2; A Hebrew and English
Lexicon of the Old Testament, Edward Robin-
son, Boston, 1881, էջ 159:

3) Եւ պիտի նստի ան, ձուլելով և մաքրելով արծաթը, և պիտի մաքրէ Դեիր որդիները, և պիտի զտէ զանոնք ոսկիի և արծաթի պէս, և պիտի ըլլան Եհովայի համար, անոնք որ ընծայ կը մատուցանեն արդարութեամբ:

Անհրաժեշտ է որ նախապէս Ղևիները՝
այսինքն քահանայական դասը ներքնապէս
բարեկրթուին, թօթափեն իրենց ապական-

նութխնները, ըստն լուսարձակը շինիչ
սկզբունքներու, խաւարացած հոգիները
լուսաւորող. Դեիի որդիները իբրեւ քահա-
նայ ներկայացնելը, երկրորդումն Օրինացի
յատուկ հասկացողութիւն մըն է: קָקֹ LXX
չօտֵ փուլ. colabit, Ասոր. ܥܠ ܕܥܝܢ «զա-
նոնք պիտի ընտրէ»: ܩܨ արծաթ, զրամ,
Ա.ք.թ. kaspu, որուն սումերերէն նախա-
տիպն է ku: ܩܗ Արար. ܩܗ, Ասոր. ܩܗ,
սակի: קֶדֶש, արդար ըլլալ, ուղիղ. Արար.
ܩܕܫ. Ասոր. ܩܕܝܫ. Ա.ք.թ. saduq «իրաւունք»:

4) Եւ Յուդայի եւ Երուսաղէմի ընծան հաճելի պիտի ըլլան Եհովային, ինչպէս հին օրերուն, եւ նախկին տարիներուն :

Անցեալի փառքի ոսկի օրերը անգամ
մը ես պիտի առնեն յարութիւն. ահնարկ-
ուած շրջանը անորոշ է, Մովսիսական,
Դաւիթեան, թէ Սողոմոնեան: Ուշագրաւ
է, տակաւ առ տակաւ ստեղծուող համակ-
րանքի կապը: **ימנך**, նախկին, ատենով
(autrefois) **םך** բայարմատէն որ կը նշա-
նակէ կանխել, ընդառաջել. Արաբ. **قَدْ**, Ա-
սոր. **כֶּן**, եթով. **qad āmā**. Ա.քքա. **qudmu**:

5) Եւ պիտի մօտենամ ձեզի դատելու համար, և պիտի ըլլամ արագահաս վկայ մը, կախարդներու դէմ, և շնացողներուն, և սուտ երգուողներուն, վարձկանին թուշակը բռնաբարողներուն, այրիին, որրին, և անոնց որոնք կը չհղեցնեն օտարը, և չեն վախճար ինձմէ, կ'ըսէ բանականութեան:

Ամբողջ ժողովուրդի մը հաւատարմագէտ
կ'ուզղուի, դարձի այս կոչը, գէպի առողջ
բարոյականի մը ըմբռնումին: Ահաւասիկ
այս պարբերութիւնը կը բնորոշէ շատ յըս-
տակօրէն մարդարէին խառնուածքը: Ան
տառացիին քուրմը է, մակերեսային և
անփոյթ, այլ, խորքի, արժէքի, հոգեկանի
պարզաբանման և իրականացման ջիւմ
ուխտեալ մը, կրօնքի ընկերային վսեմ բա-
րոյականի գործնական կիրարկման համար,
տքնող և պայքարող, չքեղ առաքեալ մը:
שכר בשמי. לXX կ'աւելցնէ משגעים
կը նկատենք կրկնաբանութիւն մը: אלמנה
LXX καὶ τοὺς καταδυναστεύοντας χήραν. նոյն-
պէս Զօհր., և որ յաղթահարեն զայրիս:
ותום LXX καὶ τοὺς κλονδύλιζοντας ἑρπαστούς
նոյնպէս Զօհր. և կոսիեն դորբս: גר LXX

ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

Դ Ի Ր Ք Ե Ի ՅԱՐԱՔԵՐՈՒԹԻՒՆՔ

ՀԱՅ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ

ՀԱՆԴԷՊ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ

Հայոց պատուիրակը շատ սիրալիր ընդունելութիւն մը գտաւ, եւ Լատին եկեղեցւոյ մէջ պատարագեց պապին ներկայութեան: Վերադարձած ատեն իր հետ բերաւ նա պապին նամակը ուր կ'առաջարկուէր Հայոց՝ ջրախառն գինիով պատարագել, Մնուկը տօնել Դեկտեմբեր 25ին եւայլն. ինչպէս նաեւ պալլիում եւ խոյր կաթողիկոսական (Չմշ. Գ. 142-43): Կղեմէս Գ. պապն ալ թուղթ գրեց (1189) Տղայի եւ Լեւոն Բ.ի, Խաչակրներուն առթիւ, ու անոնց քրիստոնէաւայել օժանդակութիւնը խնդրեց: Ֆրետերիկ Շիկամօրուս Լեւոնի հետ մտերմացաւ Դոնիայի առումին ատեն, եւ Յոյներու դէմ: Լատին բանակը սոսկալի սովի մը ենթարկուեցաւ, ու Հայերն օգնեցին ամէն կերպով. եւ կ'ըսուի թէ Շիկամօրուս իր զօրքերուն հետ լացաւ յուզումէն, այսքան անակնկալ օգնութիւն գտնելով Հայերէն, ու խոստացաւ յաջող արդիւնքէ մը վերջ թագաւոր պսակել Լեւոնը: Սելեւկիական գետին ջուրերը սակայն ջնջեցին Ֆրետերիկի երազներն իր կեանքին հետ եւ Լեւոնի թագադրութիւնը յապաղեցաւ քանի մը տարիներ: Տղայի յաջորդեց Բարալէժ, որուն դժբախտ եւ վաղահաս մահը եղաւ միակ նշանակելի յիշատակը: Գրիգոր Ապիրատի կաթողիկոսութիւնը ներքին պառակտումներու առիթ տուաւ, Արեւելեան եւ Արեւմտեան կուսակցութիւններու միջեւ: Իր օրով յուզուեցաւ նաեւ Մազաթուկի արիւնահեղ խնդիրը, զոր կարգադրելու համար Լամբրոնացին ի գուր Պոլիս ղրկուեցաւ պաշտօնապէս: Հենրիկոս Գ. երբ գահ բարձրացաւ, Կեղեստինոս Գ. պապի հետ (1191-98) ծանրագին թագ մը ղրկեցին Լեւոնի, ինչպէս նաեւ առիւծանշան դրօշակ, ըստ իր անուան: Ընծայարքեր հռչակաւոր

եպիսկոպոսը՝ Դոնրատ, ինչ ինչ առաջարկներ ալ ըրաւ Հայոց, ծիսական խնդիրներու մասին: Լեւոն պարտաւորուեցաւ առերեւոյթ համակերպութիւն մը ցոյց տալ. սակայն պապական Լեկատը գրաւոր ստորագրութիւն պահանջեց հայ եպիսկոպոսներէ, ինչ որ չյապաղեցան տալ Լամբրոնացին Ներսէս եւ իր համախոհները: Լեւոնի թագադրութիւնը շքեղ հանդիսաւորութեամբ կատարուեցաւ (1198), որուն ներկայ էր նաեւ Ասորւոց պատրիարքը: Արեւելեան վարդապետները երբ իմացան Լամբրոնացիի գրաւոր խոստումը, Տուտէորդիի գլխաւորութեամբ սկսան լուտանքներ տեղալ: Եւ ահա բացուեցան ներքին աղետալի պայքարներ, որոնք Լամբրոնացիի մահուամբ (1198) բիշ մը հանդարտեցան: Յետոյ Ալեքս Անկելոս կայսրն ալ թագ ղրկեց Լեւոն Բ.ի: Բայց Լեւոնի բաղադրականութիւնը շատ որոշ երանգ մը առած էր արդէն. կազմակերպեալ առելութիւն մը Յունաց դէմ եւ տարապայման մերձաւորութիւն մը Լատինաց հետ: Կիլիկիա գտնուող լատին եպիսկոպոսներ՝ այդ մերձաւորութենէն բաջալերուելով՝ սկսած էին տիրապետական ձեւեր առնել եկեղեցականօրէն. բայց Լեւոն Բ.ի խնդրանքով՝ Իննովկենտիոս Գ. պապը (1198-1216) լռեցուց իրեններուն յոխորտանքը, եւ նուէրներ ղրկեց Լեւոնի ու Գրիգոր կաթողիկոսի: Այս միջոցին ծագեցան Անտիոքայ իշխանին խնդիրները. Լեւոն հակառակեցաւ ու նոյնիսկ վռնտեց լատին եպիսկոպոսները: Ոնորիոս Գ. պապը (1216-1227) աղաչողական նամակներ գրեց Լեւոնի, եւ հաշտուեցան: Հեթում եւ Զապէլ կը թղթակցին Գրիգոր Թ. պապին (1227-41) հետ եկեղեցական խնդիրներով, եւ կը հերքեն Անտիոքի լատին եպիսկոպոսին զրպար-

տուրիւնները: Պապը օրհնութեան թղթերու հետ նուէրներ ղրկեց նաեւ Կոստանդին կաթողիկոսին, որ իր շնորհակալութիւններն յայտնեց Իննովկենտիոս Դ. պապին (1243-54), վասնզի Գրիգոր պապ մեռած էր նոյն տարին: Այս միջոցին է որ տեղի կ'ունենայ Ստյ Բ. ժողովը (1243), Թաթարաց արշաւանքներուն ժամանակ ներմուծուած անկարգութիւններուն դէմ կանոններ դնելով, որոնք ընդհանրապէս չընդունուեցան Արեւելեան վարդապետներէն: Իննովկենտիոս Դ. ծիսական փոփոխութիւններ առաջարկեց (1248), բայց Հայերը քաղաքավարութեամբ մերժեցին, առարկելով որ առանց ներքին յեղափոխութեանց վտանգին՝ անկարելի է նորութիւններ ներմուծել: Նա յետոյ առաջարկեց ընդունել «Եւ յորդոյ» բացատրութիւնը. Հայերն իբրեւ թէ ընդունեցին տեսականօրէն (Վարդան, 148. Կիր. 186-89), բայց գործնականին մէջ չկիրարկեցին զայն երբեք, եւ ճշմարտապէս չընդունեցին: Պէտք է մոռնալ որ Հայեր այս միջոցին ծանր ճգնաժամ մը կ'անցընէին Թաթարներու՝ ձեռնկոկ խանի եւ յաջորդներուն ձեռքէն մէկ կողմէ, ու Եգիպտական արշաւանքներէն միւս կողմէ: Լեւոն հազիւ ազատած Եգիպտացւոց շղթաներէն, դարձաւ Կիլիկիա եւ յաջորդեց իր հօր՝ Հեթումի, որ իր կեանքի վերջին օրերուն կրօնաւորեցաւ Մակար անուամբ եւ մեռաւ 44 տարի թագաւորելէ վերջ (+ 1270): Լեւոնի օրով նշանակելի յարաբերութիւն մը չկայ: Հեթում Բ. էր որ կազմակերպեալ ծեւ մը տուաւ Հռովմէական միութեան գաղափարին, որ Լեւոն Ա. ի քաղաքական ծրագիրներուն կորիզը կը կազմէր: Հեթում Բ. իրեն գաղափարակից ունեցաւ օրուան կաթողիկոսը՝ Գրիգոր Է. Անաւարզեցի: Այս պարագաներն արդէն ընդլայնած ըլլալով «Անաւարզեցիի առ Հեթում նամակին վաւերականութիւնը» ուսումնասիրութեան մէջ՝ զոր ղրկած ենք առ Օրմանեան Ս. Պատրիարք Հայրն (1903). հոս համառօտիւ յիշենք միայն որ Հեթում եւ Անաւարզեցի իրապէս տոգորուած էին լատինական գաղափարներով եւ կ'ուզէին Ազգը լատինացնել, եթէ երբեք Արեւելեան Հայերը գոյութիւն չունենային եւ չի հակառակէին անոնց ծրագիրներուն: (Թագաւորին եւ կաթողիկոսին իրարու միջեւ եւ պա-

պերու հետ ունեցած թղթակցութիւնները տե՛ս Կղեմէս Կալանոս, Ա. Հս. 2մշ., Գ. Պալմեան, Եւլմ.).): Ամբողջ Կիլիկիոյ ժողովուրդը եւ Արեւելցիները որոնց գլուխն էր Ստեփաննոս եպիսկոպոս (Օրբէլեան, Բ. 193-210), ցոյց տուին թէ քաղաքական ո՛չ մէկ դժբախտութիւն չէր զօրեր թուրքընելու համար ճշմարիտ Հայուն մէջ Լուսաւորչի եւ նախնեաց հաւատքը: Անաւարզեցիի եւ Հեթումի խորհրդակցութիւններուն արդիւնքն էր Սիսի ժողովը (1307) զոր չի տեսաւ ինքն Անաւարզեցի (+ 1306) (Տե՛ս Սիսուան 241, Կղ. Կալ. Ա. 435-50, Ջաբ. Պսմ. Հայ. դպր. Ա. 755, «Արարատ» 1903 Յունիս. 508-23, 2մշ. Գ. 289 եւլմ.).): Սիսի ժողովը հռովմէական դաւանութեան նրիւրագործումն է կատարելապէս: Ներկայ գտնուող եպիսկոպոսները պարտաւորուեցան համակերպիլ առ ժամն. ու երբ ցրուեցան՝ ամէնքն ալ մերժեցին դրուած կանոնները գործադրել: Նոյնիսկ, Կիլիկեցի հայութիւնը զրգռուած այս օտարամոլութեան դէմ՝ հակառակ ծայրայեղութեամբ՝ դիմեց Թաթարաց Բիլարղու զօրապետին, որ գալով Անազաբայի մէջ սպաննեց թագաւորահայր Հեթումն ու արքայ Լեւոնը եւ իրենց կուսակիցները: Այս դէպքերը պատահեցան ժողովին գումարման տարին (1307): Օշին նոյն քաղաքականութեան հետեւեցաւ, ջանալով բռնութեամբ ընդունիլ տալ Ստյ ժողովին կանոնները. շատ վարդապետներ ու եպիսկոպոսներ տանջուեցան՝ արքորուեցան Կիպրոս ու սպաննուեցա՛ն ալ: Կոստանդին կաթողիկոսի եւ Օշինի նախագահութեամբ դարձեալ ժողով գումարուեցաւ Ատանայի մէջ (1316) ուր կարդացուեցան Ստյ ժողովին կանոնները եւ որոշեցին զործադրել զանոնք: Սակայն ի զուր: Ժողովականները ցրուելէն վերջ՝ յանձն չառին ստիպման տակ տրուած խոստում մը կատարել (2մշ. Գ. 314, Կղ. Կալ. Ա. 474-507, Աս. Պալաս. Պսմ. Հայոց 520): Օշինի մահէն վերջ ուղղութիւնը փոխուեցաւ քիչ առնել: Օշին Պայլ որ խնամակալը եղաւ Լեւոն տասնամեայ թագաւորին, ջանաց մաքառիլ լատինականութեան դէմ որ հետզհետէ կը զօրանար պալատական շրջանակի մէջ: Սակայն Լեւոն Ե. երբ մեծցաւ, իր լատին ազգականներու թելադրութեամբ սպաննել տուաւ Օշինը. հայ իշխանները վաճառեց ար-

քունիքէն եւ լատիններ զրաւ անոնց տեղ, կինը սպաննեց եւ լատինուհիի մը հետ ամուսնացաւ: Կիլիկիա քաղաքային վտանգներով երկպառակեցաւ: Լեւոն ապաւինեցաւ պապերու օժանդակութեան, բայց անոնք ալ ներքին խռովութիւններով չափազանց մտահոգ էին խոստումէ եւ մխիթարական թուղթերէ աւելի գործնական նպաստ մը ընծեռելու համար Հայոց: Ինչ որ աւելի զայրացուց արտաքին թշնամիները՝ որոնք կատաղութեամբ յարձակեցան Կիլիկիոյ վրայ: Լեւոն Ե. ով (+ 1341) վերջացաւ հայ Ռուբինեանց հարստութիւնը:

Սակայն, լատին իշխաններու կամ պապերու հետ մշակուած այս պաշտօնական եւ երբեմն ալ բռնագրօսեալ յարաբերութենէն զատ, Հայոց մէջ ծագում առաւ ուրիշ շարժում մըն ալ: Շուրջ 1320-ին, Ատրպատականի կողմերը եկած էր Դոմինիկեան կարգէ լատին եպիսկոպոսը՝ Բարթողիմէոս, որ սկսած էր հետեւորդներ շահիլ իր քարոզութեամբ: Յովհաննէս Նչեցի՝ Գայլածորի վանահայրը՝ անոր մօտ զրկեց իր աշակերտներէն մին՝ Յովհաննէս Քոնեցի: Սա փոխանակ արգիլելու լատին կրօնաւորին ժողովրդական մարդորսութիւնը, անցաւ անոր կողմը, լատիններէն սովորեցաւ եւ հայերէն սովորեցուց անոր, եւ համախոհներու հետ խումբ մը կազմելով քարոզչութեան սկսաւ, եւ նոյնիսկ նամակներ գրեց ամէն կողմ՝ յորդորելով միանալ հռովմէական եկեղեցւոյ. (Կղ. Կալ. Ա. 509-531): Այդ խումբը կոչուեցաւ Ունիթոս = միաւոր: Հոս պիտի չի մանրամասնենք Քոնեցիի գործունէութիւնը իր ամենէն աղտոտ գոյներով. բաւական ըլլայ միայն յիշել որ Հայ եկեղեցւոյ խորհուրդներն անվաւեր նկատելով՝ կրկին մկրտութեան եւ կրկին ձեռնադրութեան մոլեռանդութիւնը նրբորագործեց, ինչ որ երբեմն տեղի ունեցած էր Անանիա Մոկացիի օրով՝ Յունաց եւ Հայոց միջեւ: Իր աշակերտներուն մէջ նշանաւոր հանդիսացաւ Ուրմիոյ եպիսկոպոսը՝ Ներսէս Պալինեց կամ Պաղան, որ կը կարծրի ըլլալ Կալանոսի յիշած «Հայ Պատմիչը» որմէ կ'օգտուի իր ստախօսութիւններն ու խարդախութիւնները շարագրած ատեն: Հայ կաթողիկոսութեան հիմը դրուած էր: Լեւոն թագաւորի եւ Յակոբ կաթողիկոսի ջանքերն ապարդիւն մնացին. ո՛չ բռնու-

թիւն ո՛չ սիրաշահութիւն արժէք ունեցան: Հայերը պաշտօնապէս դիմեցին Պապի, թղթակցութեան նոր առիթ մը բացուեցաւ: Բայց իրողութիւններն իրենց ընթացքը շարունակեցին: Պալինեց նոյնիսկ անձամբ Պապին ներկայացուց 117 զրպարտութիւններ պարունակող զրբոյկ մը որոնցմով հայ եկեղեցին կ'ամբաստանէր իբրեւ հերետիկոս, եւ կ'ըսէր մանաւանդ թէ Հայոց համակերպութեան ցոյցը դէպի Հռովմայ արքունիքը՝ պարզ ձեւականութիւն մըն էր միայն, քաղաքական տազնապնդէ թելադրուած, թերեւս այս միայն ստոյգ էր: Հայերը ժողով գումարեցին եւ հերքեցին զրպարտութիւնները: Ընդդիմադիր դպրոցը Որոտնեցիին էր՝ Տաթեւացիի ջերմ պաշտպանութեամբ: Յետոյ, ապա Պալինեց՝ Իննովկենտիոս Պապի յանձնարարութեամբ իբրեւ թարգման եկաւ կաթողիկոսին եւ թագաւորին մօտ: Շփոթութիւններն ու բանասարկութիւնները աւելի շատցան. Յակոբ Սսեցի որ հրաժարեալ կաթողիկոս էր եւ յետոյ դարձեալ պիտի բարձրանար յԱթոռ, անձամբ գնաց Հռովմ եւ իրողութիւններն հասկցուց: Սակայն կարելի չէր համահարակը քննել որ դարերու ընթացքին մէջ ծաւալեցաւ հետզհետէ: Այլեւս չնք ուզեր ժամանակագրական կարգով յառաջանալ՝ միութեան փորձերը տեսնելու համար. բաւական ըլլայ միայն յիշել Փլորենտեան ժողովը (1438) որու նպատակն էր ընդհանուր եկեղեցիներու միացումը: Պապին նախագահութեամբ գումարուած այս հռչակաւոր ժողովին ներկայ գտնուեցան Յունաց կայսրը Յովհաննէս Է. Բալէոլոգ եւ Յովսէփ պատրիարք. ու պարտաւորուեցան ընդունիլ կարգ մը լատինական առաջարկութիւններ: Ժողովին ցրուելէն վերջն էր որ Հայ պատգամաւորները հասան Եւզինէոս պապի մօտ եւ Յունաց ընթացքը բռնեցին: Քաղաքական տազնապնդութեամբ առջեւ հարկադրուած այդ միութիւնը սակայն ըստ ինքեան արժէք մը չունեցաւ, ու տակաւին միութեան անմիտ խորհուրդին ու պայմաններուն վրայ կը վիճաբանէին լատին եպիսկոպոսները Կոստանդինի պալատին մէջ՝ երբ 1453ի ահեղ դիպուածը վերջ տուաւ ամէն վէճի:

ՇՍԻԱՐԾ ՎՐԴ. ՍՍՀԱԿԵԱՆ

(Նահանակ)

(Շարունակելի՝ 5)

ՔԱՆԿԱՐԺԷՔ ԳՈՐԳ ՄԸ ՆՈՒԷՐ Ս. ԱՅՈՌՈՅՍ

Նուսադէմի մեր նուիրակը Հոգ. Տ. Սերովբէ վրդ. Մանուկեան, Գալիֆորնիայէն վերադարձին կը հանդիպի Մելուօքէն, հոն հաստատուած ծանօթ եկեղեցականուք եւ ազգասէր ազգայիններէն Տիար Համբարձում Պօղոսեան Ս. Արուոյս կը նուիրէ արժեքաւոր գորգ մը ի յիշատակ իր հանգուցեալ ծնողաց Պօղոսի եւ Մարիամի:

Գորգը, *Քիրման* է, 4.5 ոսկ լայնք եւ 8 ոսկ երկայնքով, իւրաքանչիւր բառակուսի ինչի վրայ 500 հանգոյց, եւ շուրջ 100 տարուան հնուրիւն ունի: Նրբահիւս այս գորգը

շինուած է բացառիկ զարդանկարներով: Մեզտեղը Ս. Աստուածամայր գիրկը Յիսուս Մանուկ, անմիջապէս շուրջը չորս Աւետարանիչներ իսկ շրջապասը Աստուածաշնչական դէմքեր, ամենն ալ ներդաշնակ եւ ակնհասեայ գոյներով: Գորգը մեծ խնամքով պահուած է եւ Ս. Արուոյս ունեցած արժեքաւոր գորգերուն վրայ կարելու յաւելում մըն է:

Այս առթիւ Գեր. Տեղապահ Ս. Հայրը յանուն Միաբանութեան իր զոհունակութիւնն ու շնորհակալութիւնը կը յայտնէ ազնիւ նուիրատւին Մեծայարգ Տիար Համբարձում Պօղոսեանի օրհներով յիշատակը իր հանգուցեալ ծնողաց:

**ԺԱՄԱՆԱԿԱՅՈՅՑ Ս. ՎԱՐԴԱՆԱՆՑ ԳԻՒՑԱԶՆԱՄԱՐՏԻ 1500-ԱՄԵԱԿԻ
ՓԱԿՄԱՆ ՀԱՆԴԻՍՈՒԹԵԱՆՑ**

Յերկրանով կը ծանուցանենք մասնաւորապէս Սաղիմանայ հասարակութեան եւ Սփիւռքի համայն մեր սիրեցեալ ազգակիցներուն թէ հակառակ Ս. Քաղաքի բաղաձայն եւ ճնշեալ անկաւար պայմաններուն, ընդառաջելով Ն. Ս. Օժուրին Տ. Տ. Գեորգ Զ. Ամենայն Հայոց Սրբազնագոյն եւ Վեհափառ Կաթողիկոսին հայրապետական բարձր հրահանգին, Ս. Արուստ Գեորգ Տեղապահ Ս. Հօր եւ Պառ. Տեորեն ժողովի որոշումով, մեծ հանդիսութեամբ պիտի կատարուին Ս. Վարդանանց Դիւցազնամարտի 1500-ամեակի փառման հանդիսութիւնները, թէ Ս. Յակոբեանց Մայրավանդէն ներս եւ թէ Տեորենական Սրբաւանդեաց մէջ ըստ հետեւեալ ժամանակացոյցի:

Ա. — Հանդիսութիւններ Ս. Յարութեան Տաճարէն ներս. — 16 Փետր. Շաբաթ, յէս-միջօրեի ժամը 2.30 — ին «Հրաւափառ»ով հանդիսաւոր մուտք Ս. Յարութեան Տաճարէն ներս, եւ երեկոյեան ժամերգութիւն Բ. Գողգորայի մեր մատուին մէջ: Ապա երեկոյեան քափօր — այցելութիւն Ս. Տեղեաց: — 17 Փետր. Կիրակի, առաւօտեան ժամը 5.30 — ին հանդիսաւոր մուտք Ս. Յարութեան Տաճարէն ներս, եւ առաւօտեան ժամերգութիւն Բ. Գողգորայի մեր մատուին մէջ: Իսկ ժամը 8.45 — ին հանդիսաւոր Ս. Պատարագ Քրիստոսի Ս. Գերեզմանին վրայ, եւ ապա մեծահանդէս քափօր Քրիստոսի Ս. Գերեզմանին շուրջ:

Բ. — Հանդիսութիւններ Բեթղեհէմի Ս. Ծննդեան տաճարէն ներս. — 24 Փետր. Կիրակի, կէսօրէ առաջ ժամը 8 — ին հանդիսաւոր երբ դէպի Բեթղեհէմ. — ժամը 9 — ին «Հրաւափառ»ով մեծահանդէս մուտք Ս. Ծննդեան տաճարէն ներս եւ ապա հանդիսաւոր Ս. Պատարագ Ս. Ծննդեան տեղոյն վրայ: Յետ Ս. Պատարագի քափօրով ելք դէպի Ս. Ծննդեան մեր վանք:

Գ. — Հանդիսութիւններ Գեթսեմանիի Ս. Աստուածածնայ տաճարէն ներս. — 26 Փետր. Ներսիսեան, կէսօրէ առաջ ժամը 7.45 — ին հանդիսաւոր երբ դէպի Ս. Աստուածածին. — ժամը 8.30 — ին «Հրաւափառ»ով մուտք Ս. Աստուածածնայ տաճարէն ներս: Իսկ ժամը 9 — ին հանդիսաւոր Ս. Պատարագ՝ Ս. Կուսի գերեզմանին վրայ:

Դ. — Հանդիսութիւններ Ս. Յակոբեանց Մայրավանդէն ներս. — 27 Փետր. Չորեքշաբթի, յէս-միջօրեի ժամը 2.30 — ին երեկոյեան ժամերգութիւն եւ Ս. Վարդանանց նախասօնակ՝ Սրբոց Յակոբեանց Մայր Տաճարին մէջ: — 28 Փետր. Հինգշաբթի, ժամը 5.30 — ին առաւօտեան ժամերգութիւն եւ 8 — ին հանդիսաւոր Ս. Պատարագ՝ Սրբոց Յակոբեանց Մայր Տաճարին մէջ, եւ ապա հոգեհանգիստ Ս. Վարդանանց դիւցազնամարտի նահապետներու հոգւոյն ի հանգիստ: — Յետ-միջօրեի ժամը 3.30 — ին Ս. Վարդանանց յիշատակի հանդէս Սրբոց Յակոբեանց Մայր Տաճարին մէջ:

Ս. Մարտիրոսներուն աղօթովը Ամենակալը բոլորացնէ սիրոյ ու համեմատութեան ոգին մեր սիրելի ժողովուրդին բոլոր անհասներուն ու խաւերուն միջեւ, ու բոլոր պահէ բարգաւաճ ու ամբողջ Հայաստանեայց Առաքելական Մայր Եկեղեցին ու Հայուն Հայրենիք:

12 Փետր. 1952

ԳԻՒՑԱՆ

Ս. Յակոբեանց Մայրավանդ — Երուսաղէմ

ԱՌԱՔ. ԱԹՈՌՈՅՆ Ս. ՅԱԿՈԲԵԱՆՑ

Հ Ա Շ ՈՒ Ե Կ Շ Ի Ռ

Այսու կը հրատարակենք Նպաստից Հաշուեկետը 1950 Յունուար 1-էն 31 Դեկտեմբեր 1951 տարւոյ ի գիտութիւն նուիրատու մերազնէից:

Այս առթիւ պարտք կը զգանք յանուն Ս. Արծուոյ Միաբանութեան եւ

(1950 Յունուար 1 -

Մ ՈՒՏ Ք

Տ. Ե. Զիլա

1950 Յուն.	30. —	Դեր. Տ. Արտաւազ Արեւադ.ի միջոցաւ	339.500
» Փետր.	2. —	Աբգար Թրոսքէն	997.500
» »	24. —	Հ. Բ. Ը. Միութենէն	2162.500
» Մարտ	1. —	Հոգ. Հ. Սերովբէի միջոցաւ	89.
» »	2. —	Վսեմ. Տիար Գալուստ Կիւլպէնկեանէն	498.750
» »	18. —	Հ. Բ. Ը. Միութենէն	2180.
» »	30. —	Դեր. Տեղապահ Հօր միջոցաւ	1000.
» Յունիս	3. —	Ամերիկայէն	17.600
» »	21. —	Հայ Աւետ. Եկեղեցիէն	354.800
» »	27. —	Կալկաթայէն	67.
» Օգոստ.	12. —	Մեկոնեան նուիրատուութենէն	1000.
» »	25. —	Անգլ. Ընկերութենէն	25.358
» Սեպտ.	1. —	Անգլիայէն	498.500
» »	1. —	Աբգարեան Ժօնէն	997.500
» »	19. —	Մեկոնեան նուիրատուութեան հաշուոյն	280.
» »	19. —	Ամերիկայէն	558.400
» »	19. —	Յրանաւայէն	200.
» Հոկտ.	19. —	Կալկաթայէն	244.400
» »	31. —	Ամերիկայէն	5568.
1951 Փետր.	7. —	Լոնսոնէն	500.
» Մարտ	6. —	Վսեմ. Տիար Գալուստ Կիւլպէնկեանէն	897.500
» »	6. —	» » » (Միաբանութեան)	100.
» »	29. —	Դեր. Տ. Արտաւազ Արեւադ.ի միջոցաւ	221.805
» Ապրիլ	24. —	Ամերիկայէն	2087.500
» Մայիս	10. —	» »	3000.
» Յունիս	6. —	» »	2000.
» »	8. —	Լոնսոնէն	30.
» »	8. —	Պարսկաստանէն	500.
» »	27. —	Ամերիկայէն	2150.
» Յուլիս	28. —	» »	840.
» Օգոստ.	18. —	Պարսկաստանէն	997.500
» »	29. —	Դեր. Տեղապահ Հօր միջոցաւ	77.400
» Սեպտ.	11. —	Ամերիկայէն	1421.500
» »	11. —	Պէյրութէն	1600.
» Հոկտ.	12. —	Ամերիկայէն	2250.
» Նոյմ.	24. —	» »	3470.
» Դեկտ.	11. —	» »	1180.

Դումար

40402.013

Ն Պ Ա Ս Տ Ի Յ

վանաբնակ մեր ժողովուրդին խորին երախտագիտությամբ յայտնելու մեր բոլոր ազնիւ նուիրասուններուն եւ մանաւանդ Հ. Բ. Ը. Միութեան, մաղթելով բոլորին Ս. Յակոբեանց Աթոռին օրհնութիւնը եւ աղօթելով որ Տէրը մէկի փոխարէն հազարապատիկ վարձանասոյց ըլլայ իրենց աստ եւ ի հանդերձելումն:

31 Դեկտեմբեր 1951)

Ե Լ Ք	Տ. Ե. Ֆիլս
Հիւանդաց դեղ եւ դարման	1629.370
Նպաստ գանազանաց	445.920
Հաց աղբասաց Բերդենեմի եւ Երուսաղեմի	615.336
Ժառ. Վարժարանին եւ Ընծայարանին	3071.809
Սրբոց Թարգմանչաց Վարժարանին	4251.720
Սրբոց Թարգմանչաց Վարժարանի նորոգութեանց	471.
Պարենաւորման Յանձնախումբի ծախքեր	8591.919
Միաբանութեան եւ Ժառանգաւորաց սնունդին ի հաշիւ	15154.439
Միաբանութեան զգեստի ծախուց	3948.
Միաբանութեան նուէր Վսեմ. Տիար Դալուս Կիւլպէնկեանէն	99.500
Հոգ. Տ. Հայրիկ Վրդ.ի Պարսկաստան երթուղարձին	200.
Ս. Թարութեան Տանարի ծախքեր	1923.
Գումար	<u>40402.013</u>

ԵՂԻՇԷ ԱՐՔԵՊԻՍԿՈՊՈՍ

ՏԵՂԱՊԱՀ Ս. ԱԹՈՒՈՅՆ ԵՐՈՒՍԱՂԷՄԻ

Ս. ՅԱԿՈԲԻ ՆԵՐՍԷՆ**Հ Ե Ռ Ա Գ Ի Ր Ն Ե Ր**

6 Փետրուար 1952

Նորին Գերաւորհոյին եղիւ Սեդեքիսկ. Տէրտէրեան
Հայոց Պատրիարքարան

Երուսաղէմ

Մենք եւ Ս. Էջմիածնայ Գերագոյն Հոգեւոր Խորհուրդը խորին ցաւով, կը տեղեկացնենք Ձեզ՝ Գերագոյն Հոգեւոր Խորհուրդի կարեւոր անդամներէն, Միաբանութենէն եւ հաւատացեալ ժողովուրդէն սիրաւ եւ յարգաւոր Գերաւորհոյ Ռուբէն Արքեպիսկոպոս Գրամբեանի անսպասելի մահը, որ տեղի ունեցաւ Յունուար 28 ժամը 23ին: Յարգեմք իր յիշատակը մատուցանելով հանդիսաւոր Ս. Պատարագ եւ հոգեհանգիստ, եւ աղօթենք Բարձրեալին որ պարգեւէ մեզ արժանի յայտը մը, իբրեւ եկեղեցւոյ նախնաւոր ծառայ եւ միջոցաւ ժողովուրդեան:

ԳԵՌՈԳ Զ.

Կաթողիկոս Ամենայն Հայոց

8 Փետրուար 1952

Նորին Ս. Օմուրիսն Տ. Տ. Դեռզ Զ.

Կաթողիկոս Ամենայն Հայոց

Էջմիածին, Հայաստան

Ձեր Սրբութեան կը ներկայացնենք Մեր եւ մեր Միաբանութեան խորունկ ցաւակցութիւնները ձերացեալ Գրամբեան Արքեպիսկոպոսի մահուան առթիւ: Հանդիսաւոր Ս. Պատարագ եւ հոգեհանգիստ պիտի մատուցանենք այս կիսակի:

ԵՂԻՏԷ ԱՐՔԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ՏԵՐՏԵՐԵԱՆ

Տեղապան Առաք. Ս. Աթոռայն Երուսաղէմի

Անգլիայ Վեհ. ճօրն Զ. Թագաւորի հիւանդութեան առթիւ Դեր. Տեղապան Սրբազանէն Լոնտոն, Բէնթլըպլըի Արքեպիսկոպոսին զրկուած հեռազրին ի պատասխան ստացուած է հետեւեալը:

CHURCH OF ENGLAND
COUNCIL OF FOREIGN RELATIONS

Յարգոյ Գիւնաղապիր
Երուսաղէմի Հայոց Պատրիարքարան
Գեր. Տեղապան Սրբազանին

Երուսաղէմ

Սիրելի դիւանաղապիր

Քեներքալի Դեր. Ս. Արքեպիսկոպոսը կը հրահանգէ մեզ, հաղորդելու Ձեզի, թէ Գեր. Տեղապան Սրբազանէն իր անուան դրկուած հեռազրիք ստացուած է, եւ Ձեր խնդրանքին համեմատ ներկայացուած է Ն. Վեհափառութիւնը քաղաւորին:

Ձերդ անկեղծօրէն
H. M. WADDAՆՏ
Ընդհ. Բարձրագոյն

20/12/51

Պրն. Ոսկեան
Մեխնեան Հաստատութիւն
Նիկոսիա

Մեխնեան Կրթ. Հաստատութեան Քանոնիկները տարեկանի տնտեսական տարիքի՝ տնտեսական կրթութեան, երկար եւ յաջող տարիներ ձեր մեծանուն հաստատութեան, կատարելու իր մարդասիրական եւ կրթական գործը:

Տեղապան Երուսաղէմի Հայոց Պատրիարքարան
ԵՂԻՏԷ ԱՐՔԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ՏԵՐՏԵՐԵԱՆ

12 Յունուար 1952

Սենեկապետ Նորին Վեհ. Յարազ Ս. Թագաւորին
Գահիրէ

Կը խնդրենք որ ներկայացնենք Նորին Վեհափառութեան Գահիրէ, մեր յարգալիւ շնորհաւորութիւնները Գահիրէում իւրաքանչիւր բարեբանական ծնողական առթիւ: Թող Ամենակարողը պարգեւէ Նորին Վեհափառութեան երկար կեանք եւ գահակալութիւն մը ինչպէս նախնային:

Տեղապան Երուսաղէմի Հայոց Պատրիարքարան
ԵՂԻՏԷ ԱՐՔԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ՏԵՐՏԵՐԵԱՆ

22 Յունուար 1952

Նորին Գերաւորհոյին Քանոնիկի Արքեպիսկոպոսին
Լամպէնի Պալատ
Լոնտոն

Կը խնդրենք Ձեր Գերաւորհոյութենէն որ ներկայացնենք Արքեպիսկոպոսին Գահիրէ եւ ի մասնաւորի Նորին Վեհափառութիւնը Մայր Թագաւորին եւ Արքեպիսկոպոսին մեր խորունկ ցաւը՝ անդամանելի կորուստին համար, Դեռզ Զ. Թագաւորին: Անոր յիշատակը պիտի մնայ միշտ կենդանի ու յարգուած մեր մէջ: Թող Տէրը վարձանայ ըլլայ իրեն:

Տեղապան Երուսաղէմի Հայոց Պատրիարքարան
ԵՂԻՏԷ ԱՐՔԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ՏԵՐՏԵՐԵԱՆ

6 Փետրուար 1952

Վեհ. Ընդհ. Հիւպատոս Բրիտանական Կառավարութեան
Բրիտանական Ընդհանուր Հիւպատոսարան
Երուսաղէմ

Տէր Հիւպատոս,

Մենք, Տեղապան Հայոց Պատրիարքարանին, Միաբանութիւն Սրբոց Յակոբեանց եւ համայն Սաղիմաճայ Գաղութ, կը յայտնենք Ձեր Վեհափառութեան մեր խորունկ ցաւակցութիւնները եւ սուրբ հանգուցեալ Ն. Վեհափառութիւնը Դեռզ Զ. Թագաւորին անսպասելի մահուան առթիւ: Անոր յիշատակը պիտի մնայ մեր մէջ միշտ կենդանի ու յարգուած:

Հանգեցնելու մեր ամենախոր ցաւակցութիւնը Բրիտանական Կառավարութեան եւ Ազգին, այս մեծ եւ անդամանելի կորուստին համար: Հանգիստ իր հոգեւոր:

Կը մնանք, Տէր
Ձեր յարգանքով

Տեղապան Երուսաղէմի Հայոց Պատրիարքարան
ԵՂԻՏԷ ԱՐՔԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ՏԵՐՏԵՐԵԱՆ

6 Փետրուար 1952

ԵԿԵՂԵՑԱԿԱՆՔ-ԲԵՄԱԿԱՆՔ

● Կիր. 2 Դեկտ. — Բարեկ. Յիսնակի պանդոց. Ս. Պատարագը մատուցուեցաւ Ս. Յակոբեանց Մայր Տաճարին մէջ, Պատարագեց չող. Տ. Անուշաւան Արեղայ Զղջանեան:

● Բշ. 3 Դեկտ. — Երեկոյեան ժամերգութիւնն ու վաղուան տօնին հանդիսաւոր նախատօնակը կատարուեցան Ս. Յակոբեանց Մայր Տաճարին մէջ, նախագահութեամբ Գեր. Տ. Սուրէն Ս. Եպս. Բէմհանեանի:

● Գշ. 4 Դեկտ. — Ընծայումն Ս. Ասուածամօնի. առաւօտուն, չող. վարդապետ հայրեր, նախագահութեամբ Գեր. Տ. Սուրէն Ս. Եպս. Բէմհանեանի, իջան Գեթեմանի Ս. Աստուածածնայ Տաճար, ուր «Էրաշափառ»ի հանդիսաւոր մուտքէն ետք, Տիրութօր Ս. Գերեզմանին վրայ հանդիսաւորապէս պատարագեց ու քարոզեց Գեր. Տ. Սուրէն Սրբաղան: Յետ Ս. Պատարագի, կատարուեցաւ տարեկան հոգեհանգստեան պաշտօնը Ս. Աթոռիս բարերար կիւլապի կիւլպէնկեանի և համայն կիւլպէնկեան զերդաստանի ննջեցեցոյ ի հանգիստ:

● Կիր. 9 Դեկտ. — Ս. Պատարագը մատուցուեցաւ Ս. Յարութեան Տաճարի Բ. Գողգոթայի վերնամատրան մէջ, Պատարագեց չող. Տ. Կիւրեղ Արղ. Գաթիկեան:

● Աւր. 14 Դեկտ. — Երեկոյեան ժամերգութիւնն ու վաղուան տօնին նախատօնակը կատարուեցան Ս. Յակոբեանց Մայր Տաճարին մէջ, հանդիսապետութեամբ Գեր. Տ. Սուրէն Ս. Եպս. ի:

● Եր. 15 Դեկտ. — Ս. Առաքելոց եւ Ա. Լուսաւորացն Մեռոց՝ Թաղեսի եւ Բարթոլիմէոսի. — Ս. Պատարագը մատուցուեցաւ ի Ս. Գլխադրի Պատարագեց չող. Տ. Հայկազուն Վրդ. Արքահանեան:

● Կիր. 16 Դեկտ. — Ս. Պատարագը մատուցուեցաւ Ս. Յակոբեանց Մայր Տաճարին մէջ, Պատարագեց չող. Տ. Պարգև Վրդ. Վրթանէսեան:

● Ուր. 21 Դեկտ. — Երեկոյեան ժամերգութիւնն ու վաղուան տօնին հանդիսաւոր նախատօնակը պաշտուեցան Ս. Յակոբեանց Մայր Տաճարին մէջ՝ նախագահութեամբ Գեր. Տ. Նորայր Սրբաղանի:

● Եր. 22 Դեկտ. — Յղութիւն Ս. Ասուածամօնի. առաւօտեան ժամը 8.30ին, չող. վարդապետ հայրեր, գլխաւորութեամբ Գեր. Տ. Նորայր Ս. Եպս. Պողարեանի, հանդիսաւոր երթով իջան Գեթեմանի Ս. Աստուածածնայ Տաճարի գաւթէն, Միաբանութիւնը Հրաշափառի հանդէսով մուտք գործեց Տաճարը, Հանդիսաւոր Ս. Պատարագը Ս. Կոյսի զերեզմանին վրայ՝ մատոյց Գեր. Տ. Նորայր Սրբաղան, որ նաև քարոզեց օրուայ տօնին շուրջ:

● Կիր. 23 Դեկտ. — Բարեկ. Ս. Յակոբայ. Ս. Պատարագը մատուցուեցաւ Ս. Յարութեան Տաճարի մեր վերնամատրան մէջ, Պատարագեց չող. Տ. Զաւէն Արղ. Զինչինեան:

● Ուր. 28 Դեկտ. — Երեկոյեան ժամերգութիւնն ու վաղուան տօնին նախատօնակը պաշտուեցան Ս. Յակոբեանց Մայր Տաճարին մէջ, Պատարագեց չող. Տ. Զաւէն Արղ. Զինչինեան:

Թիւնն ու վաղուան տօնին նախատօնակը պաշտուեցան Ս. Յակոբեանց Մայր Տաճարին մէջ, նախագահութեամբ Գեր. Տ. Ռուբէն Ս. Արքեպս. Մանասեանի:

● Եր. 29 Դեկտ. — Ս. Յակոբայ Մծբնայ Հայրապետի. Ս. Պատարագը, Ս. Յակոբեանց Մայր Տաճարի Ս. Գլխադրի մատրան մէջ՝ մատոյց՝ չող. Տ. Միւռոն Վրդ. Կրճիկեան:

● Կիր. 30 Դեկտ. — Ս. Պատարագը մատուցուեցաւ Ս. Յակոբեանց Մայր Տաճարին մէջ, Պատարագիչն էր չող. Տ. Զաւէն Արղ. Զինչինեան:

● Ուր. 4 Յուն. — Երեկոյեան ժամերգութիւնն ու վաղուան տօնին մեծահանդէս նախատօնակը պաշտուեցան Ս. Յակոբեանց Մայր Տաճարին մէջ՝ նախագահութեամբ Գեր. Տեղապահ Ս. Զօր, որմէ յետոյ Միաբանութիւնը շարականի երգեցողութեամբ բարձրացաւ Պատրիարքարան:

● Եր. 5 Յուն. — Ս. Դուրի մարգարէին եւ Յակոբայ Տեառնեղայր արդար առաքելոյն. (Տօն Առաքելական Ս. Աթոռոյն երաւաղէմի). հանդիսաւոր Ս. Պատարագը մատուցուեցաւ Ս. Յակոբեանց Մայր Տաճարին մէջ: Պատարագեց և քարոզեց Գեր. Տ. Նորայր Ս. Եպս. Պողարեան: Յետ Ս. Պատարագի, նախագահութեամբ Գեր. Տեղապահ Ս. Զօր, կատարուեցաւ տարեկան հանդիսաւոր հոգեհանգստեան պաշտօնը, Ս. Աթոռոյս բոլոր հանգուցեալ Պատրիարքայ հոգեղն ի հանգիստ:

● Կիր. 6 Յուն. — Ս. Պատարագը մատուցուեցաւ Ս. Յարութեան Տաճարի մեր վերնայարկ մատրան մէջ, Պատարագեց չող. Տ. Յարութիւն Վրդ. Մուշեան: Ս. Պատարագի ընթացքին հաղորդուեցան Ս. Թարգմանչաց նախակրթարանի երկուսն աշակերտութիւնը և ուսուցչութիւնը:

— Երեկոյեան ժամերգութիւնն ու վաղուան տօնին հանդիսաւոր նախատօնակը կատարուեցան Ս. Յակոբեանց Մայր Տաճարին մէջ՝ նախագահութեամբ Գեր. Տեղապահ Ս. Զօր:

● Բշ. 7 Յուն. — Ս. Ասեղանցի Գալիլայից. այսօր ըլլալով նաև տօնը Ս. Աթոռոյս բարեշնորհ սարկաւաղներուն և ուրարկիւններուն, առաւօտեան ժամերգութեան տօն, կատարուեցաւ նաև անոնց յատուկ հանդիսութիւնը, նախագահութեամբ Գեր. Տեղապահ Ս. Զօր: Անոնք թանկագին զգեստաւորուով, լույսեալ տապանակներ և բուրբուխներ ի ձեռին, կատարեցին ժամերգութեան վերջին բաժինը, «Փառք ի բարձունս»էն մինչև Ս. Պատարագի սկիզբը, որ մատուցուեցաւ Մայր Տաճարի Ս. Ստեփանոս մատրան մէջ չող. Տ. Զաւէն Արղ. Զինչինեան:

— Երեկոյեան ժամերգութիւնն ու վաղուան տօնին հանդիսաւոր նախատօնակը պաշտուեցան Ս. Յակոբեանց Մայր Տաճարին մէջ՝ նախագահութեամբ Գեր. Տ. Նորայր Ս. Եպս. Պողարեանի:

● Գշ. 8 Յուն. — Ս. առաքելոցն Պետրոսի եւ Պողոսի. Ս. Պատարագը մատուցուեցաւ Մայր Տաճարի Ս. Պօղոս և Պետրոսի վերնայարկ մատրան մէջ, Պատարագեց չող. Տ. Անուշաւան Արեղայ Զղջանեան: Ս. Պատարագի ընթացքին հաղորդուեցան Ս. Թարգմանչաց մանկապարտէզի երկուսն աշակերտութիւնն ու ուսուցչական կազմը:

● ԴՆ. 9 Յուն. — Երեկոյան ժամերգութիւնն ու վաղուան տօնին մեծահանդէս նախատեսակը պաշտօնեցան Ս. Զակորեանց Մայր Տաճարին մէջ՝ հանդիսապետութեամբ Գեր. Տեղապահ Ս. Հօր:

● ԵՆ. 10 Յուն. — Ս. Աղղղնց Առսման, հանդիսաւոր Ս. Պատարագը մատուցուեցաւ Մայր Տաճարի Ս. Գլխադրի մատրան մէջ, Պատարագեց և քարոզեց Գեր. Տեղապահ Ս. Հայրը, բնաբան ունենալով «զայս ոչ գիտէք, բայց ապա գիտաւ չիք»: Զետ Ս. Պատարագի կազմուեցաւ օրուան մեծահանդէս թափօրը, նախադահուլթեամբ Գեր. Տեղապահ Ս. Հօր և մասնակցութեամբ Սրբազան Եպիսկոպոսաց, Հոգ. Վարդապետաց և բովանդակ ուսանողութեան, Թափօրը երիցս չըջան ընկէ յետոյ Մայր Տաճարին մէջ, խմբուեցաւ մեծ ատենանին մէջ, ուր երգուեցաւ «Տէր ողորմես», վարդապետ հայրերու և զպիրներու փոխառացութեամբ: Գեր. Տեղապահ Ս. Հօր Ս. Խաչափայտով տուած օրհնութիւնէն յետոյ, թափօրը շարականի երգեցողութեամբ բարձրացաւ Պատրիարքարան, ուր Տեղապահ Սրբազանը Ս. Պատարագի նշխարներ բաժնեց ներկաներուն: Մասնաւորապէս այսօր, ինչպէս նաև ամբողջ Աւագ Տօներուն, Ս. Զակորեանց Մայր Տաճարը կը յորդէր հաւատացեալներու բազմութեամբ:

● Կիր. 13 Յուն. — Ս. Պատարագը մատուցուեցաւ ի Ս. Հրեշտակապետ, Պատարագեց Հոգ. Տ. Վարուժան Արեղայ Գապարահան:

● ԲՆ. 14 Յուն. — Նոր Տարի (նոս Հին Տոմարի). հանդիսաւոր Ս. Պատարագը մատուցուեցաւ Ս. Զակորեանց Մայր Տաճարին մէջ, Պատարագիչն էր ըստ ընկալեալ սովորութեան Ս. Աթոռոյ ժամօրհնողը՝ Հոգ. Տ. Պարգև Վրդ. Վրթանէսեան: Քարոզեց Հոգ. Տ. Հայկազուն Վրդ. Աբրահամեան, բնաբան ունենալով «Յոյց ինձ Տէր, աւուրս կենաց իմոց»: Զաւարտ Ս. Պատարագի, Միաբանութիւն և Ժողովուրդ շարականներու երգեցողութեամբ բարձրացան Պատրիարքարան: Պատրիարքարանի մեծ դահլիճին մէջ, ի զիմաց Միաբանութեան, Գեր. Տ. Սուրէն Ս. Եպս. Գէմհանեան, Ամանորի առթիւ շնորհաւորեց Գեր. Տեղապահ Սրբազանը, որ փոխադարձ սիրալիւր և ջերմ արտայայտութեամբ շնորհաւորեց Միաբանութեան և Ժողովուրդին Նոր Տարին և ապա ներկաներուն բաժնեց Ս. Երկրի բերքը եղող աւանդական նարինջը:

● Ուր. 18 Յուն. — Ճրագալոյց Ս. Ծննդեան. Ս. Ծնունդը Հայ երեսփոխութիւններուն փառաւորագոյններէն մին է: Այսօր վաղ առաւօտուն իսկ Մայրավանքի մեծ բակն ու Աւագ Դրան հրապարակը խոնուած են Ժողովուրդ, ոստիկանութիւն, Հայ Սկստական Խումբեր, ևայլն: Ժամը 8.30ին կը հնչէ Մայրավանքի մեծ դահլիճ, ու քիչ յետոյ Գեր. Տեղապահ Սրբազանը առաջնորդուած ոսկեհանդերձ բարապաններէն վար կ'իջնէ Պատրիարքարանէն ընկերակցութեամբ Ս. Աթոռի Եպիսկոպոսական և վարդապետական դասին, որոնց կը հետեին սարկաւաղներ և ուսանողութիւն և Ժողովուրդի

խումբն բազմութիւն: Իսկ Մայրավանքի դրան առջև կը օպատեն զինուորական ջոկատ մը և Ե. Զ. Բարեօրակալան Միութեան, Զ. Ս. Բ. Միութեան և Զ. Ե. Միութեան աւելի քան հարիւրեակ մը Սկստականներ, իրենց յատուկ դրօշակներով ու նուագախումբերով. որոնք Ս. Ծննդեան կրօնական այս տպաւորիչ թափօրը կ'առաջնորդէին, իրենց չափալից նուագարաններու ձայնին հետ շարժման մէջ զննելով Ս. Քաղաքի Հայ թէ օտարազգի բազմութիւնը: Փողոցները կը յորդէին ամէն սեռէ և ազգէ բազմութեամբ մինչև պատահաններն ու շէնքերու բարձունքները: Աստուածամոր Դրան մօտ թափօրականք գրանցին իրենց տեղերը քանի մը տասնեակ ինքնաշարժերու մէջ, և ուղղուեցան դէպի Ս. Ծննդեան քաղաքը — Բեթղէմէմ: Դամբու կէսին, Ս. Թէոդոսի վանքին առջև թափօրը զիմաւորուեցաւ Բեթղէմէմի ամենազգի մօխթարեւրէն և տեղացի Հայերէն, որոնք տասնեակ մը ինքնաշարժերով ստուարացուցին դնացքը: Հօսմանապէս զիմաւորութեան եկած էին ձիաւոր ոստիկաններու ջոկատ մը: Հօվուաց դաշտի Պէյթ Սահուր գիւղէն անցքին թափօրը զիմաւորուեցաւ գիւղին կառավարական կազմէն և քահանաներէն, որոնք Միաբանութիւնը առաջնորդեցին տեղւոյն քաղաքապետարանը, ուր հիւրասիրուեցան Գեր. Տեղապահ Սրբազանն ու Միաբանութիւնը: Ժամը 11ին Ս. Ծննդեան պատկանելի այս Հայաթափօրը մուտք գործեց Բեթղէմէմ քաղաքէն ներս, ու Ս. Ծննդեան Եկեղեցւոյն հրապարակին մէջ զիմաւորուեցաւ տեղւոյն կառավարական կազմէն ու պատուի կեցած հարիւրեակ մը ոստիկաններէ: Իսկ Ժողովուրդի խումբերամբ բազմութիւնը կը լեցնէր մինչև հրապարակին չըջալայ բարձունքները, կը հնչէին Տաճարին Հայկական դահլիճները զուարթ ու չունթալից: Տաճարին դահլիճ կը սպասէին զգեստաւորեալ զպիրներն ու սարկաւաղները և Բեթղէմէմի վանուց Տեսուչն ու Միաբանութիւնը, որոնք թափօր կազմած ու «Խորհուրդ մեծ»ի երգեցողութեամբ, Գեր. Տեղապահ Սրբազանն ու Միաբանութիւնը առաջնորդեցին դէպի Ս. Ծննդեան Հայաթափօրը, ուր աւարտեցաւ Ս. Ծննդեան հանդիսութեան այս առաջին մասը Գեր. Տեղապահ Հօր օրհնութեամբ և աղօթքով: Իսկ զիմաւորութեան եկող կառավարական կազմը հիւրասիրուեցաւ վանքի Տեսչարանին մէջ:

Ե. մ. Ժամը 2ին դարձեալ կը հնչեն Ս. Ծննդեան զանգակները ու քիչ յետոյ Գեր. Տեղապահ Սրբազանը, ընկերակցութեամբ Եպիսկոպոսական դասին, կ'իջնէ Ս. Ծննդեան Տաճարը, որու սրահադարձ դաշտին մէջ ի զիմաւորութիւն կը սպասէին զգեստաւորեալ վարդապետներ և այլկերտութիւնը: Գեր. Տեղապահ Սրբազանը կը զգեստաւորուի ոսկեհուռ շուրջառով ու «Հրաշափառ»ի կարգով կ'առաջնորդուի Ս. Ծննդեան այլը, որուն ուստէն յետոյ թափօրը կը բարձրանայ Տաճարի Հայապատկան մասը, ուր կը պաշտուի ձրագալոյցի արարողութիւնը: Իսկ Ս. Պատարագը մատուցուեցաւ Ս. Ծննդեան այլին վրայ:

Հոգ. Տ. Օշական Արեղայ Միասնանէն: Ս. Պատարագէն յետոյ կատարուեցաւ Ս. Ծննդեան Նախատեսակը, որմէ յետոյ թափօրը անցնելով Տաճարի զաւիթէն բարձրացաւ մեր վանքը: Ուր կատարուեցաւ Ս. Ծննդեան Աւետարանի ընթերցում և «Փառքի բարձունք» երգեցողութիւն, որմէ յետոյ հանդիսութեանց մասնակցող Միաբանութիւնն ու հրաւիրեալները, աւելի քան երկհարիւրեակ մը անձեր նստան երեկոյեան հաշի աւանդական սեղանը:

Դիւերային ժամը 10ին Միաբանութիւնը գլխաւորութեամբ Դեր. Տ. Սուրէն Ս. Եպս. Քէմ. հանձնախմբի իշխաւ Ս. Ծննդեան Տաճարը, որուն հայապատկան մասին մէջ կատարուեցաւ Ս. Ծննդեան ժամերգութեանց կարգը: Դիւերային ժամը 12-ին, Միաբանութիւնն և ժողովուրդ իշխաւ Ս. Ծննդեան այլը, ուր կարդացուեցաւ Ս. Ծննդեան Աւետարանը ու կատարուեցաւ մաս մը Ս. Ծննդեան արարողութիւններէն, որոնք ձայնափութեան Ս. Երկրի, Հայրենիքի և Սփիւռքի բովանդակ Հայութեան ի լուր: Այս առթիւ Հոգ. Տ. Սերովբէ Վրդ. Մանուկեան կարդաց Ս. Աթոռոյս Դեր. Տեղապահ Հօր Ս. Ծննդեան պատգամը ուղղուած բովանդակ Հայութեան, որ է հետեւեալը:

Ժողովուրդ Հայոց՝

Որ քի Յողանան, ի Հայաստան եւ ի Սփիւռս աշխարհի:

Այսօր նորէն, Բերդենէմի սրբազան այս քաղաքին, ուր դարեւ առաջ մարդկութեան փրկագործութեան մեծ եւ սխանելի խորհուրդը իրագործուեցաւ, յանուն Հայաստանեայց եկեղեցւոյ եւ Սրբոյ Յակոբեանց ախտաճուր եւ զինուորեալ Միաբանութեան, լեզի կը փախանցեմ ժողովուրդ Հայոց, օրհնութեան եւ խաղաղութեան Սուրբ աւետիսը՝ Քրիստոսի իմնդեան եւ Յայնութեան այս վեհալայրէն:

Վասն եմ քէ մեր պատմութեան եւ հաւատքի մօր քաղաքներէն հոսող այդ կանչին մէջ, ամեն հայ պիտի զգայ մաս մը իր հոգիէն: Նման այն ախտաճախին՝ որ կը սարսույլ երբ կը լսէ իր հեռաւոր ու սիրելի հայրենիքի մէջ երգը:

Նորէն կը հնչեն սրբախորհուրդ այս գիշերուան մէջ, զանգակները Բերդենէմի, խոր ու քրքուռ, մեր սրտմութեան ու արցունքին խառնելով իրենց բազմ ու աներկային մեղեդին:

Անոնց ձայնին մէջէն, անգամ մը եւս մենք կը հաղորդուինք այս գիշեր մեր սուսուածարեալ ճախմիքներէն ինչպէս, երկնաբույք երազին: Մեր պապերը այս գիշերուան խորհուրդին մէջէն կը ճայէին կեանքի մը՝ որ բնորոշ էր ու զեղեցիկ, եւ առանց մոգեր ըլլալու, անոնց աչերը մօտէն կրակ կ'առնէին, հեռաներէն եկող մեղեդիներուն քելովը, եւ ճննդեան հաւատք կը թափաճուէր անոնց հոգիներուն մէջ, իր հեռանու բայց մեակաւոյց երազ մը, որ կուգար կամար նետելու կեանքի այս մութերուն եւ կալին վրէն:

Մենք այսօր աստուծոյ փախան արիւնով կը վառենք մեր հոգիները: Ի զօր կը փնտենեն երկնի վրայ արդարութեան, բարութեան եւ խաղաղութեան պատգամներուն կենդանակերպը: Ի զօր կը փնտենեն այն փառաւոր բայց եղբրակաւ փաղանգը մարդոց որոնք դարեւ շարունակ

կաւեն ու մօտէն վարդեր հանցին, իրենց հոգիներուն մէջ յորդումի բեռնով այս գիշերներ, երբ աստուծոյն կ'իջնէր մօտեմէն գաղջ ընտանութեան:

Ժողովուրդ Հայոց, հակառակ օրերու սրտմութեան, ախտ եւ մանկունք Ս. Արարոյս, իբրեւ քաղաքաւորներ, արագին նորէն ծանկի ենք եկած Ծննդեան այս խորհուրդին մէջ: Անցնող չորս տարիներ, ուրախ ծնունդներ չի բերին մեզի. սակայն մենք հաղորդ մեր ժողովուրդի ցալին բիւն մեր կարելին: Չկրցանք սրբել ամբողջովին արցունքը որքի բարբիջներէն, չի կրցանք արդիւն աղէք վաղանաս մաներուն, չկրցանք լիովին զոհանք մեզի կարկառուած ձեռներ, բայց սպեցանք մեր երեսին ցուովը, երբեմն ուրախ երբեմն չքովուր, համամայն մեր դարաւոր նախապաշտին ու պատմութեան, նման անոր որ այսօր վերսին կը ճնի, մարդկային վիշտերուն եւ առաւելանքին վերեւ նորէն կապելու իր անմեռ յոյսին իրոճանք:

Փառք Նախախնամութեան, ողջ ենք ճակատին, եւ հակառակ մեզի պատգաւաւոր զոհակ պայմաններուն եւ մեր հոգիին կրնող ցաւերուն, հազար նորէն գրանք մեր պապերու հաւատքին, եւ ամենա միասին, Միաբանութիւն եւ ժողովուրդ, վեր առած մեր արցունքն աչերը Բերդենէմի մարդոց աստիւն, եւ անոր յոյսին ճակ վերսին այս գիշեր ճնող խաղաղութեան եւ սիրոյ եղանակին, կ'աղերսենք միասին որ «Փառաքին մէզն ու մտախառնող հոգիներէն, չհանան չարիքն ու յուսահատութիւնը աշխարհէն»: Որպէսզի իր սերը ըլլայ օրէնք սիրտերուն, իր խաղաղութիւնը պատգամ բոլոր հոգիներուն, եւ իր կամը եղանակութիւնը մարդերուն:

Ընդունէ այս մարդներ, ժողովուրդ Հայոց, իբրեւ քաղաքաւորներ, կրօնիկ ու պատմութեան ճայնք, եւ հանդերձ ինչպիսիք անոր յոյսին ու բարիքներուն:

Մեզի նեւ եղէ բոլոր այս գիշեր, ով իմ ցեղիս հաւատարմութեան զաւակներ, մեր ճախնեց բոլորապիկն հաւատքով ու սիրով անգամ մը եւս խոնարհելու մանկաշէն Գրիգորի մօտեմէն առչել, եւ անոր ձօնելու մեր զգացումներուն յոյսն ու խոնկը: Հաւատք՝ անկասկած, ժողովուրդ Հայոց, քէ ինչ որ կը մնայ ճակատին մեզի, ազնիւ, սուր, յաւերժական եւ հայեցի, անկողնակալի ժառանգութիւնն է մեր հաւատքին: Ինչ որ կեանքի մութերուն դէմ զեր վարկեանք մը համար, մեզ կ'ընէ զհակոյց բրիւ, կալանքն է յոյսին, անբարութեան խորհուրդին ինչպէս մեր հոգիներուն:

Ժողովուրդ Հայոց որ ի սփիւռս աշխարհի. վեր առ նախաձեռն եւ դարձուր զայն Բերդենէմի սուրբ այրին, ընդունելու բազմ տեսիլք քաղաքաւորներու ձեռնման:

Ընդունէ այս սուրբ ողջոյն իբրեւ սրբազան կսակ ժողանգութեան եւ վառէ հոգիիկ կաթեղներ անոր բողէն: Վայ է մեզի եթէ անկարող ենք այլեւս երկիմբները բանալ եւ հանգնալ մեծութիւնը զգացումներուն որոնք աստուծոյն կ'իջնեն մեր մութերուն եւ ցալին վրայ: Ս. Ծննդեան այրէն լեզի եկող քաղաքաւոր շարականներու մէջէն, շարունակէ հաւատք այս հրաշալի խորհուրդին, որ Բերդենէմին է, քաղաքաւորներու, քաղաքաւորներու մեծանոր զարմանքներու եւ դարձուր:

Այս խորհուրդու վարկեանքներուն, յանուն Ս. Յակոբեանց Միաբանութեան եւ Յողանանի մերազն ժողովուրդին, մեր արագին երախտալիսութիւնն ու զո-

նուակութիւնը նաեւ մեր սիրելի ու երեսօտաւոր քաղաք Թալալիք, եւ Հաճիմական արխայական գերդաստի բոլոր անդամներուն: Տէր անխառն ու երջանիկ պահէ բոլորը, եւ իր հովանին անպակաս ընէ մեր եղբայր արաք ազնուական ժողովուրդներուն վրայէն, եւ բոլոր ազգերուն պարգեւէ իր սէրն ու խաղաղութիւնը, որպէսզի կարելի ըլլայ իրագործել հրեշտակային պատմութիւն այս սուրբ զիշեռուան «Յերիկի խաղաղութիւն» ի մարդիկ հանութիւնը:

Ասկէ անդին մատուցուեցան երկու Ս. Պատարագներ, առաջինը Հոգ. Տ. Պարգեւ Վրդ. Վրթանէսեանէն իսկ երկրորդը — Ս. Ծննդեան առաւօտի պատարագը, Գեր. Տ. Սուրէն Ս. Եպս. Քէմհանեանէն, ուղղակի Բրիտտոսի Ս. Ծննդեան տեղւոյն վրայ, կատարուեցաւ նաեւ Զորահանաց կարգ, որու ընթացքին քարոզեց Գեր. Տ. Սուրէն Սրբազան, Յետ Ս. Պատարագի, Միաբանութիւնը զգեստաւորեալ, վառեալ մոմերէնօք և շարականներու երգեցողութեամբ բարձրացաւ վանք, որու վերնաշարիկ մատուռին մէջ կատարուեցաւ Ս. Ծննդեան աւետարանի ընթերցումը: Առաւօտեան ժամը 6.30ին վերջ գտաւ Ս. Ծննդեան ամբողջ զինքնուան մը այս տապաւորիչ արարողութիւնը:

Ս. Ծննդեան առաւօտի աւանդական ճաշատեղանէն յետոյ, Միաբանութիւնը վերադարձաւ Մայրավանք — Երուսաղէմ —, ճիշտ երէկուան զնացքի հանդիսաւորութեամբ, որը անգամ մը ևս կը յուզէր Ս. Քաղաքի բովանդակ քնակչութիւնը: Իսկ Հայոց Թաղի մուտքէն մինչև Մայրավանք թափօրը յառաջացաւ եկեղեցական կարգով, երգեցողութեամբ և զանգակահարութեամբ, Պատրիարքարանի մեծ դահլիճին մէջ, Գեր. Տեղապահ Սրբազանը տօնին յատուկ իր պատգամով փակեց Ս. Ծննդեան փառապանծ այս տօնակատարութիւնը որ հպարտութեամբ միայն պիտի լեցնէր իւրաքանչիւր Հայոս սիրտ:

— Իսկ Երուսաղէմի մէջ, ճրագալոյցի հանդիսաւոր Ս. Պատարագը մատուցուեցաւ Ս. Յարութեան Տաճարին մէջ Բրիտտոսի Ս. Գերեզմանին վրայ, Պատարագեց և քարոզեց Տաճարին Տեսուչը՝ Հոգ. Տ. Հայկասեր Վրդ. Պայրամեան, Յաւարտ Ս. Պատարագի, Ս. Գերեզմանին չուրջանակի թափօրով, և «Խորհուրդ մեծ» շարականի երգեցողութեամբ, մեր Տեսչարանին մէջ փակուեցաւ արարողութիւնը Ս. Ծննդեան աւետարանով և «Փառք ի բարձունս» երգեցողութեամբ:

Իսկ Շր. 19 Յուն. Ս. Ծննդեան և Աստուածայայտութեան տօնի առաւօտուն կանուխ, Ս. Յակոբեանց Մայր Տաճարին մէջ կատարուեցան Ս. Ծննդեան հանդիսութիւնները: Հանդիսաւոր Ս. Պատարագը մատուցեց Հոգ. Տ. Վարուժան Արք. Գապարահան, իսկ Գեր. Տ. Նորայր Ս. Եպս. Պաղարեան քարոզեց Ս. Ծննդեան խորհուրդին չուրջ և ապա նախագահեց «Զորահան» արարողութեան:

Թէ երէկ և թէ այսօր Երուսաղէմի մէջ, երգեցողութիւնները կատարուեցան տեղացի ազգայիններու կողմէ:

— Կ. Վ. Ս. Յակոբեանց Մայր Տաճարին մէջ կատարուեցան հանդիսաւոր ժամերգութիւն և Ս. Ծննդեան հետագայ ութը օրերուն յատուկ նախատօնակի առաջին հանդիսութիւնը՝ նախագահութեամբ Գեր. Տ. Սուրէն Եպս. Քէմհանեանի:

● Կիր. 20 Յուն. — Յիւսասկ մեղեքց. հանդիսաւոր Ս. Պատարագը մատուցուեցաւ Ս. Յակոբեանց Մայր Տաճարին մէջ, Պատարագին էր Հոգ. Տ. Հայրիկ Վրդ. Ասլանեան, Յետ Ս. Պատարագի կատարուեցաւ օրուան յատուկ չուրջանգստեան կարգը՝ նախագահութեամբ Գեր. Տ. Նորայր Սրբազանին:

● Ուր. 25 Յուն. — Երեկոյեան ժամերգութիւնն ու վաղուան տօնին նախատօնակը պաշտուեցան Ս. Յակոբեանց Մայր Տաճարին մէջ, հանդիսաւորութեամբ Գեր. Տ. Նորայր Ս. Եպս. Պողարեանի:

● Շր. 26 Յուն. — Անուանակոչութիւն Տեառն մեռյալ, առաւօտեան ժամը Տին, Ս. Եպիսկոպոսունք և Հոգ. Վրդ. հայրեր, հանդիսաւորութեամբ Գեր. Տ. Նորայր Եպս. Պողարեանի, իջան Ս. Յարութեան Տաճար, որու մուտքին կաղմուեցաւ «Հրաշափառ» թափօրը, որ յառաջացաւ զէպի Փրկչին Ս. Գերեզմանը, ապա թափօրը Գերեզմանին չուրջանակի անցնելով ուղղուեցաւ զէպի Տաճարի մեր Տեսչարանը, կարճ զադարէ մը ետք մատուցուեցաւ օրուան հանդիսաւոր Ս. Պատարագը Բրիտտոսի լուսափայլ Գերեզմանին վրայ, Պատարագեց Գեր. Տ. Նորայր Ս. Եպս. Պողարեան, որ և քարոզեց «Ծննդի օրը և կոչեցի անուն Նորա Յիսուս» քնարանով, Յաւարտ Ս. Պատարագի, թափօրը «Լոյս ի լուսոյ» շարականի երգեցողութեամբ դարձաւ Ս. Գերեզմանին չուրջանակի և ուղղուեցաւ զէպի Տեսչարան, ուր վերջ գտաւ Ս. Թորքէից այս հանդիսութիւնը: Ապա Միաբանութիւն և ժողովուրդ հանդիսաւոր գնացքով վերադարձան Մայրավանք, Հայոց Թաղի մուտքին, թափօրը յառաջացաւ շարականներու երգեցողութեամբ ու բարձրացաւ Պատրիարքարան ուր կատարուեցաւ Ս. Աթոռոյ Տնօրէնէքի հանդէսը: Նոյն արարողութիւնը կրկնուեցաւ նաեւ վանքի սեղանատան, փուռին և խոհանոցին մէջ:

● Կիր. 27 Յուն. — Ս. Պատարագը մատուցուեցաւ Ս. Յակոբեանց Մայր Տաճարի Ս. Աստուածածնայ խորանին վրայ, Պատարագեց Հոգ. Տ. Կիւրեղ Աթեղայ Գարեկեան:

— Երեկոյեան ժամերգութիւնն ու վաղուան տօնին հանդիսաւոր նախատօնակը պաշտուեցան Ս. Յակոբեանց Մայր Տաճարին մէջ, հանդիսաւորութեամբ Գեր. Տ. Սուրէն Ս. Եպս. Քէմհանեանի:

● Բշ. 28 Յուն. — Տօն Իննգեան Ս. Յովն. Կարապետին. Ս. Պատարագը մատուցուեցաւ Ս. Յակոբեանց Մայր Տաճարի Ս. Յովհաննէս Մկրտչի խորանին վրայ, Պատարագեց Հոգ. Տ. Հայրիկ Վրդ. Ասլանեան:

Պ Ա Շ Տ Օ Ն Ա Կ Ա Ն Ք

● Կիր. 2 Դեկտ. — Կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, Գեր. Տեղապահ Ս. Հայրը, ընկերակցութեամբ Հոգ. Տ. Սերովբէ Վրդ. Մանուկեանի, Իսրայէլ մեկնեցաւ վանական գործերով, և վերադարձաւ եւ. 6 Դեկտ. 1951ի Կէսօրէ վերջ ժամը 3ին:

● Կիր. 16 Դեկտ. — Յ. մ. ժամը 3ին, Գեր. Տեղապահ Ս. Հայրը, ընկերակցութեամբ Հոգ. Տ. Հայկազուն Վրդ. Արքանամեանի և Տիար Կարպիս Հինդեանի, վանական գործերով Իսրայէլ մեկնեցաւ և վերադարձաւ եւ. 20 Դեկտ. 4. վ. 3ին:

● Կիր. 23 Դեկտ. — Յ. մ. ժամը 3ին, տեղ. լոյս Հապէշ համայնքի նոր եպիսկոպոս Գեր. Տ. Ֆիլիփիոսի երուսաղէմ ժամանման առթիւ, ի զիմաց Գեր. Տեղապահ Ս. Հօր, Հոգ. Տ. Հայրիկ Վրդ. Ասլանեան զիմառութեան զնաց Դամասկոսի զուռը, ուրկէ Հապէշ եպիսկոպոսը առաջնորդուեցաւ Ս. Յարութեան Տահար, կատարելու իր ուխտը: Տահարէն ներս ընդունելութիւնը կատարուեցաւ մեր Տեաչին կողմէ, քանի որ Հապէշները Ս. Տեղեաց իրաւակարգին մէջ հանդիսուած են իբրեւ հետեակ Հայ Գաղարարութեան:

● Գշ. 25 Դեկտ. — Կ. ա. ժամը 11ին, Գեր. Տ. Ֆիլիփիոս, Ս. Քաղաքիս Հապէշ համայնքին նոր եպիսկոպոսը, իր առաջին այցելութիւնը տուաւ Պատրիարքարանիս, ուր ի զիմաց Գեր. Տեղապահ Ս. Հօր, Գեր. Տ. Սուրէն Եպս. ընդունեց ինքը:

● Դշ. 26 Դեկտ. — Եւրոպացւոց Ս. Ծննդեան տօնին առթիւ, Գեր. Տեղապահ Ս. Հայրը, ընկերակցութեամբ Գեր. Եպիսկոպոսներու և հոգ. վարդապետ հայրերու, շնորհաւորական այցելութիւն տուաւ Ֆրանչիսկեանց Միարանութեան Գեր. Կիւսդոտին և Լատինաց Պատրիարք Ամեն. Տ. Ալպէրթօ Կորիին, իսկ Գեր. Տ. Սուրէն Ս. Եպս. Քէմհանեան շնորհաւորական այցելութիւն տուաւ Յոյն - Հռովմէականներու Հոգ. Տեաչին, Մարոնիթ համայնքի եպիսկոպոս Գեր. Տ. Իլիս իղիստէին, Հայ - Հռովմէականներու Տեառն՝ Հայր Յովնանէս Վրդ. Գուշուսեանի, տեղ. լոյս Բրիտանական Ընդհ. Հիւպատոս Մր. Բ. Մօսի-Բէննիի, Անկլիքաններու Գեր. Տ. Սթէուարթ Եպս. Ին և Լուսերական եկեղեցիին:

● Ուր. 28 Դեկտ. — Ի զիմաց Գեր. Տեղապահ Ս. Հօր, Գեր. Տ. Սուրէն Եպս. Քէմհանեան, ընկերակցութեամբ հոգ. վարդապետ հայրերու, փոխադարձ այցելութեան զնաց Հապէշաց նոր եպիսկոպոս Գեր. Տ. Ֆիլիփիոսին, իրենց վանքին մէջ:

● Շր. 29 Դեկտ. — Կ. ա. ժամը 9ին, ի զիմաց Գեր. Տեղապահ Ս. Հօր, Հոգ. Տ. Հայրիկ Վրդ. Ասլանեան Տոմինիկեաններու Սէյնթ Էթիէն վանքին մէջ ներկայ գտնուեցաւ Հայր Ռաֆայէլ Սափիիաքի յուղարկաւորութեան:

● Դշ. 1 Յուն. — Կ. վ. ժամը 4.30ին, երուսաղէմի հին քաղաքի ոստիկանապետ Քասիմ Պէյ, ընկերակցութեամբ Ս. Տեղեաց պատասխանատու սպայ Սատըզ Պէյի, այցելեց Գեր. Տեղապահ Ս. Հօր:

● Դշ. 8 Յուն. — Յունաց Ս. Ծննդեան տօնին առթիւ, Գեր. Տեղապահ Ս. Հայրը, ընկերակցութեամբ Գեր. Եպիսկոպոսներու և հոգ. վար-

դապետ հայրերու, շնորհաւորական այցելութիւն տուաւ Յունաց Պատրիարքարանին, իսկ Գեր. Տ. Սուրէն Ս. Արք. Մանասեան, ընկերակցութեամբ հոգ. վարդապետ հայրերու, շնորհաւորական այցելութիւններ տուաւ Դպտոց, Ասորաց և Հապէշաց Գեր. Եպիսկոպոսներուն:

● Բշ. 14 Յուն. — Կ. ա. ժամը 11ին, փոխադաքապետ Տիար Հաննա Աթալլան, Ամանորի առթիւ, Քաղաքապետարանի կազմով շնորհաւորական այցելութիւն տուաւ Պատրիարքարանիս, Դոյն առիթով շնորհաւորութեան եկան երեք զինուորականներ, զխաւորութեամբ Մէյնըր Մանուտ Պէկի, քաղաքիս ոստիկանապետ Մանուտ Պէկ Սաատէ, ընկերակցութեամբ Ս. Տեղեաց ոստիկանապետ Սատըզ Պէյ Նազիֆի, Յորդանանեան Խորհրդարանի երեսփոխան Անուար Պէկ Նուսէյպի և զանազան հիւպատոսներ:

● Կիր. 20 Յուն. — Մեր Ս. Ծննդեան տօնին առթիւ, Պատրիարքարան շնորհաւորութեան եկան, առաւօտեան ժամը 10էն սկսեալ, Լատինաց Պատրիարք իր հետեւորդներով, Յունաց Պատր. Փոխ. Տ. Աթենակորոս Արք. իր հետեւորդներով, Սրբաւորեղեաց վերահսկիչին ի զիմաց՝ քաղաքի լուսօթիկէք. Մօլրապի, քաղաքիս ոստիկանապետը, ընկերակցութեամբ Ս. Տեղեաց ոստիկանապետին, Սահմանային Դրասենեակի տնօրէնը և այլ ականաւոր անձնաւորութիւններ. Դպտոց Գեր. Եպիսկոպոսը, Ասորաց Գեր. Եպիսկոպոսի փոխանորդը, Անկլիքան Գեր. Եպիսկոպոսը, Յոյն - Հռովմէականաց Գեր. Տեառնը Մարոնիթ համայնքի Գեր. Եպիսկոպոսը, Հայ - Հռովմէականաց Հոգ. Հովիւր, Տոմինիկեանց և ձերմակ Հայրերու հոգ. վանահայրերը, Լուսերականներու կրօնականներ կայացուցիչը, ընկերակցութեամբ Տօքթ. Մօլի, Էն. Էն:

● Բշ. 21 Յուն. — Երէկուայ այցելութիւնները Հարունակուեցան այսօր ևս, սկսելով առաւօտեան ժամը 9էն՝ հետզհետէ այցելեցին, քաղաքիս Միւթասարիքը, ընկերակցութեամբ Գայմազմին, Հապէշներու Տեառնը, Ռուս Միաբանութեան Մեծաւորը, Բոլնիական Հիւպատոսը, ոստիկան սպաներ և այլ բարձրաստիճան անձնաւորութիւններ:

● Գշ. 22 Յուն. — Այսօր Ս. Ծննդեան շնորհաւորական այցի եկաւ Ֆրանչիսկեանց Կիւսդոտը, իր հետեւորդներով:

● Դշ. 23 Յուն. — Այսօր Գեր. Տեղապահ Ս. Հօր այցելեցին Տէր և Տիկին Մայնըրտ, Քարատուղար YMCAի, նոր երուսաղէմ. Անգլիկան Հիւպատոս Մր. Ուօլմսլէյ, հին երուսաղէմ:

● Եշ. 24 Յուն. — Կ. վ. ժամը 3-ին, Գեր. Տեղապահ Ս. Հայրը, ընկերակցութեամբ Հոգ. Տ. Տ. Սերովբէ, Միւսուն և Յակոբ վարդապետներու և Տիար Կարպիս Հինդեանի, վանական գործով մեկնեցաւ նոր երուսաղէմ և վերադարձաւ Գշ. 29 Յունուար 1952ի Կէսօրէ վերջ ժամը 3ին:

● Բշ. 28 Յուն. — Երէկոյեան ժամը 6ին, ի զիմաց Գեր. Տեղապահ Ս. Հօր, Գեր. Տ. Սուրէն Ս. Եպս. Քէմհանեան, ընկերակցութեամբ աւագ Թարգման Հոգ. Տ. Հայրիկ Վրդ. Ասլանեանի, ներկայ գտնուեցաւ Cocktail Party-ին, քաղաքիս Ալ-Ջահրա պանդոկին մէջ, տրուած տեղւոյս նուրնտիը Հապէշ Եպս. Ասպա Ֆիլիբբօսի կողմէ:

ՀԱՆԳԻՍՏ

ԳԵՐ. Տ. ՌՈՒԲԷՆ Ս. ԱՐՔԵՊՍ. ԴՐԱՄԲԵԱՆԻ

ՄԻԱԲԱՆ ՄԱՅՐ ԱԹՈՌՈՅ Ս. ԷԶՄԻԱԾՆԻ

Ամենայն Հայոց Վեհ. Հայրապետէն Ս. Աթոռոյս Գեր. Տեղապահ Ս. Հօր ուղղուած հեռագրէ մը լսեցինք Գեր. Տ. Ռուբէն Ս. Արք. Դրամբեանի մահուան գոյժը, որ մանաւանդ այս օրերուն — ուր անմիջական յաջորդութեամբ շիջան կեանքերը մեր եկեղեցւոյ հոյլ մը բարձրաստիճան եկեղեցականներուն — կը համակէ մեզ աւելի քան խրունկ վշտով ու ցաւով:

Հանգուցեալ Սրբազանը ծնած էր Հին Պայազիտի մէջ ու աշակերտած Ս. Էջմիածնի Դէորգեան ձմարանին: Ծնորհիւ իր հայրենի քաղաքին եղած է քաջ-Քրտագէտ, ու մասնաւոր ծրագրով մը ան հայերէնէն բրտերէնի վերածած է, շատ մը Հայ Դրակագործներ ու դասագրքեր. եղած է ուշիմ, զարգացած ու եփուն անձնաւորութիւն, մտէն տեղեակ մեր մշակոյթին, ու մատենագրական պատմութեան, ու լաւ բնմբասաց:

1940-ական թուականներուն կը վերադառնայ իրեն շատ սիրելի Մայր Աթոռ — Ս. Էջմիածին — ուր վարդապետ կը ծնունդորուի Մայր Աթոռոյ Տեղակալ Ամեն Տ. Դէորգ. Ս. Արքեպս. Զէօրէքեանէն, որուն կաթողիկոսացումէն յետոյ, 1945-ին կը ստանալ եպիսկոպոսական ծնունդութիւն, որմէ յետոյ կը կարգուի Առաջնորդ Պարսկաստանի Թաւրիզի թեմին: Վերջին երկու տարիներուն կը գտնուէր Ս. Էջմիածին ու անդամ էր Ս. Էջմիածնի Դերագոյն Հոգ. Խորհուրդին: Իբրեւ աթոռանուէր ու ժողովրդանուէր եկեղեցական, ան ունէր իր հետ սէրը, Ամենայն Հայոց Վեհ. Հայրապետին ու հաւատացեալ ժողովուրդին:

Ի սրտէ կ'աղօթենք որ եկեղեցւոյ այս մշակներուն փոխարէն Աստուած յարուցանէ նոր ու բոլորանուէր մշակներ, եւ Ս. Հոգիին մխիթարութիւնը պարգեւէ նորին Ս. Օծութիւն Տ. Տ. Դէորգ. Զ. վեհ եւ ծերունագարդ Հայրապետին, որ յանձնա Տ. Ռուբէն Սրբազանի կը կորսնցնէ իրեն օժանդակ կարեւոր ոյժ մը:

Թող Տէրը լուսաւորէ հոգին հանգուցեալ Սրբազանին:

Ցաւով կ'արձանագրենք յանկարծական մահը Բեթղեհէմի Ս. Ծննդեան վանքի մեր միաբաններէն Ուրարալիք Տիգրան Դարբինեանին, որ տեղի ունեցաւ 1952 Փետր. 11ի գիշերուան ժամը 11-ին:

Հանգուցեալը ծնած էր Սարմատ (Պարսկաստան) 1888-ին եւ մեր աշխատաւոր միաբանից ուխտին անդամակցած էր 1950 Մարտ 28-ին: Իր բարեհամրոյր եւ հեզ նկարագրով իրեն հետ ունէր բոլորիս հաճախանքը:

Իր թաղմանամբ կարգը կատարուեցաւ 12 Փետրուարին Ս. Ծննդեան Տաճարին մէջ. որմէ յետոյ իր մարմինը ամփոփուեցաւ տեղւոյն Հայապատկան գերեզմանատան մէջ:

Հանգիստ իր հոգիին:

Դարձեալ ցաւով կ'արձանագրենք մահը Բեթղեհէմի Ս. Ծննդեան վանքի աշխատաւոր միաբան Տիգրան Ստեփան Գույումճեանին, որ տեղի ունեցաւ 24 Դեկտ. 1951-ին յ. մ. ժամը 4-ին:

Ծնած էր Պրուսա 1885-ին եւ Ս. Աթոռոյս միաբանական ուխտին մասնակցած 22 Սեպտ. 1942-ին: Ժամանակ մը Ս. Յարութեան Տաճարին մէջ ծառայելէ յետոյ, վերջին տարիներուն կը ծառայէր Բեթղեհէմի վանքին մէջ, եր մեռնի իր ետին ձգելով յիշատակը եկեղեցանուէր ու բարի ծերուկին:

Իր թաղման արարողութիւնը կատարուեցաւ 25 Դեկտ. ին Ս. Ծննդեան Տաճարին մէջ, իսկ մարմինը ամփոփուեցաւ տեղւոյն մեր գերեզմանատան մէջ, — Յիշատակն արդարոց օրհնութեամբ եղիցի:

Proprietor - His Beatitude the Armenian Patriarch of Jerusalem, Armenian Patriarchate, Jerusalem.
Editor - Father Hagop Vartanian, Armenian Convent, Jerusalem.
Printed by the Armenian Convent Printing Press, Jerusalem.

ԲԱՆԱՍՏԵՂԾ Կ. ՍԻՏԱԼԻ

ՅՈՐԲԵԼԻՆԱԿԱՆ ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲ

G. SIDAL JUBILEE COMMITTEE

P. O. Box 296 - Copper Sta. New York 3, N. Y.

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ

ԲԱՆԱՍՏԵՂԾ Կ. ՍԻՏԱԼԻ ԳՐԱԿԱՆ ԳՈՐԾՈՒՆԷՈՒԹԵԱՆ

40-ԱՄԵԱՅ ՅՈՐԲԵԼԵԱՆԻ ԱՌԹԻԻ

Յունուար 24, 1952

1951 թուին լրայաւ Ամերիկահայ տաղանդաւոր բանաստեղծ Կ. Սիսալի գրական գործունեութեան 40-ամեակը:

Ի պատասխան նախաձեռնող Յանձնախումբի մը կոչին, աւելի քան հարիւր Ամերիկահայ գրագէտներ, արուեստագէտներ, հրապարակագիրներ, եւ հասարակական գեմեր փափաք յայտնեցին անդամակցիլ Յոբելինական Յանձնախումբին, տօնելու համար Կ. Սիսալի գրական ստեղծագործութեանց այս նշանակելի հանգրուանը:

1951 Նոյմ. 25-ին, Նիւ Եորքի մէջ սարժուած անդրանիկ ժողովի մը մէջ, խանդավառօրէն եւ միաձայնութեամբ, որոշուեցաւ մեծ բանաստեղծի յոբելեանը արժանաւայել կերպով տօնել Ամերիկահայ հայաշատ կեդրոններու մէջ: Այդտեղ ընտրուեցաւ Կեդրոնական Գործադիր Յանձնախումբ մը, ղեկավարելու յոբելինական աշխատանքները:

1911 թուականին իր ծննդավայր Վանի մէջ Սիսայր գրական ասպարէզ կ'իջնէ իր բանաստեղծութիւններով, որոնք անմիջապէս խանդավառ ընդունելութիւն կը գտնեն հայ մամուլի եւ ընթերցող հասարակութեան կողմէ:

Սիսայր հայ ժողովուրդի եւ համայն մարդկութեան ազատութեան, յառաջդիմութեան եւ աւելի երջանիկ ապագայի մը անսասան հաւատքը երգած է, բանաստեղծի ջերմ շունչով, խոր անկեղծութեամբ ու արուեստով:

Սիսայր հայ ժողովուրդին տուած է բաշխարիւ յուզիչ եւ գեղեցիկ բանաստեղծութիւններ: Նաեւ «Առաքալի նրգեր», Կարաւանի ուրիշ գիւցազնավեպեր, առանձին հատուկներով: 1946-ին Հայաստան այցելութեան առիւ հրատարակեց «Տեսայ մեր երկրի արեւածագը», ուր բանաստեղծի զգայնութեամբ ու նկարագել ոճով կը պատկերացուի մեր հայրենիքի բովանդակալից ներկան եւ մեր ստեղծագործ ժողովուրդի հոյակապ նուաճումները:

Կ. Սիսալի գրական հաւքաւր տարածուած է նաեւ արտասահմանի եւ Սովետական Հայաստանի մէջ: Պէտքեաք 30-ական թուականներուն հրատարակեց անոր բանաստեղծութիւններու հաւաքածոն: Դեռ անցեալ տարի Հայաստանի Գրողներու Միութիւնը Կ. Սիսալին նուիրուած երեկոյ մը սարկեց: Ներկայիս ալ որոշուած է Երեւանի մէջ հրատարակել անոր գրական երկերու հաւաքածոն:

Յոբելինական Յանձնախումբը այս առիւ հանդիմով կը յայտնէ քե նոր լոյս տեսաւ նաեւ Յոբելեանի վերջին գործը «Մամ ու Զին» գիւցազնավեպը: Քրտական կեանքէ առնուած այս գրական մեծարժէք գործը կենցաղային պատմութեամբ մըն է, ուր կը ներկայացուի մեր դարաւոր հաւեւան Բիւրս ժողովուրդի սիրային մեկ տրաման, գեղեցիկ ոճով եւ համարադկային շունչով գրուած:

Հայ ժողովուրդը զիսկ զնահասել իր տաղանդաւոր տնտեսագէտները եւ վստահ ենք Յոբելինական այս առիթով պիտի գիտնայ զնահասել նաեւ Կ. Սիսալի գրական վասակը: Անցուցէ, այս գործի մէջ առաջնութիւնը կը պատկանի Ամերիկացի գաղութին:

Այսու կեդր. Յանձնախումբս կոչ կ'ընէ որ տեղական Յանձնախումբեր կազմուին Ամերիկայի հայաւաս կեդրոններու մէջ: Կը յանձնաւարուի նաեւ տեղական Յանձնախումբերու անձնակազմը անմիջապէս նախորդել Նիւ Եորքի Կեդրոնական Յանձնախումբի ցուցումներուն համար:

Վստահ ենք թէ Ամերիկահայութիւնը որտեղից եւ արժանավայել կերպով կը տան բանաստեղծի Յոբելեանը:

ԳԻՐԱՆ Կ. ՍԻՏԱԼԻ ՅՈԲԵԼԻՆԱԿԱՆ

ԿԵՂԻՐՈՆԱԿԱՆ ՅԱՆԶՆԱԽՈՒՄԲԻ

ԲԵՆԻԱՄԻՆ ՆՈՒՐԻԿԵԱՆ

ԱՐՄԷՆ ՄԻՐԻՃԱՆԵԱՆ

ԱՏԵՆԱՊԵՏՆԵՐ

ԽՈՍՐՈՎ ՔԵԱԹԻՊԵԱՆ

ՕԳՍԷՆ ՍԱՐԵԱՆ

ՔԱՐՏԱԼՂԱՐՆԵՐ

ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ՀԱԶԱՐԵԱՆ

Գանձապահ

222 West 23rd Street New York 11, N. Y.

Պատւոյ Նախագահներ. —

ԳԵՐ. ԹՈՐԳՈՄ ՎՐԻ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ, ՎԵՐ. Ա. Ա. ՊԵՏԻԿԵԱՆ, ԶԱՐՈՒՀԻ ԳԱԼԷՄՔԵԱՐԵԱՆ

Յոբելինական առաջին հանգեօր տեղի պիտի ունենայ Նիւ Եորքի մէջ Մարտ 16ին:

Վ Ե Հ Ա Փ Ա Ռ Ը

(Բ. Հ Ա Տ Ո Ր)

ՅՈԲԵԼԻՆԱԿԱՆ ԳԻՐՔԸ

Շ Ն Ո Ր Հ Ա Զ Ա Ր Գ Կ Ա Թ Ո Ղ Ի Կ Ո Ս

ՄԵՄԻ ՏԱՆՆ ԿԻԼԻԿԻՈՅ Ն. Ս. ՕՄՈՒԹԻՒՆ Տ. Տ. ԳԱՐԵԳԻՆ Ա. ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԻ

Ծննդեան ու քառնամեակին, եկեղեցական, զիտական եւ գրական գործունեութեան վարսունամեակին եւ քանանայութեան յիսնամեակին յոբելեանին առթիւ:

Ամերիկայի եւ սփիւռքի մէջ տօնախմբուած յոբելինական հանդիսութեանց նկարագրութիւնները, հառերը, վեհ. ին իմաստաւից բարոյները, զիտական գրութիւնները՝ մէկտեղուած:

Փայլուն բուր, մաքուր տպագրութիւն, պատկերազարդ, 480 էջ:

Գին՝ 1.50 տուր, երկու հասար միասին 1000 էջ, 3 տուր, փոսթի ծախսով:

Բ. հատորին հասցիքին 50 առ հարիւրը նուէր Կիլիկիոյ Ս. Աթոռին:

Ամփոփեց՝ Հոգեւոր Հովիւ հայոց Զահլէի:

ՄԱՇԹՈՅ ԱԻԱԳ ՔԷՆՅ. ՈՍԿԵՐԻՉԵԱՆ

Հասցէ՝ փոսթարկը թիւ 1, Զահլէ, Լիբանան: